

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Pedagogická fakulta
Ústav pedagogiky a sociálních studií

Markéta Opravilová
V. ročník – prezenční studium

Obor: Pedagogika – Sociální práce

**SOCIÁLNÍ PRACOVNÍK V TRESTNÍM
ŘÍZENÍ – OPATROVNÍK NEBO
ZPROSTŘEDKOVATEL?**

Diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Lenka Holá, Ph.D.

OLOMOUC 2010

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jsem jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne...6.4.2010....

.....

vlastnoruční podpis

PODĚKOVÁNÍ

Touto cestou bych chtěla poděkovat PhDr.Lence Holé, PhD., za odborné vedení mé diplomové práce, poskytování cenných rad, její čas a ochotu.

Zároveň patří poděkování všem respondentům, kteří byli ochotni se podílet na mém výzkumu.

OBSAH

ÚVOD	6
TEORETICKÁ ČÁST	9
1 CHARAKTERISTIKA ZÁKLADNÍCH POJMŮ	9
1.1 Mladistvý	9
1.2 Kriminalita mladistvých a sociální práce	11
1.3 Sociální pracovník v trestním řízení	13
1.4 Vymezení pojmů zprostředkovatel a opatrovník	15
2 PRÁVNÍ ASPEKTY V TRESTNÍM ŘÍZENÍ	
S MLADISTVÝMI	18
2.1 Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí	18
2.2 Vývoj právní úpravy v trestním řízení ve věcech mládeže	20
2.3 Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů	23
2.3.1 Odpovědnost mládeže za protiprávní činy.....	25
2.3.2 Druhy trestních opatření.....	27
2.3.3 Nedostatky právní úpravy řízení ve věcech mladistvých..	29
2.4 Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě ČR.....	30
3 TRESTNÍ ŘÍZENÍ	33
3.1 Řízení ve věcech mladistvých	34
3.2 Fáze trestního řízení ve věcech mladistvých	38
3.3 Spolupráce subjektů v trestním řízení	42
4 SOCIÁLNÍ PRACOVNÍK JAKO ZPROSTŘEDKOVATEL A OPATROVNÍK V TRESTNÍM ŘÍZENÍ	44
4.1 Profesionalismus sociální práce v trestní justici.....	45
4.2 Pomoc a kontrola v sociální práci	48
4.3 Moc a autorita sociálního pracovníka	51
5 ZPROSTŘEDKOVÁNÍ A OPATROVNICTVÍ V ČINNOSTI PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY ČR	53
5.1 Mediace	54
5.2 Zprostředkování mediací.....	55
5.3 Zprostředkování v obecně prospěšných pracích	57
5.4 Dohled úředníka PMS	58
5.5 Probační programy v trestním řízení.....	60
5.6 Zpráva úředníka PMS.....	63
PRAKTICKÁ ČÁST	65
6 CÍL VÝZKUMU	65
7 CHARAKTERISTIKA A POPIS VZORKU	66
8 POPIS UŽITÝCH METOD	67
9 POPIS VLASTNÍHO VÝZKUMU	70
10 VLASTNÍ VÝSLEDKY	72
Otevřené kódování.....	81
Kategorie a kódy	81
Interpretace výsledků kvalitativní části výzkumu	82
Grafické schéma vyhodnocení vztahů mezi jednotlivými kategoriemi	84
11 DISKUZE	85
12 ZÁVĚR PRAKTICKÉ ČÁSTI	87

ZÁVĚR	88
POUŽITÁ LITERATURA	90
SEZNAM ZKRATEK	95
SEZNAM PŘÍLOH	96

ÚVOD

Slova jako zprostředkování a opatrovnictví jsou v dnešní společnosti používána velmi často, ale co si pod těmito pojmy představit? Obyčejnou pomoc, nebo systematický přístup, který má své zajeté koleje, jež lze jen těžko měnit?

Diplomová práce pojednává o problematice sociálního pracovníka v trestním řízení s mladistvými. Snaží se zjistit, zda sociální pracovník je spíše zprostředkovatel, nebo spíše opatrovník v trestním řízení s mladistvými. Přináší souhrnný pohled na trestní řízení s mladistvými. Hlavní roli v diplomové práci hraje sociální pracovník, ale nejvýznamnější místo má úředník Probační a mediační služby (dále jen úředník PMS), který se dle našeho názoru nejvíce souvisí k problematice zprostředkování a opatrovnictví v trestním řízení s mladistvými. Diplomová práce vymezuje práci úředníka PMS v probaci a mediaci. Snaží se polemizovat o tom, zda v probaci převládá opatrovnictví či opatrování a v mediaci spíše zprostředkování.

Téma bylo vybráno z důvodu, že na delikvenci mladistvých je v dnešní době poukazováno, je řešena a právně zaštitěna. Přesto případy trestné činnosti mladistvých přibývají. Osobní vztah k problematice delikventní mládeže nemám. Ale zkušenosti s dětmi a mladistvými mám z každoročních táborů. Jako budoucí sociální pracovníci mě nejvíce zajímá problematika mladistvých. Protože nemám příliš praxe, zajímá mě, jak sociální pracovníci vnímají svou profesi.

Cílem diplomové práce je zjistit, zda se sociální pracovník v trestní justici, především úředník PMS, vnímá svou práci spíše jako zprostředkování nebo spíše opatrování. Z hlavního cíle vyplývají podcíle diplomové práce a to, zda úředník PMS je v mediaci spíše zprostředkovatel a v probaci spíše opatrovník. Podcílem diplomové práce je i nastínění vzájemné spolupráce úředníků PMS a dalších

subjektů v trestním řízení a jejich systematický přístup k mladistvému podložený právní úpravou.

Přínos diplomové práce spatřujeme v tom, že souhrnný pohled na tuto problematiku může v praxi pomoci úředníkům PMS se správně rozhodnout, který typ práce zvolit. Sociální pracovník si musí uvědomovat, jakou formu práce s mladistvým používá, zda je to zprostředkování či opatrovnictví, a v jakých činnostech převažují a kdy naopak ne.

Z důvodu převážně teoretických znalostí, bez zkušenosti z praxe je výzkum zaměřen na úředníky PMS a formou rozhovoru se pokouší zjistit jejich zkušenosti a stanoviska k vytýčenému problému. Výzkum by měl přinést různé úhly pohledu úředníků PMS na vnímání svojí profese.

Diplomová práce je členěna na část teoretickou, která se skládá z pěti kapitol. První kapitola charakterizuje základní pojmy, které jsou nezbytné k vymezení problematiky. Definuje pojmy mladistvý a kriminalita mladistvých. Vystihuje vztah sociálního pracovníka v trestním řízení s pojmy zprostředkování a opatrovnictví. Druhá část je zaměřena na právní aspekty v trestním řízení s mladistvými. Opěrným bodem v kapitole je zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (dále jen zákon č. 218/2003 Sb.). Třetí kapitola vymezuje trestní řízení a s ním související pojmy týkající se mladistvých. Jsou popisovány tři fáze trestního řízení a spolupráce sociálního pracovníka a ostatních subjektů během trestního řízení. Čtvrtá část pojednává o roli sociálního pracovníka, především úředníka PMS jako zprostředkovatele a opatrovníka. Snaží se vysvětlit důležitost dodržování profesionálního přístupu a definovat moc a autoritu, kterou sociální pracovník musí umět ovládat. Poukazuje na pojmy pomoc a kontrolu, které jsou v práci úředníka PMS důležité. Přít se o to, zda zprostředkování a opatrovnictví patří do činnosti Probační a mediační služby ČR (dále jen PMS) se snaží pátá kapitola. Přiřazuje zprostředkování spíše k mediaci a obecně prospěšným pracím (dále jen OPP). Opatrovnictví patří spíše k probaci, kdy v dohledu úředníka

PMS, probačních programech a ve zprávách, které úředník PMS musí vytvářet se opatrovnictví může objevovat. Poslední kapitola souhrnně informuje o možných činnostech úředníka PMS, kdy se pomocí zprostředkování a opatrovnictví mladistvý napravuje a důrazem na svou odpovědnost je veden k odčinění provinění, které spáchal.

Praktická část je vymezena cílem, nezbytným teoretickým zázemím a zpracováním výsledů pomocí kvalitativní analýzy a otevřeného kódování.

„Moudrý má tři vlastnosti: že sám koná, co radí konati druhým, že nikdy nejedná proti spravedlnosti, a že trpělivě snáší slabost lidí kolem sebe.“

John Ruskin

TEORETICKÁ ČÁST

1 CHARAKTERISTIKA ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Dříve než se začneme zabývat problematikou zprostředkování a opatrovnictví v trestním řízení s mladistvým, je třeba objasnit základní pojmy, se kterými je pracováno v diplomové práci.

1.1 Mladistvý

Mladistvý je obecně známým pojmem, který definuje osoby od patnácti do osmnácti let. Různí autoři používají odlišné, ale velmi podobné vyjádření pojmu mladistvý.

Věk mládeže je skupina lidí do fyzického věku osmnácti let, tj. do věku dosažení jejich zletilosti (může být nabyta i před osmnáctým rokem) a dosažení plné trestní odpovědnosti. Dolní hranice trestní odpovědnosti je dána dosažením fyzického věku patnácti let, přičemž kriminalita jedinců pod touto hranicí je pojímána jako dětská kriminalita nebo kriminalita nezletilých.¹

Pubescent už není dítě, je to dospívající lidský jedinec s plně vyvinutými rozumovými schopnostmi (pokud se nejedná o jedince se sníženými schopnostmi), který je schopen rozpoznat nebezpečnost obecně známých trestných činů, například trestných činů majetkových (krádež) a trestných činů proti životu a zdraví (ublížení na zdraví, vražda).²

Mládež je výraz, který je používán v souladu s mezinárodními dokumenty pro mladé lidi do doby dovršení osmnáctého roku a bez vymezení dolní hranice věku.³

¹ SCHELLEOVÁ, I. *Právní postavení mladistvých*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 250 s. ISBN 80-86432-82-3. s. 15-22.

² SCHELLEOVÁ, I. *Právní postavení mladistvých*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 250 s. ISBN 80-86432-82-3, s. 15-22.

³ MATOUŠEK, O. KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 2003. 344 s. ISBN 80-7178-771-X. s. 316.

Pojem mládež je nadřazený pojmem osoba mladší patnácti let a mladiství.

Osoba mladší patnácti let

„Kdo v době spáchání činu nedovršil patnáctý rok svého věku, není trestně odpovědný. O jeho činu hovoříme jako o činu jinak trestném. Trestní odpovědnost začíná dnem, který následuje po dni patnáctých narozenin pachatele.“⁴

V trestním řízení používáme tento pojem k označení osob podléhající zvláštnímu režimu (zvýšená trestněprávní ochrana), například při výslechu svědka.⁵

Trestní řád (dále jen TrŘ) popisuje tuto kategorii: *„Osoby, které pro nedostatek věku nejsou trestně odpovědné.“⁶*

Nezletilý

„Obsahově i významově je opakem zletilosti. Je to fyzická osoba, která nedovršila osmnáct let věku nebo nenabyla zletilosti manželstvím. Trestní právo tento pojem neužívá, ale v trestněprávní praxi je často používán pro označení osob ve věku do patnácti let.“⁷

Mladistvý

„Je pojem trestněprávní. Je s ním spojen počátek trestní odpovědnosti a trestního řízení proti mladistvým. Nelze jej proto ztotožňovat s pojmem nezletilý, který je pojmem občanského práva. Plná trestní odpovědnost pachatele za spáchaný trestný čin nastává až dnem následujícím po dni, ve kterém fyzická osoba dovršila osmnácti let věku.“⁸ Mladistvý není trestně odpovědný, pokud v době spáchání trestného činu nedosáhl rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat nebezpečnost svého jednání.⁹

⁴ JELÍNEK, J. MELICHAROVÁ, D. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: s poznámkami a judikaturou*. 1. vyd. Praha: Linde, 2004. 144 s. ISBN 80-7201-493-5, s. 7.

⁵ ŠOUKAL, J. DRÁPAL, J. *Řízení a rozhodování v trestních věcech mladistvých*. 1. vyd. Praha: IFEC, 2000. 91s. ISBN 80-86412-05-9, s. 5.

⁶ ŠOUKAL, J. DRÁPAL, J. *Řízení a rozhodování v trestních věcech mladistvých*. 1. vyd. Praha: IFEC, 2000. 91s. ISBN 80-86412-05-9, s. 5.

⁷ ŠOUKAL, J. DRÁPAL, J. *Řízení a rozhodování v trestních věcech mladistvých*. 1. vyd. Praha: IFEC, 2000. 91s. ISBN 80-86412-05-9, s. 5.

⁸ ŠOUKAL, J. DRÁPAL, J. *Řízení a rozhodování v trestních věcech mladistvých*. 1. vyd. Praha: IFEC, 2000. 91s. ISBN 80-86412-05-9, s. 5.

⁹ JELÍNEK, J. MELICHAROVÁ, D. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: s poznámkami a judikaturou*. 1. vyd. Praha: Linde, 2004. 144 s. ISBN 80-7201-493-5, s. 7.

Výraz používáme v souladu s naší trestněprávní úpravou, je to člověk od patnácti do osmnácti let, který má na rozdíl od dospělého sníženou trestní odpovědnost.¹⁰

1.2 Kriminalita mladistvých a sociální práce

Kriminalita mladistvých je závažným sociálně patologickým jevem. Pojem kriminalita a sociální práce jsou významné pojmy, které provázejí celou diplomovou práci.

Kriminalita je množina všech trestných činů definovaných v zákoně a spáchaným kýmkoli, tedy i osobou, která ještě není trestně odpovědná.¹¹

Kriminalita může být i právní zločinnost, souhrn trestné činnosti za určité období v určité oblasti.

Kriminální případ se týká trestného činu. Kriminální čin je událost související s trestným činem.¹²

*„Kriminální čin je porucha chování jedince v dimenzi antisociálního chování závažného charakteru, jež se projevuje porušováním společenských norem, které jsou přesně vymezeny a popsány v předpisech trestního práva“.*¹³

Kriminalistika je věda objasňující zákonitosti vzniku, shromažďování a využívání stop a soudních důkazů, vypracování metody, která povede k úspěšnému odhalení.¹⁴

Kriminalita mládeže je chápána jako porušování trestněprávních norem částí mladých lidí, zahrnuje trestnou činnost mladé generace. V rámci velké kriminality má svoje specifika vyplývající z věkové

¹⁰ MATOUŠEK, O. KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 2003. 344 s. ISBN 80-7178-771-X. s. 316-317.

¹¹ MATOUŠEK, O. KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 2003. 344 s. ISBN 80-7178-771-X. s. 316.

¹² KRAUS, J. *Nový akademický slovník cizích slov:A-Ž*. Academia, 2005, 879s. ISBN 80-200-0607-9. s. 452.

¹³ SCHELLEOVÁ, I. *Právní postavení mladistvých*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 250 str. ISBN 80-86432-82-3. s. 19.

¹⁴ KRAUS, J. *Nový akademický slovník cizích slov:A-Ž*. Academia, 2005, 879s. ISBN 80-200-0607-9. s. 452.

osobnosti pachatele. Je to celosvětový problém, který souvisí s rozvojem civilizace a technického pokroku.¹⁵

Kriminalita mládeže má dva základní modely přístupu¹⁶:

- Justiční model – řádné projednávání v trestním řízení, pachatel se pro provinění rozhodl, a proto za něj nese odpovědnost.
- Sociálně-opatrovnický model – kriminalita mládeže je ovlivněna sociálními, ekonomickými a psychologickými faktory. Uložení trestu nic neřeší.

Sociální práce může být chápána jako podpora fungování klienta v různých situacích. Zabývá se lidskými vztahy a sociálními rolemi.¹⁷

Americká národní asociace sociálních pracovníků definuje sociální práci jako profesionální aktivitu zaměřenou na pomáhání, zlepšení schopnosti sociálního fungování a tvorbu společenských podmínek.¹⁸

Sociální práce je společenskovědní disciplína, jejím cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů. Sociální pracovníci pomáhají k návratu k sociálnímu uplatnění, přitom vytvářejí příznivé společenské podmínky.¹⁹

Sociální pracovník se snaží zjišťovat příčiny kriminálního chování, pomáhá hledat cestu jak předcházet kriminálnímu chování a navrhuje způsoby nápravy delikventního jednání. Možnost nápravy je závislá na pochopení příčin delikventního chování, nalezení kriminogenních faktorů, jež toto jednání způsobily. Jsou to faktory biologické - dědičné sklony, genetické dispozice nebo sociální prostředí, v němž dítě vyrůstalo, škola nebo vliv vrstevníků. V dnešní době se používá multifaktoriální přístup, který spočívá ve zkoumání více působících faktorů.²⁰

¹⁵ ĎURIČ, L. BRATSKÁ, M. a kol. *Pedagogická psychologia, terminologický a výkladový slovník*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1997. 459s. ISBN 80-08-02498-4. s. 159.

¹⁶ KUČHTA, J. VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2005, 544s. ISBN 80-7179-813-4. s. 266.

¹⁷ NAVRÁTIL, P. *Teorie a metody sociální práce*. 1. vyd. Brno: Marek Zeman, 2001, 168s. ISBN 80-903070-0-0. s. 11.

¹⁸ NAVRÁTIL, P. *Teorie a metody sociální práce*. 1. vyd. Brno: Marek Zeman, 2001, 168s. ISBN 80-903070-0-0. s. 12.

¹⁹ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, s. r. o., 2003. 287 s. ISBN 80-7178-549-0. s. 213.

²⁰ SCHELLEOVÁ, I. *Právní postavení mladistvých*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 250 s. ISBN 80-86432-82-3. s. 15-22.

1.3 Sociální pracovník v trestním řízení

Díky přímému kontaktu sociálního pracovníka s mladistvým probíhá trestní řízení v souladu s ochranou práv dítěte a ochranou společnosti.

Sociální práci v trestní justici můžeme vystihnout jako „*odbornou činnost sociálních pracovníků prováděnou ve prospěch lidí v sociální nouzi. Sociální práce je aplikovaná společenskovědní disciplína i oblast praktické činnosti, jejíž náplní je odhalování, vysvětlování a náprava sociálních problémů, a to při uplatňování společenské solidarity a naplňování individuálního lidského potenciálu.*“²¹

Sociální pracovník v trestní justici

Sociální pracovník plánuje, rozvíjí a zavádí způsoby práce. Svou práci bere jako poslání.²²

Můžeme ho definovat jako součást týmu organizace poskytující sociální službu. Sociální pracovník v trestní justici je klíčový pracovník, který je nejzpůsobilější k tomu, aby koordinoval péči a druh pomoci mladistvému. Je způsobilý k tomu, aby vedl různá vyjednávání mezi mladistvým a subjekty trestního řízení. Často se stává prostředníkem mezi pachatelem a postiženou osobou.

Je možné sociálního pracovníka v trestní justici využít v oblasti, kdy mladistvý pachatel potřebuje vyřešit závazky typu ²³:

- poskytnutí informací o klientových právech, nárocích a hlavně formách pomoci
- poskytnutí kvalifikovaného pohledu a posouzení nabídnutých řešení problému
- poskytnutí přímé pomoci při klientově jednání s jinými subjekty

²¹VAŠŤATKOVÁ, J. HOFERKOVÁ, S. *Příručka sociálního pracovníka*. 1. vyd.

Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. 230s. ISBN 978-80-244-1991-6. s. 86.

²²BAJER, P. Kvalifikovaný sociální pracovník je schopen s klientem samostatně pracovat. *Sociální práce*. 2007, č. 1, s. 7-11.

²³MATOUŠEK, O. a kol. *Práce s rizikovou mládeží*. 1.vyd. Praha: Portál, s. r. o., 1996. 87s. ISBN 80-7178-064-2. s. 14-15.

- poskytnutí návrhu způsobů prevence delikventního chování
- poskytnutí seznamu forem sociálních služeb, které reagují na doložené potřeby mladistvého

Mezi sociální pracovníky v trestní justici patří úředník PMS. Úředník PMS by měl mít přehled o návaznosti subjektů, které se účastní trestního řízení s mladistvým. Má přehled, v které části řízení přichází do popředí zákonný zástupce, soud pro mládež, kurátor pro mládež, diagnostický a výchovný ústav, orgán sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD). Postupně mladistvému zprostředkovává veškeré informace a snaží se o veškeré splnění jeho povinností během stanoveného dohledu. Návaznost je důležitá součást práce úředníka PMS.

Návaznost může být pochopena i jako způsob pomoci při hledání kvalitního uplatnění mladistvého. Vyžaduje to přehled úředníka PMS o zařízeních v regionu. Pro mladistvého je odborná rada a další pomoc neocenitelným prostředkem, který může vést k návratu na správnou cestu životem.

Návaznost na další služby je z části prevence trestné činnosti. Tato návaznost musí být kontrolovatelná, například návštěvami úředníka PMS, které musí být citlivé ve smyslu správného načasování, zvážení místa návštěvy a počtu zúčastněných osob.

Návaznost může být použita i v případě porušení podmínky stanovené mladistvému, kdy úředník PMS ví, na které subjekty v trestním řízení se obrátit, aby došlo k potrestání mladistvého.²⁴

Smyslem návaznosti je usnadnění práce úředníka PMS jako zprostředkovatele a opatrovníka v trestním řízení.

Díky popsané návaznosti úředníka PMS na další subjekty v trestním řízení vybíráme právě úředníka PMS jako stěžejní pojem v diplomové práci.

Úředníci PMS, jakožto sociální pracovníci v trestní justici, jsou v přímém kontaktu s mladistvými. Tento kontakt je těžko

²⁴ JELÍNEK, J. *Problémy trestního postihu mladistvých, sborník příspěvků k aktuálním otázkám trestního práva*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. 85 s. ISBN 80-244-0793-0. s. 79.

kontrolovatelný, a proto mají velkou svobodu v rozhodování a v jednání s mladistvými.²⁵

1.4 Vymezení pojmů zprostředkovatel a opatrovník

Sociální pracovník má možnost zasahovat do života druhých. V širším úhlu pohledu je možno rozlišit práci sociálního pracovníka na zprostředkování a opatrování.

Sociální pracovník by měl být průvodce ve chvílích krize pro mladistvého, ne jen vůdce, který mladého člověka zbytečně poutá na svou osobu a jeho původní zprostředkování se mění na opatrování. Musí si uvědomit, že přebírá nad mladistvým kontrolu a že je to on, který rozhoduje o řešení problému. Nejde využívat jen styl práce zprostředkování, protože opatrovnictví může nastoupit hned na začátku kontaktu s mladistvým, a to ve formě nabízené pomoci.²⁶

Domníváme se, že odlišení zprostředkování a opatrování je v praxi užitečné a pomáhá sociálnímu pracovníkovi v pojetí jeho profesní role, zda hájí zájmy mladistvého nebo společnosti a čeho chce spoluprací s mladistvým dosáhnout.

Sociální pracovník rozhoduje o tom, jakou roli ve svém zaměstnání zaujme. Buď se stane opatrovníkem, který neumí odhadnout pomoc, kterou poskytuje. Nebo zaujme roli zprostředkovatele, experta, který přebírá kontrolu a poskytuje pomoc.²⁷

V každé pomoci druhým lidem je skryta výpověď o nás, našich postojích, osobní zralosti a vztahovém zázemí.

Sociální pracovník je jako tužka, která má dva konce, ostrý a tupý, za pozornost stojí obě strany, jak zprostředkování, tak opatrování. Nelze se plně věnovat jen jedné straně.²⁸

²⁵ MATOUŠKOVÁ, E. Pracovní situace probačních úředníků – případová studie. *Sociální práce*. 2007, roč. 4, č. 4, s. 95-102.

²⁶ JANEBOVÁ, R. a kol. *Sociální práce mezi pomocí a kontrolou*. 1. vyd. Hradec králové: Gaudeamus, 2008. 374 s. ISBN 978-80-7041-118-6. s. 113-115.

²⁷ ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat: učebnice metod sociální praxe*. 2. vyd. Praha: sociologické nakladatelství, 1999, 128s. ISBN 80-85850-69-9. s. 24-27.

²⁸ JANEBOVÁ, R. a kol. *Sociální práce mezi pomocí a kontrolou*. 1. vyd. Hradec králové: Gaudeamus, 2008. 374 s. ISBN 978-80-7041-118-6. s. 94-98.

Cílem sociálního pracovníka je být odborníkem ve své profesi a zároveň prostředníkem mezi normami společnosti a mladistvým.²⁹

Rozpor mezi zprostředkováním a opatrováním trvá od počátku sociální práce. Na jedné straně stojí ti, kteří si myslí, že sociální práce je činnost, která zprostředkuje mladistvým nástroje a zdroje, aby mohly změnit dosavadní společenský poměr. Druhá strana věří, že sociální pracovník by měl opatrovat mladistvého v přizpůsobení se okolním podmínkám. Existuje hranice mezi zprostředkováním a opatrováním?³⁰

Role sociálního pracovníka může být definována jako standard chování očekávaný od jedince. Určuje kdy, kde a co má vykonat. Zároveň určuje, co on může očekávat od druhých.³¹

Pojem **zprostředkování** je používán ve smyslu pojišťovnictví a bankovníctví. V sociální práci tento pojem odkazuje na mediaci a mediátora.

Pojem **opatrovnictví** lze definovat jako „*správu cizích záležitostí, jejichž obstarávání jest někomu uloženo soudním příkazem, kromě případu poručenství.*“³² Rozdíl mezi opatrovnictvím a poručenstvím je v tom, že poručenství je právem nejbližších příbuzných. Opatrovnictví je povinností občanskou. Poručenství je záležitostí jedné osoby. V opatrovnictví jde hlavně o správu jmění, majetku. Opatrovnictví dělíme na osobní, reálné, zřízené z povinnosti úřední, zřízené na žádost osob, jednotlivé úkony – učinění smlouvy, vedení sporu mezi osobami. Opatrovnictví zaniká skončením záležitosti nebo odpadnutím důvodu jeho zřízení.³³

„Zprostředkování a opatrování musí vycházet z individuálně určených potřeb mladistvého, musí mít účinek na aktivitu jedince, podporovat

²⁹ ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat: učebnice metod sociální práce*. 2. vyd. Praha: sociologické nakladatelství, 1999, 128s. ISBN 80-85850-69-9. s. 25.

³⁰ JANEBOVÁ, R. a kol. *Sociální práce mezi pomocí a kontrolou*. 1. vyd. Hradec králové: Gaudeamus, 2008. 374 s. ISBN 978-80-7041-118-6. s. 240.

³¹ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, s. r. o., 2003. 287s. ISBN 80-7178-549-0. s. 190.

³² OTTO, J. *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí*. 1907. Svazek XVIII. s. 788-789.

³³ OTTO, J. *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí*. 1907. Svazek XVIII. s. 788-789.

*rozvoj samostatnosti, motivovat je k takovým činnostem, které nevedou k dlouhodobému setrvávání nebo prohlubování nepříznivé sociální situace, a posilovat jejich sociální začleňování.*³⁴

Každý máme svůj příběh života, který je jedinečný, máme své představy o tom, jak se příběh bude vyvíjet dál. Sociální pracovník musí ve svém chování najít tu správnou hranici mezi prostředkem a pomocí, aby mladistvému zůstala představa jeho příběhu života.

³⁴ JANEBOVÁ, R. a kol. *Sociální práce mezi pomocí a kontrolou*. 1. vyd. Hradec králové: Gaudeamus, 2008. 374 s. ISBN 978-80-7041-118-6. s. 242.

2 PRÁVNÍ ASPEKTY V TRESTNÍM ŘÍZENÍ S MLADISTVÝMI

Sociální pracovník by měl mít správné právní vědomí. Musí ovládat legislativní a procedurální vymezení. Platná legislativa umožňuje sociálnímu pracovníkovi vytvářet prostor, kde se může realizovat. Je důležité, aby se sociální pracovník v rámci profesionální a efektivní práce s mladistvým uměl orientovat v právních předpisech souvisejících s konkrétním případem. Poskytuje informace o klientových právech a nárocích. Pomáhá při vyjednávání s jinými subjekty v trestním řízení.³⁵

2.1 Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

Je to jeden z důležitých zákonů, bez kterého se neobejde trestní řízení s mladistvými, ale zákon č. 218/2003 Sb. vymezuje postavení OSPODu, zásady, spolupráci a vypracování podrobné zprávy týkající se soudnictví ve věcech mládeže.

Ustanovení § 3 odst. 4 (zásady týkající se výkonu soudnictví ve věcech mládeže) vymezují spolupráci orgánů činných podle zákona č. 218/2003 Sb. s příslušným OSPODem. Ustanovení § 36 a § 40 zákona se již zaměřují na spolupráce orgánů činných podle zákona a úředníků PMS.³⁶

Sociální pracovník oddělení sociálně-právní ochrany dětí je osoba pověřená státem, která vykonává povinnosti vztahující se k této profesi. Jeho posláním je péče a nabídka pomoci mladistvým, kteří to díky svému chování potřebují.³⁷

³⁵ VLČEK, R. *Sociální pracovník a právo*. 1. vyd. Ostrava: Knižní expres, 2008. 159s. ISBN 978-80-7347-030-2. s. 64.

³⁶ SCHELLEOVÁ, I. *Právní postavení mladistvých*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 250 s. ISBN 80-86432-82-3. s. 89-90.

³⁷ ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat: učebnice metod sociální práce*. 2. vyd. Praha: sociologické nakladatelství, 1999, 128s. ISBN 80-85850-69-9. s. 24-32.

Spolupráce by měla být orientována na vytvoření podmínek pro individuální přístup, na včasnou reakci, na potřeby a zájmy mladistvých, na zamezení a předcházení trestné činnosti.³⁸

Podle ustanovení § 55 a § 56 zákona č. 218/2003 Sb. se zjištění poměrů mladistvého a vypracování podrobné zprávy o osobních, rodinných a sociálních poměrech a aktuální životní situaci mladistvého uloží příslušnému OSPODu, případně též PMS.³⁹

Tato zpráva musí být písemná, je v ní obsažen věk mladistvého a stupeň zralosti, postoj k provinění a ochota odčinit způsobené škody, rodinné poměry mladistvého, záznamy o školní docházce, přehled jeho předchozích provinění a opatření vůči němu použitých.⁴⁰

Podle § 46, §60, §64 odst. 2 musí být příslušný OSPOD bez zbytečného odkladu vyrozuměn o zadržení, zatčení nebo vzetí do vazby mladistvého, informován o zahájení trestního stíhání mladistvého, vyrozuměn o hlavním líčení a veřejném zasedání.

Ustanovení § 64 odst. 3 stanovuje zástupci příslušného OSPODu v rámci hlavního líčení a veřejného zasedání proti mladistvému právo činit návrhy a dávat vyslychaným otázky. Slovo k závěrečné řeči má po mladistvém.⁴¹

Zmínili bychom se o šetření, které proběhlo v roce 2007 ve všech krajích. Jednalo se o zjištění nabídky služeb pro rodiny z pohledu OSPODu na úrovni obcí z rozšířenou působností. Šetření proběhlo pod záštitou Terezy Maxové v období od června do září 2007. Ze šetření vyplynulo, že dostupnost PMS je v obci 42% a v kraji 94%, což jsou docela vysoká čísla. Úroveň spolupráce OSPOD a PMS je označena 67% jako dobrá a celková kvalita služeb byla označena 58%. V úrovni

³⁸ SCHELLEOVÁ, I. *Právní postavení mladistvých*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 250 s. ISBN 80-86432-82-3. s. 90.

³⁹ SCHELLEOVÁ, I. *Právní postavení mladistvých*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 250 s. ISBN 80-86432-82-3. s. 90.

⁴⁰ SCHELLEOVÁ, I. *Právní postavení mladistvých*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 250 s. ISBN 80-86432-82-3. s. 90.

⁴¹ SCHELLEOVÁ, I. *Právní postavení mladistvých*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 250 s. ISBN 80-86432-82-3. s. 90-91.

potřebnosti nových typů služeb nás zaujala potřeba mediační služby, která byla ohodnocena 55%.⁴²

2.2 Vývoj právní úpravy v trestním řízení ve věcech mládeže

Právní úprava ve věcech mládeže prošla dlouhou cestu, než došla k nynější úpravě, která se nám díky našemu stylu života zdá nejpřijatelnější.

Samostatný systém justice nad mládeží spojujeme s rokem 1899, kdy došlo v USA ve státě Illinois ke zřízení prvního řádného soudu pro mladistvé.

Počátek vzniku systému československé trestní justice nad mládeží klademe do roku 1931, kdy byl vytvořen **zákon č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží** (dále jen zákon č. 48/1931 Sb.). Vychází ze zásady, že na mladistvé provinilce se bere ohled a nezachází se s nimi jako s dospělými pachateli trestných činů.

Přijetím zákona došlo k vytvoření samostatného trestního systému nad mládeží.

Mládež byla rozdělena na dvě kategorie, a to na nedospělé (osoby do čtrnáctého roku věku) a mladistvé (osoby nad čtrnáct let do osmnáctého roku věku).

Osoba nedospělá

Nebyla odpovědná za svůj trestný čin a poručenský soud ji mohl pokárat (ne tělesně) nebo potrestání nechat na rodině či škole. Osoba nedospělá mohla být umístěna v jiné rodině nebo v léčebném ústavu. Mohla být podrobena ochrannému dozoru nebo ochranné výchově. Jestliže se nedospělý starší dvanácti let dopustil činu, za který by dostal podle zákona trest smrti, poručenský soud mu nařídil ochranu výchovu ve výchovném zařízení nebo léčebném ústavu. Dokonce mohlo dojít k napomenutí osob, které měly pečovat o nedospělého.

⁴²JANEBOVÁ, R. a kol. *Sociální práce mezi pomocí a kontrolou*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008. 374 s. ISBN 978-80-7041-118. s. 248-252.

Osoba mladistvá

Trestné činy, které páchali mladiství, byly označovány jako provinění.

Příslušnost soudu záležela na tom, zda čin měl charakter zločinu, přečinu nebo přestupku.

Řízení probíhalo v místě bydliště, v jehož obvodu měl sídlo poručenský soud mladistvého, a to před senáty mládeže. Senáty mládeže patřily pod krajské soudy. V senátě byli dva soudci a dva přísedící, většinou pedagogové nebo sociální pracovníci. Z trestního řízení byla vyloučena veřejnost. Velký důraz se kladl na to, aby mladiství nepřišli do kontaktu s viníky staršími osmnácti let.

Vinný mladistvý

Pokud se mladistvý k činu doznal, mohl soud upustit od potrestání, pokud byl čin proveden z nerozváženosti, z důvodu hospodářské tísně nebo omluvitelné neznalosti právních předpisů. Dále mohlo dojít k uložení podmíněného trestu, pokud byl trest delší než jeden rok a kratší než tři roky. Z trestních sankcí bylo možné uložit mladistvému peněžitý trest. V nejhorším případě byl mladistvý odsouzen k trestu nepodmíněnému. Všude mohl být nařízen ochranný dozor nebo ochranná výchova. Odnětí svobody bylo namísto trestu smrti, horní a dolní hranice trestní sazby se snižovala na polovinu. Ve věznicích bylo dbáno na to, aby mladiství byli zaměstnáni, například řemeslnou výrobou.⁴³

Postupem doby došlo k tomu, že zákon byl v roce 1950 zrušen a ničím nenahrazen. Problematika mládeže byla včleněna do obecných trestněprávních předpisů. Proto od tohoto roku až do přijetí zákona č. 218/2003 Sb. není možné hovořit o samostatném systému justice nad mládeží u nás.⁴⁴

Přijetím zákona č. 218/2003 Sb. se v České republice opět zavedl samostatný systém trestní justice nad mládeží. Trestní právo mládeže

⁴³ DLOUHÝ, M. Trestní soudnictví nad mládeží. *Kriminalistický sborník*. 2006, roč. L, č. 5, s. 53.

⁴⁴ SCHELLEOVÁ, I. *Právní postavení mladistvých*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 250 s. ISBN 80-86432-82-3. s. 35-40.

získává významné postavení v rámci právní ochrany dětí v České republice.⁴⁵

Zákon respektuje mezinárodní dokumenty, které upravují problematiku delikventní mládeže. Snaží se posilovat prvky restorativní justice.⁴⁶ Rozlišuje odpovědnost dětí a mladistvých. Vyžaduje úzkou spolupráci justičních orgánů s institucemi sociální péče a probační služby.⁴⁷

Nový zákon oproti dřívějšímu pojetí přesunuje důraz represivního pojetí práva na preventivní pojetí a působení na mladé lidi. Zákon neusiluje o potrestání, ale o nápravu a odčinění. Jen změna termínu trestného činu na provinění dokazuje, že zákon věří v nápravu mládeže. Zákon se snaží, aby účastníci trestního řízení s mladistvým hledali taková opatření, která jsou individuálně přizpůsobena situaci a potřebě mladistvého.⁴⁸

Podle našeho názoru je systém péče o mládež oproti dřívějšímu propracovanější, systematičtější a legislativně lépe ošetřen. Je zde mnohem lepší provázanost jednotlivých subjektů v trestním řízení.

⁴⁵ SCHELLEOVÁ, I. *Právní postavení mladistvých*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 250 s. ISBN 80-86432-82-3. s. 35-40.

⁴⁶ pozn. Postupně dochází k tomu, že se omezují pravomoci státu při řešení trestních věcí a do hlavní role jsou postaveni přímí účastníci, tedy pachatel a oběť. Toto je představa, o kterou se opírá restorativní justice. Účastníci musí spolupracovat tak, aby kolektivním posouzením vyřešili následky a důsledky trestného činu. Nové možnosti pro trestní justici [online]. 2003 [cit. 2010-02-17]. Dostupný z WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminalistika/2003/03_02/justice.html>.

⁴⁷ VÁLKOVÁ, H. Odpovědnost za mládež – zajištění kvality a perspektiv soudnictví ve věcech mládeže. *Trestně právní revue*, 2004, roč. 3, č. 12, s. 340.

⁴⁸ VEČERKA, K., HOLAS, J. Analýza zpráv o mladistvém vyžadovaných podle zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví nad mládeží. *Kriminalistika*. 2009, roč. 42, č. 1, s. 24-26.

2.3 Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů

Tento zákon můžeme považovat za moderní část v našem právním systému. Rozebírá komplexně kriminalitu mládeže a její potrestání. Je nastaven tak, aby vývoj mladistvého byl, co nejméně ohrožen.

Struktura zákona o soudnictví ve věcech mládeže obsahuje obecná ustanovení, která zahrnují účel zákona, vymezují některé pojmy, základní zásady, vymezují vztah zákona k jiným právním normám. Dále obsahuje hmotně právní normy zahrnující trestní odpovědnost, sankce a jejich výkon. V procesních normách je pojednáno o řízení ve věcech dětí mladších patnácti let. Dále zde jsou ustanovení přechodná a závěrečná včetně změny souvisejících zákonů. Zákon se skládá ze sedmi částí a čtyř hlav, druhá hlava má sedm dílů a díl sedmý má třináct oddílů.⁴⁹

Základním rysem zákona je snaha postihnout problematiku kriminality mládeže komplexně. Znamená to: *„Každý případ bude projednáván specializovaným soudem pro mládež, který bude moci vybrat takové opatření, které bude nejvhodnější s ohledem na věk dospívajícího, jeho rozumovou a mravní vyspělost a i závažnost jím spáchaného trestného činu.“*⁵⁰

Zákon vyžaduje i specializované odborníky, kteří jsou v praxi schopni vytvořit správný fungující systém trestního soudnictví. Odborníci jsou nezbytní v soudech pro mládež a dále v orgánech činných v trestním řízení, jako například v PMS.

Zákona č. 218/2003 Sb. upravuje postup, rozhodování a výkon soudnictví ve věcech mládeže. Zákon se zabývá dvěma věkovými skupinami – děti mladší patnácti let (z pohledu trestního práva trestně neodpovědné) a mladiství (v době spáchaní trestného činu dovršili patnáctý rok a nedosáhli osmnáctého roku věku). Zákon se snaží, aby

⁴⁹ ŠUBRT, M. *Trestněprávní odpovědnost a ochrana mládeže*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008. 221s. ISBN 978-80-7251-284-3. s. 10.

⁵⁰ SCHELLEOVÁ, I. *Právní postavení mladistvých*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 250 s. ISBN 80-86432-82-3. s. 46.

bylo užito opatření, které bude uplatněno v odčinění újmy vzniklé protiprávním činem. Zákon vyjadřuje princip restorativní (obnovující) justice, která klade důraz také na reakci společnosti na trestný čin mladistvého. Společnost se nezříká zodpovědnosti za čin mladistvého a snaží se předejít problémům dalších mladistvých. Mladistvý dostává prostor pro odčinění způsobených škod. Tento přístup se pokládá za nejúčinnější hlavně díky orientaci na budoucnost mladistvého. Zákon vymezuje rozdíly speciální právní úpravy oproti obecné úpravě obsažené v trestněprávních předpisech. Proto je úprava soudnictví ve věcech mládeže oproti obecnému trestnímu právu *lex specialis*.⁵¹

Základní pojmy zákona jsou především protiprávní čin, děti mladší patnácti let, mladiství, výchovná opatření, ochranná opatření, trestní opatření, kriminalita mládeže.

Základní zásady jsou upraveny v ustanovení § 3 zákona č. 218/2003 Sb. Vycházejí z principů obnovy narušených sociálních vztahů, začlenění do sociálního prostředí, důraz se klade na prevenci trestné činnosti. Trestní opatření je ukládáno pouze tehdy, pokud jiná alternativní opatření nevedou k účelu tohoto zákona. Důležitou zásadou je dodržování individuálního přístupu a využití alternativních přístupů řešení trestních věcí. Zákon bere za samozřejmost respektovat národnostní, kulturní a náboženské tradice mládeže.⁵² Je nutné přihlídnout k zdravotnímu stavu, rozumové a mravní vyspělosti. V řízení je nutné chránit osobní údaje a soukromí, aby osoba byla považována za nevinou do té doby, než jí zákonným způsobem bude chyba prokázána. Čin musí být projednán bez zbytečného odkladu před soudem pro mládež. Řízení musí vést k náhradě škody způsobené protiprávním činem. Subjekty působící v trestní věci mládeže musí mít zvláštní průpravu pro zacházení s mládeží.⁵³ Jsou to: „*Soudci, státní*

⁵¹ pozn. *Lex specialis* je speciální právní úprava, která má k obecnější právní úpravě podřízený charakter, snaží se o upřesnění určité oblasti. Slovník pojmů [online]. 1998-2010 [cit. 2010-02-17]. Dostupný z WWW: <<http://business.center.cz/business/pojmy/p1141-lex-specialis.aspx>>.

⁵² ŠUBRT, M. *Trestněprávní odpovědnost a ochrana mládeže*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008. 221s. ISBN 978-80-7251-284-3. s. 13.

⁵³ *Zákon č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže* [online]. 2003-2010 [cit. 2010-02-17]. Dostupný z WWW:

<http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/.ce/10821/.p/8411/_s.155/701?PC_8411_p=3&PC_8411_l=218/2003&PC_8411_ps=10#10821>.

*zástupci, příslušníci policejních orgánů a úředníci PMS působící v trestních věcech mládeže.*⁵⁴

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže věnuje pozornost potřebnosti zjištění poměrů mladistvého. Komplexní zprávy zpracovává OSPOD nebo PMS.

Zákon klade důraz na zjištění stupně rozumového a mravního vývoje, podle toho je dále nařízena ochranná výchova nebo vhodný probační program. Poukazuje na to, že rozumová a mravní vyspělost okolo patnáctého roku je u jednotlivých mladistvých odlišná.⁵⁵

2. 3. 1 Odpovědnost mládeže za protiprávní činy

K pochopení jednání mladistvého, který se dopustil trestního provinění, musíme vědět, co si pod pojmem odpovědnost představit a jak je zákonem odpovědnost definována.

Pachatel trestného činu je osoba sociálně i biologicky vyspělá. Jde o to, aby dokázala rozpoznat nebezpečnost svého činu pro společnost a ovládat své jednání.⁵⁶ Věk patří mezi pojmový znak trestného činu. Zažitá hranice trestní odpovědnosti je věk patnáct let.

*„Trestní odpovědnost mládeže, respektive její posuzování, bylo již od dob panování Marie Terezie (1717-1780) spojeno s věkem.“*⁵⁷

Nejčastěji zvažovaná možnost snížení hranice trestní odpovědnosti byla hranice čtrnácti let. Jedna strana se přiklání k myšlence, že pokud existuje funkční speciální systém, který pracuje s dětmi mladšími patnácti let páchající trestnou činností, věková hranice trestní odpovědnosti patnácti let je optimální. Druhá strana se přiklání ke snížení věkové hranice trestní odpovědnosti vzhledem k rostoucím protiprávním činům páchaných věkovou skupinou čtrnácti let. Tento

⁵⁴ SCHELLEOVÁ, I. *Právní postavení mladistvých*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 250 s. ISBN 80-86432-82-3. s. 51.

⁵⁵ VEČERKA, K., HOLAS, J. Analýza zpráv o mladistvém vyžadovaných podle zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví nad mládeží. *Kriminalistika*. 2009, roč. 42, č. 1, s. 24-26.

⁵⁶ JELÍNEK, J. *Problémy trestního postihu mladistvých, sborník příspěvků k aktuálním otázkám trestního práva*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého, 2003. 85s. ISBN 80-244-0793-0. s. 15.

⁵⁷ ŠUBRT, M. *Trestněprávní odpovědnost a ochrana mládeže*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008. 221s. ISBN 978-80-7251-284-3. s. 7.

názor se neprosadil, ale zákon udělal změny, které se věkových hranic dotýkají.

Je to relativní trestní odpovědnost, což znamená, že zákon zkoumá zralost jedince, tedy mentální věk (dosažený stupeň vývoje). Relativní, protože i když činem naplním skutkovou podstatu podle trestního zákona, může být trestní odpovědnost vyloučena z důvodu nedostatečné rozumové a mravní vyspělosti a neschopnosti rozpoznat nebezpečnost svého činu pro společnost.⁵⁸

Počátek trestní odpovědnosti je podmíněný nebo relativní, přihlíží k individuálnímu stupni vývoje. Důraz je kladen na rozumovou a mravní vyspělost mladistvého.⁵⁹

V otázce trestní odpovědnosti jsou stanoveny předpoklady věku a přičetnosti v době činu. Proto je možné vyvodit trestní odpovědnost pokud mladistvý dosáhl věku patnácti let a je schopen rozpoznat nebezpečnost svého činu.

Trestní řízení klade velký důraz na psychologický a psychiatrický posudek.

Trestně neodpovědný mladistvý je posuzován stejně jako dítě mladší patnácti let. Trestně neodpovědný je mladistvý kvůli nedostatečné rozumové a mravní vyspělosti a musí s ním být zacházeno stejně jako s dítětem mladším patnácti let. Je možné podle § 93 zákona č. 218/2003 Sb. udělit opatření vůči neodpovědným mladistvým i dětem mladším patnácti let, a to dohled úředníka PMS.⁶⁰

Zákon č. 218/2003 Sb. vymezuje v § 5 odst. 1 a 2 odpovědnost mladistvého takto: Mladistvý, který nedosáhl rozumové a mravní vyspělosti, a proto nemohl rozpoznat nebezpečnost takového jednání, není za tento čin trestně odpovědný. V tomto případě je použito vedle

⁵⁸ SOTOLÁŘ, A. AUGUSTOVÁ, P. K trestní odpovědnosti mladistvých a k možnostem reakce na činy jinak trestně spáchané trestně neodpovědnými mladistvými. *Trestněprávní revue*. 2007, roč. 6, č. 7, s. 197.

⁵⁹ ZOUBOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. 1. vyd. Aleš Čeňek, 2002. 231s. ISBN 80-86473-08-2. s. 94-96.

⁶⁰ SOTOLÁŘ, A. AUGUSTOVÁ, P. K trestní odpovědnosti mladistvých a k možnostem reakce na činy jinak trestně spáchané trestně neodpovědnými mladistvými. *Trestněprávní revue*. 2007, roč. 6, č. 7, s. 197-200.

ochranných opatření (§ 21) postupů a opatření uplatňovaných podle tohoto zákona u dětí mladších patnácti let.⁶¹

2. 3. 2 Druhy trestních opatření

Každý člověk, který spáchá nějakou věc, která není v souladu s normami společnosti, se nejdříve zajímá, co mu hrozí za jeho provinění.

Ukládání trestních opatření mladistvým je upraveno „v *hlavě VII., nazvané Zvláštní ustanovení o stíhání mladistvých v § 74 - § 87 trestního zákona.*“⁶²

Účelem trestních opatření u mladistvých je výchovné působení a ochrana před škodlivými vlivy. Mladistvému musí být uloženo takové trestní opatření, které vychází z poznání osobních vlastností, rodinné výchovy a životních poměrů.

Dělí se na opatření výchovná, ochranná, trestní.

Druhy výchovných opatření

(§ 15 zákona č. 218/2003 Sb.)⁶³:

- a) Dohled probačního úředníka
- b) Probační program
- c) Výchovné povinnosti
- d) Napomenutí s výstrahou

Výchovné opatření lze uložit společně s ochranným nebo trestním opatření na dobu nejdéle tří let. Musí být ukládána se souhlasem osoby, proti které se řízení vede. Výchovná opatření by měla podporovat mladistvého v řádném způsobu života.⁶⁴

⁶¹ Zákon č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže [online]. 2003-2010 [cit. 2010-02-17].

Dostupný z WWW:

<http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/.ce/10821/.p/8411/_s.155/701?PC_8411_p=3&PC_8411_l=218/2003&PC_8411_ps=10#10821>.

⁶² ŠOUKAL, J. DRÁPAL, J. Řízení a rozhodování v trestních věcech mladistvých. 1. vyd.

Praha: IFEC, 2000. 91s. ISBN 80-86412-05-9, 64 str.

⁶³ Zákon č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže [online]. 2003-2010 [cit. 2010-02-17].

Dostupný z WWW:

<http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/.ce/10821/.p/8411/_s.155/701?PC_8411_p=3&PC_8411_l=218/2003&PC_8411_ps=10#10821>.

⁶⁴ Zákon č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže [online]. 2003-2010 [cit. 2010-02-17].

Dostupný z WWW:

<http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/.ce/10821/.p/8411/_s.155/701?PC_8411_p=3&PC_8411_l=218/2003&PC_8411_ps=10#10821>.

Druhy ochranných opatření

(§ 21 odst.1 zákona č. 218/2003 Sb.).⁶⁵:

- a) Ochranné léčení
- b) Zabezpečovací detence
- c) Zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty
- d) Ochranná výchova

Ochranná opatření ovlivňují duševní, mravní a sociální vývoj mladistvého, přitom chrání společnost před pácháním dalšího provinění mladistvého. Ochranná výchova se ukládá pouze mladistvým, proto se řídí podle tohoto zákona, ostatní ochranná opatření se ukládají podle trestního zákoníku § 98 až §104 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen zákon č. 40/2009 Sb.).⁶⁶

Druhy trestních opatření

(§ 24 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb.)⁶⁷:

- a) OPP
- b) Peněžité opatření
- c) Peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu
- d) Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty
- e) Zákaz činnosti
- f) Vyhoštění
- g) Domácí vězení
- h) Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce
- i) Odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněné odsouzení)
- j) Odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem

⁶⁵ *Zákon č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže* [online]. 2003-2010 [cit. 2010-02-17].

Dostupný z WWW:

<http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/.ce/10821/.p/8411/_s.155/701?PC_8411_p=3&PC_8411_l=218/2003&PC_8411_ps=10#10821>.

⁶⁶ *Zákon č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže* [online]. 2003-2010 [cit. 2010-02-17].

Dostupný z WWW:

<http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/.ce/10821/.p/8411/_s.155/701?PC_8411_p=3&PC_8411_l=218/2003&PC_8411_ps=10#10821>.

⁶⁷ *Zákon č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže* [online]. 2003-2010 [cit. 2010-02-17].

Dostupný z WWW:

<http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/.ce/10821/.p/8411/_s.155/701?PC_8411_p=3&PC_8411_l=218/2003&PC_8411_ps=10#10821>.

k) Odnětí svobody nepodmíněné

Výkonem trestního opatření nesmí být ponížena lidská důstojnost. Snaží se přistupovat tak, aby byly vytvořeny vhodné podmínky pro uskutečnění trestního opatření vzhledem k okolnostem případu, osobě i poměrům mladistvého.⁶⁸

2.3.3 Nedostatky právní úpravy řízení ve věcech mladistvých

Žádný zákon není ideální, i když se jeho stvořitelé snaží vytvořit co nejideálnější řešení právní úpravy, nikdy se nezavděčí všem, vždycky někdo najde chybu.

Nedostatečně je v řízení vymezeno a chráněno postavení mladistvého a jeho osobnost a soukromí. Není v dostatečné míře zabezpečena spolupráce s PMS. Nevyhovující je úprava vazby mladistvého.⁶⁹

U policie nelze zajistit, aby při veškerém vyšetřování byl přítomný proškolený specialista z řad policie, zvláště při výjezdech a nárazových akcích. Také proškolení policistů neodpovídá potřebám praxe.

Další problém je v ustanovení mladistvému obhájce od okamžiku, kdy jsou proti němu použita opatření podle zákona č. 218/2003 Sb. V některých případech dochází k nedodržování tohoto ustanovení a ulehčení práce ustanovit obhájce.

Problém v oblasti ochrany soukromí spočívá v informovanosti veřejnosti o páchané trestné činnosti mladistvými. Zákon se snaží zabránit tomu, aby proviněný nesl celý život cejch zločinnosti, ale zkušenosti ze světa hovoří o velkém množství případů, kdy chybějící údaje o minulosti mladistvého zapříčinily spáchání dalšího trestného činu.

⁶⁸ Zákon č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže [online]. 2003-2010 [cit. 2010-02-17]. Dostupný z WWW:

<http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad.c/313/.ce/10821/.p/8411/_s.155/701?PC_8411_p=3&PC_8411_l=218/2003&PC_8411_ps=10#10821>.

⁶⁹ ŠUBRT, M. *Trestněprávní odpovědnost a ochrana mládeže*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008. 221s. ISBN 978-80-7251-284-3. s. 7.

V zařízení pro delikventní mládež, kde jsou umístovány nezletilci a mladiství, dochází často k útěkům této mládeže. Dochází k tomu díky právní úpravě a chybějícím právům ve výkonu těchto zařízení.⁷⁰

Zákon č. 218/2003 Sb. respektuje mezinárodní dokumenty, ve svých ustanovení používá poznatky získané kriminologickými a psychologickými výzkumy. Kvalitně lze pracovat v systému justice mládeže za předpokladu dobré komunikace. Nejdůležitějšími partnery jsou soudy pro mládež a sociální pracovníci. Každý vychází z různých východisek. Sociální pedagogika a trestní právo pracují společně, i když používají rozdílné nástroje. Sociální pracovníci používají pomoc, podporu, vedení a soudy zase donucení a kontrolu.⁷¹

2.4 Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediální službě ČR

PMS je organizační složka státu, patří pod ministerstvo spravedlnosti. Svou individuálností a komplexním přístupem k mladistvému zaujímá důležité místo v soudnictví ve věcech mládeže.

Podle § 2 odst. 1 se *„probační rozumí organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným, kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů.“*⁷²

Probace je *„zkouška, vyzkoušení, důkaz.“*⁷³

⁷⁰ JANEBOVÁ, R. a kol. *Sociální práce mezi pomocí a kontrolou*. 1. vyd. Hradec králové: Gaudeamus 2008. 374 s. ISBN 978-80-7041-118. s. 27-29.

⁷¹ VÁLKOVÁ, H. Odpovědnost za mládež – zajištění kvality a perspektiv soudnictví ve věcech mládeže. *Trestně právní revue*. 2004, roč. 3, č. 12, s. 340-341.

⁷² Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediální službě [online]. 2002-2010 [cit. 2010-02-17]. Dostupný z WWW: <<https://www.pmscr.cz/zakladni-dokumenty/zakon-o-probacni-a-mediacni-sluzbe/>>.

⁷³ PETRÁČKOVÁ, V. KRAUS, J., AKADEMIE VĚDČESKÉ REPUBLIKY. ÚSTAV PRO JAZYK ČESKÝ. *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 2001, 834s. ISBN 80-200-0982-5. s. 620.

Podle § 2 odst. 2 se „*mediací rozumí mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Mediace lze provádět jen s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného.*“⁷⁴

Mediace je „*pokožné řešení mezinárodních sporů, přičemž ve sporu dvou států vystupuje další jako zprostředkovatel.*“⁷⁵

V čele PMS je ředitel PMS v Praze, kterého jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti. Střediska PMS působí v sídlech krajských soudů. Pobočky PMS mohou působit v bývalých okresních městech. **Úkolem PMS** podle § 4 odst. 1 je snažit se o projednávání činu v některém ze zvláštních druhů trestního řízení. Další snahou je, aby byl uložen trest nespojený s odnětím svobody, nebo vazba byla nahrazena jiným opatřením. Je využíváno odborné vedení a pomoc. Sledováním a kontrolováním chování mladistvého, spoluprací s rodinným a sociálním prostředím se snaží docílit toho, aby v budoucnu mladistvý vedl řádný život.⁷⁶

Podle § 12 odst. 1 se „*v zájmu koncepčního a metodického ovlivňování a usměrňování činnosti PMS zřizuje Rada pro probaci a mediaci jako poradní orgán ministra spravedlnosti.*“⁷⁷ Navrhuje pravidla, podle kterých jsou vytvářeny probační programy a standardy PMS.

PMS se skládá z úředníků PMS a asistentů PMS.

Podle § 6 odst. 2 musí být úředník PMS bezúhonný a způsobilý k právním úkonům. Jeho vzdělání musí být vysokoškolské, magisterského typu v oblasti společenskovední. Další podmínkou je

⁷⁴ Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě [online]. 2002-2010 [cit. 2010-02-17]. Dostupný z WWW: <<https://www.pmscr.cz/zakladni-dokumenty/zakon-o-probacni-a-mediacni-sluzbe/>>.

⁷⁵ PETRÁČKOVÁ, V. KRAUS, J., AKADEMIE VĚDČESKÉ REPUBLIKY. ÚSTAV PRO JAZYK ČESKÝ. *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 2001, 834s. ISBN 80-200-0982-5. s. 485.

⁷⁶ Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě [online]. 2002-2010 [cit. 2010-02-17]. Dostupný z WWW: <<https://www.pmscr.cz/zakladni-dokumenty/zakon-o-probacni-a-mediacni-sluzbe/>>.

⁷⁷ Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě [online]. 2002-2010 [cit. 2010-02-17]. Dostupný z WWW: <<https://www.pmscr.cz/zakladni-dokumenty/zakon-o-probacni-a-mediacni-sluzbe/>>.

absolvování základního kvalifikačního vzdělání pro úředníky PMS a splněná odborná zkouška.⁷⁸

Podle § 6 odst. 3 je asistent PMS rovněž bezúhonná fyzická osob, která musí být starší 21 let, a způsobilá k právním úkonům. Středoškolské vzdělání v oblasti společenskovední je podmínkou.⁷⁹ Rovněž musí absolvovat specializační kurz pro asistenty, ukončený odbornou zkouškou.

Základní principy PMS ČR jsou transparentnost, individualizace, včasnost intervence, vyváženost, motivace.

PMS je nový subjekt v trestní justici, ale místo, které obsadil, je nezastupitelné a, podle našeho názoru, má šanci z tohoto místa být mladistvému, který se dopustil trestné činnosti, nejbližší.

⁷⁸Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediální službě [online]. 2002-2010 [cit. 2010-02-17]. Dostupný z WWW: <<https://www.pmscr.cz/zakladni-dokumenty/zakon-o-probacni-a-mediacni-sluzbe/>>.

⁷⁹Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediální službě [online]. 2002-2010 [cit. 2010-02-17]. Dostupný z WWW: <<https://www.pmscr.cz/zakladni-dokumenty/zakon-o-probacni-a-mediacni-sluzbe/>>.

3 TRESTNÍ ŘÍZENÍ

„Ustanovení § 291 TrŘ, ve znění zákona č. 218/2003 Sb., nově stanoví, že řízení v trestních věcech mladistvých upravuje zvláštní zákon, jímž je právě zákon č. 218/2003 Sb. Pokud zvláštní zákon nestanoví jinak, postupuje se podle tohoto zákona, (tedy podle trestního řádu).“⁸⁰ Tento zákon se nevztahuje na případy, kdy byl spáchán trestný čin po dovršení osmnáctého roku nebo bylo-li zahájeno trestní řízení po dovršení devatenáctého roku.

„Zákon o soudnictví ve věcech mládeže upravuje komplexně zvláštní postupy v trestním řízení ve věcech mladistvých, které byly dosud obsaženy zejména v hlavě deváté trestního řádu.“⁸¹

Trestní řízení je zákonem upravený postup orgánů činných v trestním řízení. Jeho úkolem je zjistit, zda se trestný čin stal, zjistit pachatel a uložit mu podle zákona trest nebo ochranné opatření.⁸²

Trestní řízení se odlišuje od původní právní úpravy tím, že je kladen důraz na osobní a odborné předpoklady osob, které se účastní vyšetřování, projednávání a rozhodování v řízení proti mladistvým. Velký důraz je kladen na spolupráci s příslušným OSPODem a PMS. Další významné subjekty jsou zájmová sdružení občanů, místní komunity a jejich mediační a probační programy. V oblasti trestního řízení zajišťuje probace a mediace řešení konfliktů a organizaci efektivního výkonu alternativních trestů a opatření.⁸³

Protiprávní čin znamená provinění, trestný čin nebo čin jinak trestný. Trestný čin spáchaný mladistvým nazýváme provinění. Terminologicky je navázáno na právní úpravu z první republiky. V tehdejší právní úpravě byly proviněním nazývány všechny činy spáchané mladistvým přestupek, přečin nebo zločin. Zákon se snaží

⁸⁰ SCHELLEOVÁ, I. *Právní postavení mladistvých*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 250 s. ISBN 80-86432-82-3. s. 72.

⁸¹ JELÍNEK, J. *Problémy trestního postihu mladistvých, sborník příspěvků k aktuálním otázkám trestního práva*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. 85s. ISBN 80-244-0793-0. s. 31.

⁸² ČICHOŇ, M. *Sociálně právní ochrana dětí a mládeže*. 1. vyd. I. Díl. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2005. 44s. ISBN 80-7368-086-6. s. 28.

⁸³ SCHELLEOVÁ, I. *Právní postavení mladistvých*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 250 s. ISBN 80-86432-82-3. s. 72-76.

o to, aby společnost pochopila, že provinění čili trestný čin spáchalo dítě.⁸⁴

3. 1 Řízení ve věcech mladistvých

Řízení ve věcech mládeže patří do zvláštní právní úpravy trestního řádu. Zakládá si na tom, aby s mladistvými pracovali odborníci a všechny subjekty v trestním řízení spolu spolupracovaly.

Zásady trestního řízení ve věcech mládeže jsou uvedeny v ustanovení § 3 odst. 3 až § 3 odst. 8 zákona č. 218/2003 Sb. Jsou jimi zásada zvláštního (specifického) přístupu při projednávání trestních věcí mladistvých, zásada spolupráce s OSPOD, zájmovými sdruženími občanů a osobami realizujícími probační programy, zásada ochrany soukromí mladistvého, zásada rychlosti řízení a zásada uspokojení zájmů poškozených.⁸⁵

Tyto zásady vyplývají z mezinárodních smluv (Úmluva o právech dítěte, Evropská úmluva, Mezinárodní pakt o občanských a politických právech).

Řízení ve věcech mladistvých musí být složeno z odborníků na mladistvé, aby dokázalo splnit výchovný účel.⁸⁶

V trestním řízení ve věcech mladistvých jsou soudci, státní zástupci, policisté, úředníci PMS vybíráni z osob, které mají dostatek životních zkušeností. Jsou specializováni na problematiku mladistvých.⁸⁷

„Orgány činné podle tohoto zákona postupují ve spolupráci s příslušným OSPOD a PMS. Mezi další významné subjekty zákon řadí

⁸⁴ JELÍNEK, J. *Problémy trestního postihu mladistvých, sborník příspěvků k aktuálním otázkám trestního práva*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. 85s. ISBN 80-244-0793-0. s. 15-16.

⁸⁵ JELÍNEK, J. *Problémy trestního postihu mladistvých, sborník příspěvků k aktuálním otázkám trestního práva*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. 85s. ISBN 80-244-0793-0. s. 32.

⁸⁶ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 1. vyd. Praha: Linde, 2007. 749s. ISBN 978-80-7201-630-3. s. 648-654.

⁸⁷ ČICHOŇ, M. *Sociálně právní ochrana dětí a mládeže*. 1. vyd. I. Díl. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2005. 44s. ISBN 80-7368-086-6. s. 54.

*zájmová sdružení občanů, místní komunity a nositele jednotlivých probačních a mediačních programů.*⁸⁸

Věcně příslušným k výkonu soudnictví ve věcech mladistvých je soud pro mládež, který není zvláštní kategorií soudu, ale jde o specializaci. Je to zvláštní senát nebo předseda tohoto senátu nebo samosoudce příslušného okresního, krajského vrchního nebo Nejvyššího soudu.

Řízení probíhá před soudem mládeže, v jehož obvodu mladistvý bydlí, nebo kde došlo k provinění nebo čin vyšel najevo.

Aby nedošlo k narušení jejich psychické a sociální rovnováhy, musí se přihlížet k jejich věku a duševní vyspělosti tak, aby jejich další vývoj byl co nejméně ohrožen.

Když jsou proti mladistvému použita opatření podle tohoto zákona nebo provedeny úkony podle trestního řádu, včetně úkonů neodkladných a neopakovatelných musí mít mladistvý obhájce. Je počítáno i s variantou, že v některých případech nejde okamžitě obhájce zajistit, ale musí být vyrozuměn co nejdříve.

Dva znalci z oboru dětské psychiatrie musí vypracovat znalecký posudek, který nesmí překročit dobu pozorování, kterou zákon stanovil ne déle než jeden měsíc.⁸⁹

Další subjekty v trestním řízení

OSPOD, který přešel z okresních úřadů v roce 2002 na pověřené obce. Zabývá se nutnou administrativní činností, ošetřuje sociální stránku věci, zajišťuje ochranu práv a zájmů dítěte. Snaží se o obnovení narušených funkcí rodiny.

Kurátor pro mládež je úředník státu, který se účastní trestního řízení, spolupracuje s věznicemi při řešení sociálních problémů mladistvých. Je v osobním styku s mladistvým a s osobami odpovědnými za jeho výchovu. Řeší problémy mladistvého v prostředí, kde vznikly. Poskytuje poradenskou a terapeutickou pomoc. Je specializovaný pracovník, který pracuje v úseku sociálně právní

⁸⁸ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 1. vyd. Praha: Linde, 2007. 749s. ISBN 978-80-7201-630-3. s. 649.

⁸⁹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 1. vyd. Praha: Linde, 2007. 749s. ISBN 978-80-7201-630-3. s. 650-652.

ochrany. Sociálně právní ochrana dětí je samostatně fungující systém českého práva.⁹⁰

Diagnostický a výchovný ústav je pro děti a mladistvé s nařízenou ústavní nebo ochrannou výchovou. Pro toto opatření je nutné rozhodnutí soudu, který se k tomuto opatření přiklání v případě sociálního selhání dítěte. Primární obtíž spočívá v tom, že mladý člověk se dostane do kolektivu, který překypuje deprivacními zážitky, kterým je obtížné se vyhnout.

PMS dává prostor pro alternativní sankce a pro odklon od trestního řízení. Je to jeden z pozitivních trendů v trestním řízení s mladistvými, díky němu dochází k ubývání mladistvých z vazebních věznic.⁹¹

„PMS představuje novou instituci na poli trestní politiky, vychází ze součinnosti dvou profesí – sociální práce a práva, zejména trestního. Vyváženým propojením obou se vytváří nová multi-disciplinární profese v systému trestní justice.“⁹²

„Soud pro mládež je zvláštní senát nebo v zákoně stanovených případech předseda takového senátu nebo samosoudce příslušného okresního, krajského, vrchního nebo Nejvyššího soudu. Nejedná se tedy o zvláštní kategorii (soustavu) soudů, ale o zvláštní specializaci v rámci stávající soustavy obecných soudů.“⁹³

Nové pravidlo o přednostní příslušnosti soudu podle místa bydliště mladistvého má určitě své místo ve vzájemných vztazích v trestním řízení s mladistvými. Nejpraktičtější je konat řízení v místě bydliště, protože je možné nejlépe zajistit vzájemnou spolupráci s PMS a příslušným OSPODEM. Výchovného účelu řízení a dalšího působení po skončení je neúčelněji využito.⁹⁴

⁹⁰ TOMEŠ, I. *Sociální správa*. 1. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 2002. 304 s. ISBN 80-7178-560-1. s. 152.

⁹¹ MATOUŠEK, O. a kol. *Práce s rizikovou mládeží*. 1. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 1996. 87s. ISBN 80-7178-064-2. s. 270-277.

⁹² Poslání a cíle Probační a mediační služby České republiky [online]. 2002-2010 [cit. 2010-02-22]. Dostupný z WWW: <<https://www.pmscr.cz/o-pms/>>.

⁹³ JELÍNEK, J. *Problémy trestního postihu mladistvých, sborník příspěvků k aktuálním otázkám trestního práva*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. 85s. ISBN 80-244-0793-0. s. 44.

⁹⁴ JELÍNEK, J. *Problémy trestního postihu mladistvých, sborník příspěvků k aktuálním otázkám trestního práva*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. 85s. ISBN 80-244-0793-0. s. 44.

„Zákonný zástupce mladistvého je oprávněn mladistvého zastupovat, zejména zvolit mu obhájce, činit za mladistvého návrhy, podávat za něho žádosti a opravné prostředky; je též oprávněn zúčastnit se těch úkonů, kterých se podle zákona může zúčastnit mladistvý. V případech, v nichž zákonný zástupce mladistvého nemůže vykonávat svá práva a je nebezpečí prodlení, předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce ustanoví k výkonu těchto práv mladistvému opatrovníka.“⁹⁵

„Policie je zpravidla první, kdo přichází do kontaktu s dětmi a mladistvými, kteří se dopustili trestného činu, přestupku nebo sociálně patologického jednání.“⁹⁶ Policie je nezastupitelným subjektem v trestním řízení s mladistvými. Důležitá je komunikace a vzájemná součinnost mezi policií a sociálním pracovníkem. Pro odhalování, dokumentování a vyšetřování problematiky mládeže jsou nasazováni policejní specialisté, kteří mají zkušenosti v práci s mladistvými.

Policista musí být nekompromisní v případech porušování zákona. Policistu občan musí vidět na ulici, pociťovat jeho přítomnost. Občan by měl mít v policistovi důvěru, díky jeho zásahům a spolehlivosti.

„Sociální pracovník ve věznicích je osobou, která poskytuje obviněným a odsouzeným základní sociálně-právní orientaci. Díky této práci jsou vězni schopni se do určité míry účastnit života ve věznici a po propuštění se zapojit do společnosti. Sociální pracovníci by měli udržovat kontakt s kurátory a úředníky PMS tak, aby jejich činnost byla pro vězně smysluplná a zejména po propuštění využitelná.“⁹⁷

„Orgány činnými v trestním řízení pro účely řízení ve věcech mládeže jsou policejní orgány, státní zástupci, PMS, OSPOD a soudy pro mládež.“⁹⁸

⁹⁵ JELÍNEK, J. *Problémy trestního postihu mladistvých, sborník příspěvků k aktuálním otázkám trestního práva*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. 85s. ISBN 80-244-0793-0. s. 46.

⁹⁶ ZOUBOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. 1. vyd. Aleš Čeňek, 2002. 231s. ISBN 80-86473-08-2. s. 138.

⁹⁷ *Výkon restu odnětí svobody a výkon vazby* [online]. 13.4.2001, 13.4.2001 [cit. 2010-02-22].

Www.juristic.cz. Dostupné z WWW: <http://trestni2.juristic.cz/76188/CLANEK>.

⁹⁸ JELÍNEK, J. *Problémy trestního postihu mladistvých, sborník příspěvků k aktuálním otázkám trestního práva*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. 85s. ISBN 80-244-0793-0. s. 44.

K posílení výchovného působení v řízení ve věcech mladistvých jsou důležité vzájemné vztahy mezi orgány činnými v trestním řízení. Díky dobré spolupráci je možné vytvářet vhodné podmínky pro individuální přístup k mladistvému. Je možné včas reagovat na potřeby mladistvých, poškozených osob a všech dalších subjektů, které se účastní trestního řízení. Vzájemnými vztahy můžeme zamezit páčání trestné činnosti, a dokonce jí předcházet.⁹⁹

3. 2 Fáze trestního řízení ve věcech mladistvých

Průběh řízení ve věcech mládeže je rozdělen do tří fází, které popisují, jak má být s mladistvým zacházeno.

Klasický průběh trestního řízení¹⁰⁰:

- 1 Pachatel se dopustí trestného činu.
- 2 Začátek přípravného řízení vedeného vyšetřovatelem.
- 3 Případ je předán státnímu zástupci.
- 4 Podání obžaloby u soudu.
- 5 Hlavní líčení u soudu. Soud vynese rozhodnutí o vině, případně o zproštění žaloby. V případě uznání viny uloží trest.
- 6 Pachatel nastoupí výkon trestu.

Odklon od klasického průběhu trestního řízení¹⁰¹:

- 1 Pachatel se dopustí trestného činu.
- 2 Začátek přípravného řízení vedeného vyšetřovatelem.
- 3 Případ je předán státnímu zástupci. Dále je možné postupovat některou z následujících cest:
 - 4a Podmíněné zastavení trestního stíhání.
 - 4b Narovnání.
 - 4c Podmíněné odložení.
 - 4d Odstoupení od trestního stíhání ve věcech mladistvých.

⁹⁹ JELÍNEK, J. MELICHAROVÁ, D. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: s poznámkami a judikaturou*. 1. vyd. Praha: Linde, 2004. 144 s. ISBN 80-7201-493-5. s. 68-69.

¹⁰⁰ MATOUŠEK, O. a kol. *Práce s rizikovou mládeží*. 1. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 1996. 87s. ISBN 80-7178-064-2. s. 42.

¹⁰¹ MATOUŠEK, O. a kol. *Práce s rizikovou mládeží*. 1. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 1996. 87s. ISBN 80-7178-064-2. s. 42.

Nedodrží-li pachatel dohodu, postupuje se v trestním řízení klasickým způsobem podle bodů 4, 5, 6 uvedených v klasickém průběhu trestního řízení.

Fáze trestního řízení:

Postup před zahájením trestního stíhání, probíhá tak, že policie a státní zástupce přijímají oznámení, že bylo spácháno provinění. Policie shromažďuje informace týkající se oznámení. S obviněným se zachází podle zásady presumpce nevinny až do rozhodnutí soudu.¹⁰²

1. Přípravné řízení je postup před zahájením trestního stíhání a vyšetřování. Podle TrŘ a zákona č. 218/2003 Sb. začíná přípravné řízení sepsáním záznamu o zahájení úkonů řízení ve věcech mladistvých. Záznam popisuje i bezprostředně neodkladné úkony, které mu předcházely. Přípravné řízení trvá od zahájení trestního stíhání do podání obžaloby, nebo jiného rozhodnutí uvedeného v TrŘ či zákoně č. 218/2003 Sb. Snaží se o objasnění a prověření skutečností, které nasvědčují tomu, že mladistvý spáchal provinění.¹⁰³

Úkony přípravného řízení provede zpravidla policejní orgán určený k úkonům v trestních věcech mladistvých. Celé řízení je charakterizováno spoluprací orgánů činných v řízení s mladistvým s cílem výchovného působení na mladistvého.

V řízení zahájí trestní stíhání vyšetřovatel. Vykonává všechna potřebná opatření k odhalení provinění, zajišťuje stopy provinění a provádí potřebné úkony, včetně úkonů neodkladných. Řízení se účastní obhájce mladistvého, zákonný zástupce a OSPOD. Přípravné řízení respektuje podstatu trestní odpovědnosti.¹⁰⁴

Státní zástupce vykonává dozor nad přípravným řízením. Proto musí orgány činné v trestním řízení informovat zákonného zástupce mladistvého, OSPOD a PMS o každém zahájení trestního stíhání. Při veřejném zasedání je státní zástupce vždy přítomen.

¹⁰² ČIČHOŇ, M. *Sociálně právní ochrana dětí a mládeže*. 1. vyd. I. Díl. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2005. 44s. ISBN 80-7368-086-6. s. 31.

¹⁰³ ŠUBRT, M. *Trestněprávní odpovědnost a ochrana mládeže*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008. 221s. ISBN 978-80-7251-284-3. s. 26.

¹⁰⁴ ŠOUKAL, J. DRÁPAL, J. *Řízení a rozhodování v trestních věcech mladistvých*. 1. vyd. Praha: IFEC, 2000. 91s. ISBN 80-86412-05-9. s. 38-39.

V přípravném řízení specializovaný státní zástupce zastupuje roli soudu mládeže. Proto by měl volit možnost zjednodušeného řízení nebo uplatnit některý z odklonů, např. podmíněné zastavení trestního stíhání, podmíněné odložení podání návrhů na potrestání a odstoupení od trestního stíhání. Všechna stanoviska mladistvého a poškozeného musí být důkladně zvážena.¹⁰⁵

Osoba, která je označena v usnesení o zahájení trestního stíhání, se nazývá obviněný. Účelem této fáze je shromáždění materiálů k podání obžaloby.¹⁰⁶

2. Řízení před soudem je další část postupu, po podání obžaloby se obviněný začne nazývat obžalovaný. Soud je v místě bydliště, nebo tam, kde se mladistvý zdržuje. Když soud prostuduje obžalobu, může nařídit ve věci soudní jednání – hlavní líčení, jehož cílem je zjistit skutečný stav věci.¹⁰⁷

„Hlavní líčení proti mladistvému obsahuje nejvýznamnější odchylky od pravidelné úpravy a má za účel zabezpečit maximální uplatnění výchovného poslání řízení proti mladistvým a vyloučit z řízení před soudem vše, co by mohlo mít na mladistvého naopak škodlivý vliv.“¹⁰⁸

Je nejdůležitější úsek trestního řízení. Vrcholí zde trestní stíhání. Rozhoduje se zde především o otázce viny a trestu, o ochranném opatření a o nárocích poškozených.

V nepřítomnosti mladistvého nelze konat hlavní líčení. Jestliže hlavní líčení potřebuje zajistit přítomnost mladistvého postupuje se podle § 90 odst. 3 TrŘ a požádá o jeho předvedení. Často se místo mladistvého účastní hlavního líčení sociální pracovník nebo orgán pověřený péčí o mládež.

V nepřítomnosti obhájce nelze konat hlavní líčení. Je nutné dodržovat lhůtu pěti pracovních dnů ode dne doručení předvolání do dne, kdy proběhne hlavní líčení.

¹⁰⁵ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 1. vyd. Praha: Linde, 2007. 749s. ISBN 978-80-7201-630-3. s. 652-654.

¹⁰⁶ ČIČHOŇ, M. *Sociálně právní ochrana dětí a mládeže*. 1. vyd. I. Díl. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2005. 44s. ISBN 80-7368-086-6. s. 31.

¹⁰⁷ ČIČHOŇ, M. *Sociálně právní ochrana dětí a mládeže*. 1. vyd. I. Díl. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2005. 44s. ISBN 80-7368-086-6. s. 31.

¹⁰⁸ ŠOUKAL, J. DRÁPAL, J. *Řízení a rozhodování v trestních věcech mladistvých*. 1. vyd. Praha: IFEC, 2000. 91s. ISBN 80-86412-05-9. s. 52.

Je nutné vyrozumět OSPOD o zahájení hlavního líčení do tří dnů ode dne vyrozumění do dne, kdy proběhne hlavní líčení.

U hlavního líčení nesmí chybět ani zákonný zástupce mladistvého.

Povinností soudu je vyloučit veřejnost z hlavního líčení, a to kvůli správnému zajištění nápravy a resocializace.

Předseda soudu může mladistvému nakázat, aby se vzdálil z jednací síně, pokud by jednání mohlo ohrozit jeho mravní vývoj, například výslech rodičů nebo znalců z oborů psychiatrie.

Předseda senátu udělí mladistvému poslední slovo, aby se vyjádřil.¹⁰⁹

Pořadí pro závěrečnou řeč zní: „*Státní zástupce, poškozený, zúčastněná osoba, zákonní zástupci, mladistvý, orgán péče o mládež, obhájce.*“¹¹⁰

Rozsudkem nebo jiným rozhodnutím je hlavní líčení ukončeno.¹¹¹

3. Vykonávací řízení obsahuje rozhodnutí učiněná v řízení před soudem. Opatření, které se vztahují k výkonu trestu a ochranných opatření, má na starosti předseda senátu soudu, který ve věci rozhodl, není-li stanoveno něco jiného. Do vykonávacího řízení patří výkon trestu odnětí svobody, domácího vězení, OPP, výkon některých dalších trestů (výkon peněžitého trestu, propadnutí majetku, zákaz činnosti, zákaz pobytu, vyhoštění, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce), ochranné léčení a zabezpečovací detence.¹¹²

Důležitou roli ve vykonávacím řízení hraje PMS. Zajišťuje dohled nad mladistvým a v případech, kdy nebyl dohled uložen, provádí takové úkony, které vedou mladistvého k řádnému způsobu života.¹¹³

Zákon č. 213/2003 Sb. uvádí v § 75 tyto případy rozhodnutí¹¹⁴:

¹⁰⁹ ŠOUKAL, J. DRÁPAL, J. *Řízení a rozhodování v trestních věcech mladistvých*. 1. vyd. Praha: IFEC, 2000. 91s. ISBN 80-86412-05-9. s. 52-54.

¹¹⁰ ŠOUKAL, J. DRÁPAL, J. *Řízení a rozhodování v trestních věcech mladistvých*. 1. vyd. Praha: IFEC, 2000. 91s. ISBN 80-86412-05-9. s. 54.

¹¹¹ ČICHOŇ, M. *Sociálně právní ochrana dětí a mládeže*. 1. vyd. I. Díl. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2005. 44s. ISBN 80-7368-086-6. s. 31.

¹¹² ČESKÁ REPUBLIKA. *Trestní zákoník 2010: zákon č. 40/2009 Sb. ; Trestní řád 2010*. Sagit, a. s. 2009, 432s. ISBN 978-80-7208-666-5. s. 194-206.

¹¹³ *Zákon č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže* [online]. 2003-2010 [cit. 2010-03-12].

Dostupné z WWW:

<http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/.ce/10821/.p/8411/_s.155/701?PC_8411_p=75&PC_8411_l=218/2003&PC_8411_ps=10#10821>.

- o propuštění mladistvého z vazby za současného uložení dohledu,
- o podmíněném zastavení trestního stíhání,
- o podmíněném upuštění od trestního opatření s dohledem,
- o uložení OPP za současného uložení výchovných opatření,
- o uložení peněžitého opatření s podmíněným odkladem výkonu,
- o podmíněném odsouzení, včetně podmíněného odsouzení s dohledem,
- o podmíněném propuštění z výkonu odnětí svobody, včetně podmíněného propuštění z výkonu odnětí svobody za současného uložení dohledu, a
- o uložení dalších trestních, ochranných a výchovných opatření a soud předal věc PMS.

Ve vykonávacím řízení předseda senátu může pověřit úředníka PMS, aby zjišťoval potřebné údaje o osobě mladistvého a jeho poměrech.¹¹⁵

3.3 Spolupráce subjektů v trestním řízení

Spolupráci lze definovat jako proces mezi dvěma a více jedinci za účelem dosažení společného cíle.

Sociální pracovník ve vztahu k mladistvému

Sociální pracovník se snaží podporovat mladistvého k uvědomění vlastní odpovědnosti. Jedná s ním jako s individuální bytostí, snaží se o rozpoznání všech aspektů trestného činu. Chrání právo mladistvého na soukromí a důvěrnost jeho sdělení. Poučuje ho o povinnostech, které musí plnit v průběhu trestního řízení. Podporuje mladistvého při spolupráci se subjekty v trestním řízení. Zapojuje ho do procesu

¹¹⁴ *Zákon č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže* [online]. 2003-2010 [cit. 2010-03-12].

Dostupné z WWW:

<http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad./c/313/.ce/10821/.p/8411/_s.155/701?PC_8411_p=75&PC_8411_l=218/2003&PC_8411_ps=10#10821>.

¹¹⁵ *Zákon č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže* [online]. 2003-2010 [cit. 2010-03-12].

Dostupné z WWW:

<http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad./c/313/.ce/10821/.p/8411/_s.155/701?PC_8411_p=75&PC_8411_l=218/2003&PC_8411_ps=10#10821>.

řešení jeho problémů. Jedná se subjekty v trestním řízení a předává mladistvému informace o průběhu trestního řízení.

Sociální pracovník ví o svých odborných a profesních omezeních. Jestliže s klientem nemůže pracovat, sdělí mu informace o dalších formách pomoci.¹¹⁶

Sociální pracovník ve vztahu ke svému zaměstnavateli

Sociální pracovník se snaží plnit své povinnosti vycházející ze závazku vůči zaměstnavateli. Účastní se vytváření podmínek ve své zaměstnavatelské organizaci tak, aby dokázal přijmout a uplatňovat závazky vyplývající z jeho funkce.¹¹⁷

Sociální pracovník ve vztahu ke kolegům

Dokáže respektovat znalosti a zkušenosti svých kolegů a ostatních odborníků v trestním řízení. Vyhledává a zvyšuje spolupráci, tím zvyšuje kvalitu svojí práce. Respektuje názory svých kolegů a jiných odborníků. Dokáže se orientovat v systému trestního řízení ví, na kterého kolegu se obrátit. Předává-li mladistvého kolegovi, musí ho informovat o dosavadním průběhu péče.

Sociální pracovník ve vztahu ke společnosti

Sociální pracovník má povinnost upozorňovat příslušné orgány o případném porušení zákona. Je zodpovědný za své jednání vůči mladistvému, kolegům, zaměstnavatelům, zákonnému ustanovení a společnosti.¹¹⁸

Tato problematika je zpracována v praktické části, v interpretaci výsledků, konkrétně v otázce 1 v rozhovoru úředníků PMS.

¹¹⁶ VAŠŤATKOVÁ, J. HOFERKOVÁ, S. *Příručka sociálního pracovníka*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. 230s. ISBN 978-80-244-1991-6. s. 94-96.

¹¹⁷ VAŠŤATKOVÁ, J. HOFERKOVÁ, S. *Příručka sociálního pracovníka*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. 230s. ISBN 978-80-244-1991-6. s. 95.

¹¹⁸ VAŠŤATKOVÁ, J. HOFERKOVÁ, S. *Příručka sociálního pracovníka*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. 230s. ISBN 978-80-244-1991-6. s. 96.

4 SOCIÁLNÍ PRACOVNÍK JAKO ZPROSTŘEDKOVATEL A OPATROVNÍK V TRESTNÍM ŘÍZENÍ

Sociální pracovník ve své práci respektuje práva a povinnosti vymezené právním systémem, zaměstnavatelem a profesními standardy. Má zákonné právo zasahovat do života mladistvého.

V praxi sociální pracovník jedná především podle předpisů definovaných zaměstnavatelem a zákonem. Jeho odpovědnost je chráněna předepsaným postupem. Pokud dojde k minimalizaci spolupráce mezi subjekty v trestním řízení, může se stát, že sociální pracovník začne případ mladistvého přetvářet tak, aby mohl použít předepsaný postup. Proto je nutné, aby sociální pracovník dokázal identifikovat problémy mladistvého a snažil se vytvořit individuální postup řešení jeho problémů.

S prací sociálního pracovníka souvisí pojem nejistota. Úkolem sociálního pracovníka je přenést se přes toto riziko, například pomocí svých znalostí, dovedností a morálních hodnot. Pokud si sociální pracovník uvědomuje, že profesní hodnoty, osobní hodnoty a hodnoty zaměstnavatele mohou být ve střetu, stává se nezávislou osobností, která je schopna nést morální odpovědnost za své rozhodnutí. Sociální pracovník je profesionálem, který své jednání dokáže veřejně obhájit. Jeho prioritou jsou práva a zájem mladistvých.¹¹⁹

Ideální sociální pracovník¹²⁰:

- 1 Uplatňuje ve své práci osobní a morální hodnoty. Mladistvého vnímá s respektem.
- 2 Snaží se o opatrování mladistvého tak, aby nedošlo ke stranění některých mladistvých, protože je časově obtížné poskytnout stejnou péči všem.

¹¹⁹ MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. 2 vyd. Praha: Portál, s. r. o., 2008. 384 s. ISBN 978-80-7367-502-8. s. 44-46.

¹²⁰ MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. 2 vyd. Praha: Portál, s. r. o., 2008. 384 s. ISBN 978-80-7367-502-8. s. 44-46.

- 3 Ve své roli usiluje o rozdělení osobního a profesního přístup, tak, aby jeho zprostředkování bylo efektivní a bylo docíleno záměrné změny chování mladistvého.
- 4 Klade důraz na individuální vztah s mladistvým, kterého chápe jako aktivního spolupracovníka. Snaží se o vyvážení moci.
- 5 Aktivně spolupracuje se všemi subjekty v trestním řízení s mladistvými. Tím dokáže včas reagovat na potřeby a zájmy mladistvých a poškozených osob, a také tímto způsobem zamezovat a předcházet další trestné činnosti.

4. 1 Profesionalismus sociální práce v trestní justici

Kdyby jakýkoli sociální pracovník nedodržel profesionální přístup ke klientovi, mohlo by dojít k nefunkčnosti vzájemného vztahu, ke špatnému řešení problémů, dokonce i k syndromu vyhoření.

Mnohé historické publikace popisují zacházení s pachateli, ve středověku upalování čarodějnic, veřejné mučení. S nástupem humanismu se upustilo od veřejného mučení. Dříve rozhodl vladař o způsobu trestání. Dnes to určuje stát a společnost. Postupem času došlo díky politickým, ekonomickým a humanistickým změnám k uplatnění alternativách trestů.¹²¹

Odbornost sociálního pracovníka je někde mezi dvěma stranami – normou a mladistvým. Jeho profesionalita spočívá v působení na obě strany tím, že přebírá kontrolu a nabízí pomoc.¹²²

Úředník PMS, který je správným profesionálem, musí dodržovat cíle a zásady PMS.

Cíle PMS¹²³:

- 1 Integrace obviněného a začlenění do života společnosti bez dalšího porušování zákonů.

¹²¹ FOUCAUET, M. Dohlížet a trestat: Kniha o zrodu vězení. Praha: Dauphin, 2000. 427 s. ISBN 80-86019-96-9. s. 119-158.

¹²² ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat: učebnice metod sociální práce*. 2. vyd. Praha: sociologické nakladatelství, 1999, 128 s. ISBN 80-85850-69-9. s. 17.

¹²³ JANEBOVÁ, R. a kol. *Sociální práce mezi pomocí a kontrolou*. 1. vyd. Hradec králové: Gaudeamus, 2008. 374 s. ISBN 978-80-7041-118-6. s. 216.

- 2 Snaha o zapojení poškozeného do procesu vlastního odškodnění, o obnovení jeho důvěry v právní systém.
- 3 Ochrana společnosti zajištěním realizace uložených alternativních trestů a opatření.

Zásady PMS:

- 1 Důstojnost jednání, která je vyjádřena způsobem práce s klientem, a je v souladu se základními lidskými právy a svobodami a respektuje jejich důstojnost a autonomii.
- 2 Zákonnost.
- 3 Přiměřená míra zásahu pracovníků vůči pachateli, který nesmí překročit rozsah a obsah pravomocného rozhodnutí soudu nebo státního zastupitelství.

Profesionální rozhodnutí je založeno na určitých nestranných kritériích, která jsou nezávislá vůči každému mladistvému. Aby úředník PMS dokázal správně rozhodnout, musí být specializovaným, kvalifikovaným expertem ve svém oboru. Jeho autorita je z části postavena na jeho důvěře v jeho profesionalitu. Úředník PMS jako profesionál je charakterizován neutrálním vztahem ke klientovi. Tato neutralita chrání mladistvého proti tomu, aby byl příliš emocionálně připoután k úředníkovi PMS, a úředníka PMS proti tomu, aby jeho práce byla spíše opatrováním vedoucím k přílišným sympatiím k mladistvému. K uznání a úspěchu úředníka PMS dojde díky vynikajícím výkonům v dané oblasti. Dalším důležitým bodem v profesionalitě úředníka PMS je, že se musí rozhodovat tak, aby rozhodnutí nebylo založeno na jeho osobních zájmech. V podstatě by se měl úředník PMS, pokud chce být profesionálem, snažit ze sebe vydat to nejlepší v zájmu mladistvých a řešení situace.¹²⁴

„To vše klade na práci úředníka PMS specifické požadavky, které spatřuje v kombinaci vyžadované profesionality, státem přidělené autority a organizačně definovaným obsahem práce. Profesionalita ale

¹²⁴ JANEBOVÁ, R. a kol. *Sociální práce mezi pomocí a kontrolou*. 1. vyd. Hradec králové: Gaudeamus, 2008. 374 s. ISBN 978-80-7041-118-6. s. 221.

v první řadě vyžaduje vytvoření přirozené autority na základě vytvoření vztahu pracovníka a mladistvého.“¹²⁵

Profesionalismus můžeme vyjádřit jako práci, která klade větší důraz na kvalitu než kvantitu. Důležitým ukazatelem profesionálního přístupu je průběžně vykazovat statisticky svou práci a tím osvědčovat svou aktivitu.¹²⁶

Profesionalismus lze definovat jako vykonávání nějaké činnosti z povolání.¹²⁷

Profesionální přístup je ovlivněn i nestejnou praxí ve střediscích PMS. Dochází k rozlišnému pojmání stanoveného cíle probační služby a přizpůsobování tohoto cíle potřebám a možnostem určitého střediska.

Profesionalita úředníků PMS je významná pro prevenci kriminality a snížení trestné činnosti. Ale v případě neprofesionálního přístupu by mohlo dojít k navracení se k trestné činnosti. Díky restorativní justici je mladistvý na svobodě bez nedostatečné kontroly a profesionální pomoci a může dojít k vzestupu recidivy.¹²⁸

Profesionalita je „*profesionálnost*“.¹²⁹

Profesionalizace je nabytí profesionálních znaků, vlastností, rysů.¹³⁰

¹²⁵ JANEBOVÁ, R. a kol. *Sociální práce mezi pomocí a kontrolou*. 1. vyd. Hradec králové: Gaudeamus, 2008. 374 s. ISBN 978-80-7041-118-6. s. 225.

¹²⁶ JANEBOVÁ, R. a kol. *Sociální práce mezi pomocí a kontrolou*. 1. vyd. Hradec králové: Gaudeamus, 2008. 374 s. ISBN 978-80-7041-118-6. s. 227-229.

¹²⁷ KRAUS, J. a kol. *Nový akademický slovník A-Ž*. 1. vyd. Praha: Academia, 1998. 834s. ISBN 80-200-0607-9. s. 621.

¹²⁸ JANEBOVÁ, R. a kol. *Sociální práce mezi pomocí a kontrolou*. 1. vyd. Hradec králové: Gaudeamus, 2008. 374 s. ISBN 978-80-7041-118-6. s. 227-229.

¹²⁹ KRAUS, J. a kol. *Nový akademický slovník A-Ž*. 1. vyd. Praha: Academia, 1998. 834s. ISBN 80-200-0607-9. s. 621.

¹³⁰ KRAUS, J. a kol. *Nový akademický slovník A-Ž*. 1. vyd. Praha: Academia, 1998. 834s. ISBN 80-200-0607-9. s. 621.

4. 2 Pomoc a kontrola v sociální práci

Všechno, co sociální pracovník dělá, patří buď do pomoci, nebo kontroly. Oba pojmy patří do profesionální role sociálního pracovníka.¹³¹

Termíny pomoc a kontrola dokáží lépe vystihnout práci úředníka PMS než termín opatrování. Rozdíl mezi pomocí a kontrolou je v oblasti sociální práce v trestní justici velmi aktuální otázkou.

Tato kapitola by měla zhodnotit situaci sociálního pracovníka v trestní justici v rámci PMS, tedy úředníka PMS v postavení zprostředkovatele a opatrovníka v mediaci a probaci. Termín opatrovník se dá vyložit jako přílišné starání o mladistvého, které může vést k nesamostatnosti mladistvého zvládat svou situaci. Proto je vhodné použít pro práci úředníka PMS zároveň termíny pomoc a kontrola vedle termínu opatrování, který hraje významnou roli především u mladších provinilců.

Termín pomoc můžeme vysvětlit jako spolupráci, kdy dochází k nabídce, které předchází žádost, dojde k dojednání a vytvoření zakázky.¹³²

Znakem sociální práce je pomoc lidem v obtížné životní situaci, hlavně v jeho intervenci se sociálním prostředím. Pomocí se snaží o to, aby jedinec zvládl očekávání společnosti.¹³³

Termín kontrola znamená přijímání opatření, které má čtyři typy – vyjasňování (co se bude dít dál), přesvědčování (aby dělal, co má), dozor (aby věděl, že to tak musí být) a ošetřování (udělám to za tebe), což je chyba, která může vést k přílišnému opatrování.

PMS se snaží motivovat mladistvého k odpovědnosti za spáchaný trestný čin, motivovat ho k životu bez konfliktů se zákonem, poskytuje prostor na odstranění následků nežádoucího chování. Snaží se o rychlé řešení případu tak, aby mladistvý byl hlavním aktérem a aktivně se

¹³¹ ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat: učebnice metod sociální práce*. 2. vyd. Praha: sociologické nakladatelství, 1999, 128s. ISBN 80-85850-69-9. s. 20.

¹³² JANEBOVÁ, R. a kol. *Sociální práce mezi pomocí a kontrolou*. 1. vyd. Hradec králové: Gaudeamus, 2008. 374 s. ISBN 978-80-7041-118-6. s. 214-216.

¹³³ MUSIL, L. *Ráda bych Vám pomohla, ale*. 1. vyd. Brno: Marek Zeman, 2004, 243s. ISBN 80-903070-1-9. s. 13-18.

zapojoval do řešení svého případu. Dokáže být účinnou kontrolou pachatelů.¹³⁴

Kontrola se liší od pomoci tím, že vychází z toho, že mladistvý ji sám nechtěl. Pomoc je jednání, o které nás mladistvý požádá sám. Pomoc se skládá z objednávky a nabídky.¹³⁵

Všichni sociální pracovníci, kteří pracují s mládeží, se musí snažit zvládat své pracovní podmínky tak, aby práce s mladistvým byla efektivní. Jenomže pracovní podmínky jsou různorodé, protože každá situace a reakce mladistvého je jedinečná. To staví sociálního pracovníka do pozice, kde musí řešit dilemata pomoci, kontroly nebo zprostředkování nebo opatrovnictví. Proto vybíráme úředníky PMS jak v oblasti mediace, tak probace, kteří se s těmito dilematy potýkají každodenně, a proto mají specifické postavení v trestní justici.

Úředník PMS používá ve své práci různé nástroje. Můžeme je rozdělit na **aktivní a pasivní**. Aktivní nástroje zapojují mladistvého do řešení jeho problému, vedou ho k samostatnosti a spolupráci. Pasivní nástroje vyžadují aktivitu hlavně úředníka PMS. Z toho vyvozujeme, že aktivní nástroje vyjadřují pomoc a pasivní nástroje zastupují kontrolu. Úředníci PMS by měli vytvářet takové podmínky, aby pasivní nástroje neboli kontrola byly využívány vyváženě a v kombinaci s aktivními nástroji neboli pomocí.¹³⁶

Každý člověk se někdy dostane do chvíle, kdy sám neví, co chce a nechce. Sociální pracovník má právo rozhodnout se, ale přitom musí respektovat vnitřní svět mladistvého, jeho individualitu.¹³⁷

Role úředníka PMS je charakteristická tím, že ve vztahu k mladistvému reprezentuje stát, a to resort spravedlnosti a je jeho zástupcem. Jeho cílem je naplnění a realizace rozhodnutí soudu. Velký

¹³⁴ JANEBOVÁ, R. a kol. *Sociální práce mezi pomocí a kontrolou*. 1. vyd. Hradec králové: Gaudeamus, 2008. 374 s. ISBN 978-80-7041-118-6. s. 214-216.

¹³⁵ ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat: učebnice metod sociální práce*. 2. vyd. Praha: sociologické nakladatelství, 1999, 128s. ISBN 80-85850-69-9. s. 20-21.

¹³⁶ JANEBOVÁ, R. a kol. *Sociální práce mezi pomocí a kontrolou*. 1. vyd. Hradec králové: Gaudeamus, 2008. 374 s. ISBN 978-80-7041-118-6. s. 216-225.

¹³⁷ KOPŘIVA, K., ŠIKLOVÁ, J. *Lidský vztah jako součást profese: psychoterapeutické kapitoly pro sociální, pedagogické a zdravotnické profese*. 5. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 2006, 147s. ISBN 80-7367-181-6. s. 16-28.

důraz je kladen na jeho osobní odpovědnost, která vyvažuje vztah pomoci, kontroly a zprostředkování. Úředník PMS je profesionálem, v jehož práci můžeme vidět volnost ve výběru typu pomoci a kontroly, ale i nutnost dodržování pravidel, protože je prodlouženou rukou státu.¹³⁸

Modelové pojetí pomoci a kontroly v PMS se opírá o individuální přístup pracovníka. Vychází se z předpokladu, že uplatňování kontroly nebo pomoci nemusí být vždy stejné.

Probace	Mediace
+	+
+	-
-	+
-	-

Plus na straně probace i mediace vyjadřuje převládající pomoc. Může se to stát, pokud jsou správně nastaveny hodnoty v rámci celé organizace.

Plus na straně probace a minus na straně mediace vyjadřuje stav vysoké zátěže způsobený velkým počtem klientů. Díky tomu, že mediace není ze zákona povinná, je za tohoto stavu potlačována.

Minus na straně probace a plus na straně mediace poukazuje na to, že úředníci PMS upřednostňují mediaci jako metodu práce. Důvodem může být vyšší míra ocenění u kolegů a odborné veřejnosti.

Minus na straně obou základních metod práce úředníků PMS vyjadřuje nesoulad práce a cílů PMS. V tomto případě úředníkovi PMS nejde ani o odbornou prestiž, ani o uspokojení z dobře vykonané práce.¹³⁹

¹³⁸JANEBOVÁ, R. a kol. *Sociální práce mezi pomocí a kontrolou*. 1. vyd. Hradec králové: Gaudeamus, 2008. 374 s. ISBN 978-80-7041-118-6. s. 216-225.

¹³⁹JANEBOVÁ, R. a kol. *Sociální práce mezi pomocí a kontrolou*. 1. vyd. Hradec králové: Gaudeamus, 2008. 374 s. ISBN 978-80-7041-118-6. s. 225-226.

4.3 Moc a autorita sociálního pracovníka

Součástí každodenní práce sociálního pracovníka v trestní justici je riziko, že skončí jeho práce spíše opatrováním a řešením problémů mladistvého nebo přílišnou kontrolou, kterou mladý člověk jen těžko zvládá. Právě autorita je základem harmonického vztahu úředníka PMS a mladistvého, kdy zprostředkování a opatrování je použito podle potřeb mladistvého.

Nedílnou součástí profese úředníka PMS je uplatňování moci a autority. Aby dokázal úředník PMS naplnit cíl své práce, je důležité, aby ho mladistvý bral jako autoritu, která má plnou moc danou soudem, dohlížet po určitou dobu na jeho život. Někdy je sociální práci přisuzována přílišná pomoc, opatrování a pečovatelský přístup, ale v rámci probace a mediace je to spíše správné nakládání s přidělenou mocí a autoritou.

Autorita znamená to, že mladistvý si musí být vědom toho, že úředník PMS má kompetence jeho chování ovlivňovat.

Moc je chápána jako schopnost vyvolat změnu chování mladistvého, která odpovídá záměrům úředníka PMS. Moc je ohraničena kompetencemi, ale velkou roli zde hraje i osobní volba úředníka PMS, která musí být založena na tom, aby nedošlo ke zneužití svěřené moci.¹⁴⁰

Moc je schopnost donutit někoho, aby si počíнал jinak, než by chtěl.¹⁴¹

Sociální práce je specifická profese, ve které je velmi důležité umět zacházet s mocí, a to ve velké míře a mnoha podobách. Moc sociálního pracovníka v trestní justici je do jisté míry kontrolována veřejností, jestli svěřenou moc používá moudře a spravedlivě, dále je kontrolována pomocí zákonů, které brání sociální pracovníky, občany a klienty. Kontrolou pro úředníka PMS může být to, že se mu podaří

¹⁴⁰JANEBOVÁ, R. a kol. Sociální práce mezi pomocí a kontrolou. 1. vyd. Hradec králové: Gaudeamus, 2008. 374 s. ISBN 978-80-7041-118. s. 56-75.

¹⁴¹MAŘÍKOVÁ, H. PETRUSEK, M. a kol. Velký sociologický slovník. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996, Svazek I. A-O. 747 s. ISBN 80-7184-164-1. s. 639.

přinutit mladistvého změnit své chování, vzít život pevně do svých rukou a problémy řešit vlastním přičiněním.

Sociální pracovník v trestní justici má hlavně povinnost správně odvést svoji práci a tím, že k mladistvému zachová profesionální přístup, jeho zacházení s mocí je těžko napadnutelné.

Negativní důsledek špatného zvládnání moci úředníka PMS může být přílišná závislost mladistvého na úředníkovi PMS. Jeho přílišné opatrování a pomoc převládá nad kontrolou a dohledem.

V sociální práci trestní justici se klade důraz na správné použití pomoci. Na první místo je kladen dohled a kontrola, na druhé místo pomoc, kterou nelze zužovat do nějakých zásad a příkazů, musí být založena na individualitě případu a přichází tehdy, pokud si ji mladistvý svým chováním a dodržováním pravidel zaslouží.

Aby moc úředníka PMS byla pro mladistvého srozumitelná, je důležitá správná komunikace mezi úředníkem PMS a mladistvým. Zásadní je komunikace i s rodiči mladistvého, poněvadž rodina ovlivňuje chování a spolupráci mladistvého, podle našeho názoru zásadně. Většina mladistvých není výdělečně činná, v mnoha případech je potřeba souhlas rodičů, proto je důležité, aby i rodiče byli obeznámeni s postupem výkonu moci úředníka PMS. Vzájemný respekt všech stran zaručuje kvalitní komunikaci.

Velká část práce úředníků PMS se odehrává někde mezi zprostředkováním, opatrováním, kontrolou a pomocí. Díky moci dané zákonem se může úředník PMS rozhodnout podle svého uvážení, jakou metodu ve své práci zvolí. V rozhodování je důležité akceptovat povahu mladistvého, jeho vidění světa a jeho systém hodnot. Jedině tak může profesionálně zvolit správnou metodu a vyhnout se extrémům, kde je kladen důraz pouze na jednu metodu práce úředníka PMS.¹⁴²

¹⁴²JANEBOVÁ, R. a kol. *Sociální práce mezi pomocí a kontrolou*. 1. vyd. Hradec králové: Gaudeamus, 2008. 374 s. ISBN 978-80-7041-118. s. 56-75.

5 ZPROSTŘEDKOVÁNÍ A OPATROVNICTVÍ V ČINNOSTI PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY ČR

Tato kapitola se nese v duchu polemizování mezi rolemi úředníka PMS jako zprostředkovatele nebo opatrovníka. Polemizuje o tom, při jakých činnostech a v jaké míře se tyto role vyskytují.

Polemika je útočně zahrocený spor, vedený ústně nebo tiskem.¹⁴³

Sociální práce v oblasti trestní justice má mnoho forem zprostředkování a opatrovnictví nebo opatrování, například ve věznicích, v práci úředníků PMS nebo mediátorů, v realizaci probačních programů.¹⁴⁴

Diplomová práce je zaměřena na práci sociálního pracovníka v trestním řízení, a to jak mediátora, tak i úředníka PMS jako probátora. Pracovník musí kvalitně zprostředkovat veškeré informace a závazky, které mu přináší příslušný zákon.

„PMS v České republice byla vytvořena podle zákona č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě(dále jen zákon č. 257/2000 Sb.), který nabyl účinnosti dne 1. ledna 2001.“¹⁴⁵

Úředníci PMS používají individuální metodu práce s mladistvým. Vystupují především jako zprostředkovatelé v oblasti mediace při setkání obviněného a poškozeného. Jako zprostředkovatelé se snaží koordinovat i účast dalších osob a subjektů v trestním řízení s mladistvým. Sociální pracovník jako zprostředkovatel se snaží uplatnit alternativní postupy a tresty v trestním řízení, snaží se pomocí mediace řešit spory mezi obviněným a poškozeným. Současně se snaží zabránit opakování trestné činnosti.¹⁴⁶

¹⁴³ KRAUS, J. a kol. *Nový akademický slovník A-Ž*. 1. vyd. Praha: Academia, 1998. 834s. ISBN 80-200-0607-9. s. 601.

¹⁴⁴ MATOUŠEK, O. KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 2003. 344 s. ISBN 80-7178-771-X. s. 187-194.

¹⁴⁵ *Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě* [online]. 2002-2010 [cit. 2010-02-17]. Dostupný z WWW: <<https://www.pmscr.cz/zakladni-dokumenty/zakon-o-probacni-a-mediacni-sluzbe/>>.

¹⁴⁶ MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o, 2005. 352s. ISBN 80-7367-002-X. s. 285-286.

Pojem opatrovnictví se objevuje především v občanském soudním řízení. Nezletilé dítě nemůže jednat před soudem samostatně. Pokud rodiče nemohou zastupovat dítě před soudem, musí soud dítěti určit pro ochranu jeho zájmů v daném řízení opatrovníka.¹⁴⁷ „*Povinností opatrovníka je poskytovat dítěti příslušné informace, dále povinnost objasňovat dítěti důsledky jakéhokoli jednání a rovněž povinnost zjišťovat názory dítěte a zprostředkovat je soudnímu orgánu.*“¹⁴⁸

V diplomové práci používám slovo opatrovník ve smyslu dohledu úředníka PMS nad mladistvým.

V probačním dohledu je vyjádřen prvek kontroly a vedení, který může pomoci mladistvému už na začátku řízení. Struktura probačního dohledu začíná prvkem pomoci, dále přechází na kontrolní složku a končí zprostředkováním návaznosti na sociální integraci. Struktura je doprovázena určitým typem opatrovnictví, který provází probační dohled od začátku do konce.

Každá struktura dohledu by měla být stanovena tak, aby byla v souladu se zásadou zvláštního přístupu k mladistvému, tedy přihlížet k věku, zdravotnímu stavu, rozumové a mravní vyspělosti mladistvého.¹⁴⁹ I tuto zásadu lze považovat za určitý typ opatrovnictví.

5.1 Mediace

Mediace je jedna z nejdůležitějších činností úředníka PMS. Termíny zprostředkování a opatrovnictví lze do této činnosti zařadit. Dle našeho názoru převládá v této činnosti opatrovnictví.

Úkolem mediace je řešit provinění mladistvého odklonem, zastavením či odstoupením od trestního řízení. Úkolem pro mediaci je urovnat vztahy mezi mladistvým a poškozeným. Mediátor se snaží o to, aby se obě strany setkaly a společně vyřešily vzniklý problém.

¹⁴⁷ HOVORKA, D. Opatrovnictví dítěte v občanském soudním řízení. *Právo a rodina*. 2007, roč. 9, č. 5, s. 21.

¹⁴⁸ HOVORKA, D. Opatrovnictví dítěte v občanském soudním řízení. *Právo a rodina*. 2007, roč. 9, č. 5, s. 24.

¹⁴⁹ JELÍNEK, J. *Problémy trestního postihu mladistvých, sborník příspěvků k aktuálním otázkám trestního práva*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého, 2003. 85s. ISBN 80-244-0793-0. s. 73-77.

Při tomto setkání mohou být přítomni rodiče nebo zákonní zástupci mladistvého. Mediace se účastní i obhájce či zmocněnec poškozeného. Díky mediaci nemusí mladistvý a jeho rodina prožít negativní projevy trestního řízení.¹⁵⁰

V práci mediátora je důležité dodržovat zásady, které mu pomohou usnadnit řešení problémů mladistvého. Snaží se spolupracovat s mladistvým od nejranější fáze trestního řízení. Mediátor by měl s mladistvým jednat tak, aby byla respektována lidská práva. Respektování důstojnosti a autonomie vede k správnému a rychlému řešení chyby mladistvého. Mediátor musí postupovat v souladu s příslušnými zákony. Klade důraz na přiměřenost svého zásahu vůči mladistvému. Neměl by dopustit, aby jeho pravomoci překročily rámec povinností stanovených zákonem. Úkolem mediátora je informovat subjekty v trestním řízení o průběhu sporu práce s mladistvým a informovat mladistvého o všech věcech týkající se trestního řízení. Mediátor musí zohledňovat individuální potřeby a okolnosti případu mladistvého. V tomto případě může využívat i opatrování. Ale při hledání přijatelného řešení případu se snaží, aby jeho zprostředkování nesklouzávalo k přílišnému opatrování mladistvého. Mediátor se snaží kontaktovat mladistvého v počáteční fázi trestního řízení. Jeho hlavním úkolem je najít nejvhodnější řešení problému mladistvého. Snaží se, aby mladistvý byl aktivním účastníkem svého odčinění. Mediátor musí být nestranný.¹⁵¹

5.2 Zprostředkování mediací

Klíčovým momentem v mediaci je setkání pachatele a poškozeného. Obě strany mají možnost se k věci vyjádřit.¹⁵² Toto zprostředkované

¹⁵⁰ JELÍNEK, J. *Problémy trestního postihu mladistvých, sborník příspěvků k aktuálním otázkám trestního práva*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. 85s. ISBN 80-244-0793-0. s. 83-85.

¹⁵¹ MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o, 2005. 351s. ISBN 80-7367-002-X. s. 283-298.

¹⁵² BAJER, P. Mediace umožňuje rychlé a kultivované mimosoudní řešení konfliktů. *Sociální práce*, 2005. roč. 4, č. 4. s. 20-31.

setkání může ovlivnit celý průběh řešení konfliktu mezi pachatelem a poškozeným.

Struktura zprostředkování vyplývá zejména z individuální spolupráce s mladistvým. Prvním důležitým bodem ve struktuře je setkání dvou stran – obviněného a poškozeného. Mediátor musí zvládat situaci, kdy při setkání je přítomen rodič nebo obhájce. Dalším bodem ve struktuře zprostředkování je koordinace práce s mladistvým. Mediátor se stává manažerem případu. Struktura dále obsahuje bod, kdy se mediátor cílevědomě snaží přizvat všechny subjekty, které se účastní trestního řízení. Každá struktura by měla být stanovena tak, aby přihlížela k věku, zdravotnímu stavu, rozumové a mravní vyspělosti mladistvého.¹⁵³

Pokud během mediace zjistíme nějaké informace o trestním činu (provinění), nesmíme je položit jako důkaz v trestním řízení.¹⁵⁴

„Mediace je mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným. Mediáci lze provádět s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného. Mediaci se může uplatnit zejména při uzavření dohody o náhradě škody způsobené trestním činem jako jedné z podmínek pro využití odklonů, tj. podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání, podmíněné odložení podání návrhu na potrestání a odstoupení od trestního stíhání.“¹⁵⁵

Mediace jako metoda se používá nejen v oblasti trestního soudnictví, ale i při řešení manželských konfliktů nebo obchodních sporů.

Důležitým rysem je dobrovolnost. Záleží na vůli obou stran a jejich aktivní roli při řešení situace. K zahájení mediace dochází krátce po spáchání trestného provinění, tedy dříve než proběhne celé trestní řízení.

Mediace zvyšuje pozici poškozeného tím, že zrychluje oprávnění nároku na náhradu škody. Mediace je řízená zprostředkující činnost,

¹⁵³ MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o, 2005. 351s. ISBN 80-7367-002-X. s. 289-296.

¹⁵⁴ ŠÁMAL, P. Probační a mediační služba. *Sociální politika*, 2001, roč. 27, č. 5, s. 5-8.

¹⁵⁵ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 1. vyd. Praha: Linde, 2007. 749s. ISBN 978-80-7201-630-3, s. 249.

kdy mezi znesvářené strany vstoupí třetí, nezávislá osoba - mediátor, který je prostředníkem a zároveň zprostředkovatelem způsobu řešení sporů.¹⁵⁶

Výhody, které mediace přináší, jsou diskrétní projednávání, nižší časová i finanční investice, dobrovolná účast, neformální prostředí.¹⁵⁷

5.3 Zprostředkování v obecně prospěšných pracích

Termín opatrovnictví se k OPP moc nehodí, napadá nás jediná varianta, kdy by bylo možné termín opatrovnictví použít, a to v činnosti dohlížení nad provedenými úkony v OPP. Dle našeho názoru převládá v OPP zprostředkování.

„OPP jsou alternativním trestem nespojeným s odnětím svobody. Nabízejí odsouzenému možnost odpracovat si svůj trest, neboli vlastní aktivitou odčinit své trestné jednání. Úspěšně vykonané OPP přinášejí prospěch jak společnosti, tak odsouzenému, kdy v případě vykonaných OPP dojde k zahlazení odsouzení. Nelze také pominout nesporný finanční přínos této alternativy, která nezatěžuje stát vysokými náklady jako věznění a přináší státu prospěch ve formě zdarma vykonané práce.“¹⁵⁸

Trest OPP je alternativa k trestu odnětí svobody. Je to povinnost osobně, bezplatně, ve svém volném čase, ve lhůtě jednoho roku odpracovat 20-200 hodin (u dospělých 50-300hod.)¹⁵⁹

Podle zákona č. 218/2003 Sb. § 26 odst. 1 může podle podmínek stanovených v trestním zákoníku soud pro mládež uložit mladistvému OPP, přičemž horní hranice sazby tohoto trestního opatření u mladistvého nesmí převyšovat polovinu horní hranice stanovené v trestním zákoníku. Při výkonu OPP nesmí být ohroženo zdraví,

¹⁵⁶ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 1. vyd. Praha: Linde, 2007. 749s. ISBN 978-80-7201-630-3. s. 249-250.

¹⁵⁷ BAJER, P. Mediace umožňuje rychlé a kultivované mimosoudní řešení konfliktů. *Sociální práce*, 2005. roč. 4, č. 4, s. 20-31.

¹⁵⁸ Obecně prospěšné práce [online]. 2002-2010 [cit. 2010-02-22]. Dostupný z WWW: <<https://www.pmscr.cz/obecne-prospesne-prace/>>.

¹⁵⁹ BAJER, P. Trest obecně prospěšných prací byl navržen pro pachatele nepříliš závažných trestných činů. *Sociální práce*. 2005, roč. 4, č. 4, 12-15 str.

bezpečnost nebo mravní vývoj mladistvých. Soud pro mládež může vedle trestního opatření OPP uložit i vhodná výchovná opatření.¹⁶⁰

OPP jsme zařadila do kapitoly zprostředkování, protože podle našeho názoru musí úředník PMS v tomto trestním opatření fungovat jako zprostředkovatel, hlavně při přípravě a organizaci zajištění místa výkonu OPP.

Pokud začne být případ během OPP vhodný k mediaci a je splněna podmínka souhlasu, musí úředník PMS předat případ jinému úředníkovi PMS. O výsledku mediátor informuje úředníka PMS, který výkon trestu OPP u mladistvých zajišťuje.¹⁶¹

5.4 Dohled úředníka PMS

Dohled úředníka PMS je druhá z nejdůležitějších činností v práci probátora. Úkony, které provádí, se dle našeho názoru, více hodí k termínu opatrovnictví, než zprostředkování. Důvodem může být, že probátor tráví více času s mladistvým než mediátor.

Zákon č. 218/2003 Sb. ukládá úředníkovi PMS povinnost dohlížet na mladistvého tak, aby plnil povinnosti, které mu byly uloženy. Proto ho musí pravidelně navštěvovat v jeho bydlišti, na pracovišti a ve škole. Díky individuálně připravenému programu může úředník PMS plně poskytovat pomoc a poradenství. Při závažném nebo opakovaném porušení podmínek dohledu musí úředník PMS informovat soud pro mládež, který dohled uložil. V případě méně závažného porušení podmínek může úředník PMS uložit mladistvému jen výstrahu. Protože úředník PMS zná dobře osobní, rodinné, sociální poměry a aktuální životní situaci mladistvého, je kompetentní k tomu, aby jednou za šest

¹⁶⁰ Zákon č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže [online]. 2003-2010 [cit. 2010-02-17].

Dostupný z WWW:

<http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/.ce/10821/.p/8411/_s.155/701?PC_8411_p=3&PC_8411_l=218/2003&PC_8411_ps=10#10821>.

¹⁶¹ Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění možností ukládání a výkonu obecně prospěšných prací (OPP) [online]. 2003 [cit. 2010-02-22]. Dostupný z WWW: <https://www.pmscr.cz/download/OPP_metodika_bez_priloh.pdf>.

měsíců zpracoval zprávu, ve které informuje předsedu senátu soudu pro mládež o průběhu výkonu dohledu nad mladistvým.¹⁶²

Dohled úředníka PMS je opatření nespojené s odnětím svobody a můžeme ho chápat jako opatrování. Docílit toho, že mladistvý si vytvoří vlastní objektivní náhled na spáchané provinění je, podle našeho názoru, náročné a vyžaduje dostatek času a odborné znalosti úředníka PMS. Ve změně chování a postojů mladistvého hraje rozhodující roli spolupráce úředníka PMS a mladistvého, ať už ve formě dohledu či opatrování.

Při dohledu úředníka PMS je mladistvý povinen¹⁶³:

- a) *„spolupracovat způsobem, který mu úředník PMS stanoví na základě programu jeho výkonu*
- b) *dostavovat se k úředníkovi PMS ve lhůtách, které mu jsou stanoveny*
- c) *informovat úředníka PMS o svém pobytu, zaměstnání, dodržování uložených výchovných opatření.*
- d) *nebránit úředníkovi PMS ve vstupu do obydlí“*

Všechny tyto povinnosti nahrazují mladistvému vazbu, proto si myslíme, že úředník PMS musí být z určité části opatrovník, který vede mladistvého k zodpovědnosti, ale hlavně dohled zodpovídající se soudu pro mládež za dodržování stanovených podmínek.

Probační činnost by měla začít už ve stádiu řízení před uložením trestního opatření. Vždy by mělo jít o celistvou škálu činností úředníka PMS zahrnující zkoumání osobnosti mladistvého, jeho rodinné a sociální prostředí, shromažďování informací o příčinách trestné činnosti, vytváření individuálního obsahu dohledu tak, aby byly konkrétně řešeny problémy mladistvého.

Systematické uplatnění probačních aktivit vede k tomu, že výkon probačního dohledu není izolovanou součástí trestního opatření, ale

¹⁶² SCHELLEOVÁ, I. *Právní postavení mladistvých*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 250 str. ISBN 80-86432-82-3. s. 227-228.

¹⁶³ ŠÁMAL, P. K rozhodování o vazbě a k trvání vazby mladistvého podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Trestně právní revue*. 2004, roč. 3, č. 2, s. 39.

součástí dlouhodobé probační práce s mladistvým prolínající se celým trestním řízením.¹⁶⁴

Dohled úředníka PMS lze mladistvému uložit jak v průběhu přípravného řízení, tak i vedle trestních a ochranných opatření, v rámci odklonu od standardního řízení (schválení narovnání, podmíněného zastavení trestního stíhání a odstoupení od trestního stíhání). Můžeme ho kombinovat s ostatními výchovnými opatřeními, povinnostmi, omezeními a napomenutími.¹⁶⁵

Dohled úředníka PMS je spojen s probačním programem, který je nedílnou součástí trestního řízení s mladistvými. Je to pravidelný kontakt mladistvého a úředníka PMS, kdy dochází ke kontrole stanovených podmínek a spolupráci na realizaci probačního programu.¹⁶⁶

„Probační dohled je systematický přístup, trvá na tom, že pokud děláme klientům něco, co si nevyžádali, není to pomáhání, nýbrž kontrola. Podle této teorie je tedy kontrola a pomoc něco naprosto odděleného. Při výkonu probačního dohledu je však nutné tyto dva přístupy sloučit.“¹⁶⁷

5.5 Probační programy v trestním řízení

Dle našeho názoru do probačních programů lze zařadit zprostředkování i opatrovnictví, protože úředník PMS v této činnosti na začátku zprostředkuje program, a pak pomocí opatrovnictví dohlíží na výkon probačního programu.

Aktuální seznam probačních programů se nachází na webových stránkách Ministerstva spravedlnosti ČR. Uložení probačního programu se neobejde bez souhlasu mladistvého. Probační program je

¹⁶⁴ SOTOLÁŘ, A. Specifika probačního dohledu podle zákona o soudnictví nevěcech mládeže. *Trestně právní revue*. 2005, roč. 4, č. 9, s. 229.

¹⁶⁵ SOTOLÁŘ, A. Specifika probačního dohledu podle zákona o soudnictví nevěcech mládeže. *Trestně právní revue*. 2005, roč. 4, č. 9, s. 229.

¹⁶⁶ BAJER, P. Zrod PMS souvisí se zaváděním alternativních postupů. *Sociální práce*. 2005. roč. 4, č. 4, s. 3-11.

¹⁶⁷ KOPŘIVA, K., ŠIKLOVÁ, J. *Lidský vztah jako součást profese: psychoterapeutické kapitoly pro sociální, pedagogické a zdravotnické profese*. 5. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 2006, 147s. ISBN 80-7367-181-6. s. 39-48.

jedním z nejdůležitějších výchovných opatření, které je mladistvému možné uložit. Význam je dán tím, že dokáže reagovat na široké spektrum příčin trestné činnosti mladistvých. Probační programy se snaží motivovat mladistvé k žádoucím změnám v jejich chování, proto probační programy svým působením předcházejí recidivě v trestné činnosti.¹⁶⁸

Probační programy v sobě zahrnují systém opatrovnickví. Mnoho z nich je spojeno s velkým omezením běžného způsobu života mladistvého. Zahrnují v sobě prvky kontroly, dohledu, pomoci.

Probační programy se používají již v průběhu trestního řízení, což zaručuje dlouhodobou spolupráci s mladistvým. Úředník PMS svou činností vybírá vhodný probační program pro mladistvého. Zákon č. 208/2003 Sb. nabízí dvě podoby probačního typu. První podoba patří mezi výchovné povinnosti, druhá představuje probační programy spojené se specificky právním režimem.¹⁶⁹

Mezi probační programy patří: *„sociální výcvik, psychologické poradenství, terapeutický program, vzdělávací, doškolovací, rekvalifikační nebo jiný vhodný program k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti.*

„Probační program se mladistvému ukládá jak v průběhu řízení, tak i v rozhodnutí ve věci samé vedle trestních a ochranných opatření, při upuštění od uložení trestního opatření, dále v případě schválení narovnání, podmíněného zastavení trestního stíhání a odstoupení od trestního stíhání. Je možné kombinovat probační program s dohledem úředníka PMS.“¹⁷⁰

Jak už bylo řečeno, probační program má velký dopad na životní poměry mladistvého, proto náplň, režim a forma programu musí být přizpůsobeny osobním postojům mladistvého.

¹⁶⁸ SOTOLÁŘ, A. Programy probačního typu ve smyslu zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Trestně právní revue*. 2006. roč. 5, č. 7, s. 189.

¹⁶⁹ SOTOLÁŘ, A. Programy probačního typu ve smyslu zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Trestně právní revue*. 2006. roč. 5, č. 7, s. 189.

¹⁷⁰ SOTOLÁŘ, A. Programy probačního typu ve smyslu zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Trestně právní revue*. 2006. roč. 5, č. 7, s. 189.

Probační program uložený v průběhu trestního řízení trvá do doby skončení rozhodnutí ve věci samé. Pokud je probační program uložen v rozhodnutí ve věci samé, doba trvání činí tři léta.

Soud pro mládež, státní zástupce a úředník PMS se snaží spolupracovat a program vybírat s ohledem na individualitu jedince, zajistit mladistvému možnost program absolvovat u jeho realizátora a dále sleduje průběh jeho realizace. Absolvování programu je věcí realizátora a mladistvého.

Smyslem probačních programů je komplexní řešení problému mladistvých. Proto jsou důležité vzájemné vztahy ve spolupráci pracovníků, hlavně sdělování informací a práce v celku.¹⁷¹

Probační programy mají tyto zákonné předpoklady¹⁷²:

- a) odpovídají potřebám a zájmům mladistvého i společnosti
- b) mladistvý je seznámen s obsahem probačního programu
- c) mladistvý souhlasí se svou účastí na něm

Předpoklady musí být splněny všechny současně.

Celkově vzato lze tedy shrnout, že probační programy mají přísnější podmínky uplatnění než probační dohled, výchovné povinnosti, výchovná omezení a napomenutí s výstrahou. Proto jsou určeny především značně problémovým mladistvým páchajícím závažnou trestnou činností.¹⁷³

Dohled nad výkonem probačního programu vykonává soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce pověří úředníka PMS.¹⁷⁴

Úředník PMS provádí dohled nad probačním programem mladistvého. Vzhledem k tomu je nutné, aby spolupracoval s realizátorem konkrétního probačního programu. Neměl by se

¹⁷¹ SOTOLÁŘ, A. Programy probačního typu ve smyslu zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Trestně právní revue*. 2006. roč. 5, č. 7, s. 189-192.

¹⁷² SOTOLÁŘ, A. Programy probačního typu ve smyslu zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Trestně právní revue*. 2006. roč. 5, č. 7, s. 193.

¹⁷³ SOTOLÁŘ, A. Programy probačního typu ve smyslu zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Trestně právní revue*. 2006. roč. 5, č. 7, s. 196-197.

¹⁷⁴ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vyd., Leges: Praha, 2009. 1216s. ISBN 978-80-87212-22-6. s. 1119.

soustředit na pouhé pasivní kontrolování, ale pomoci správného opatrování docílit účinné kontroly a sledování.¹⁷⁵

O ukončení programu a jeho výsledku podá úředník PMS zprávu soudu pro mládež nebo státnímu zástupci, který probační program uložil.¹⁷⁶

Negativa, které sebou nesou probační programy jsou, podle našeho názoru, dvě. První je, že probační programy v ČR zajišťuje soukromý subjekt nikoli stát, jak je tomu v zahraničí, toto vede k chybějícímu přísunu finančních prostředků. Druhý je, že zákon nestanovil přesně vymezené důsledky nedodržování podmínek a neplnění povinností.

5.6 Zpráva úředníka PMS

O zprávu úředníka PMS se opírá státní zástupce či soudce, proto musí být důkladně zpracována a musí být co nejvíce důvěryhodná a pravdivá.

Zpráva úředníka PMS o sociálních poměrech a aktuální životní situaci obviněného mladistvého s návrhem programu výkonu dohledu nad ním musí obsahovat základní údaje o obviněném mladistvém.

Úředník PMS musí mít sepsané veškeré konzultace, které proběhly s mladistvým a jeho rodinnými příslušníky. Dále shromažďuje údaje o konzultacích, které proběhly s poškozeným, s kurátorem pro mladistvé, s psychologem.

Další část zprávy je rodinná a sociální anamnéza. Úředník PMS musí využít veškeré své schopnosti jak z oblasti zprostředkování, tak opatrování, aby perfektně popsal situaci, ve které se mladistvý nachází.

Bodem ve zprávě úředníka PMS je zhodnocení zdravotního stavu a popsané zkušenosti s užíváním návykových látek. Aby úředník PMS

¹⁷⁵ SOTOLÁŘ, A. Programy probačního typu ve smyslu zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Trestně právní revue*. 2006. roč. 5, č. 7, s. 196-197.

¹⁷⁶ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vyd., Leges: Praha, 2009. 1216 s. ISBN 978-80-87212-22-6. s. 1119.

zjistil tyto zkušenosti, musí mít mladistvý k úředníkovi důvěru. Časté návštěvy a snaha o pochopení mohou vzájemný vztah prohlubovat.

Úředník PMS si musí všímat sociálních kontaktů a způsobu trávení volného času mladistvého, tato část života mladistvého musí být ve zprávě také poznamenána. Přece jen způsob trávení volného času ovlivňuje náš životní postoj.

Protože úředník PMS je v kontaktu s mladistvým v prvotní formě trestního řízení, dokáže pečlivě zpracovat příčiny stíhaného činu a reakce na něj. V této části jsou zpracovány informace o tom, který probační program si mladistvý zvolil, a jak je strukturována jeho cesta po skončení trestního řízení.

Mezi závěrečné body patří shrnující stanovisko, které popisuje, s jakým programem mladistvý souhlasil, jakému řešení jeho životní situace se nebrání, aby došlo k jeho resocializaci, jak hodnotí svou trestnou činnost, na jaké úrovni je motivace ke změně dosavadních vzorců chování. Pomocí těchto informací je možné zjistit, zda je mladistvý schopen resocializace. Díky tomuto bodu je úředník PMS povinen nabídnout mladistvému odborné psychosociální vedení a pomoc, podporovat vazby mladistvého na správné sociální okolí, posilovat odpovědnost mladistvého k následkům trestné činnosti, kontrolovat plnění uložených povinností, realizovat léčbu závislosti, zařadit mladistvého do probačního programu.

Následující část zprávy je návrh programu výkonu dohledu nad mladistvým a nad jeho účastí v léčebném a probačním programu. Jsou zde navrhnuty formy práce s mladistvým a popis vzájemné spolupráce mladistvého a úředníka PMS.

Celková závěrečná část zprávy úředníka PMS obsahuje rámcový časový rozvrh plnění základních cílů resocializace mladistvého a vyjádřené stanovisko úředníka PMS k řešení situace mladistvého.¹⁷⁷

¹⁷⁷ ŠINDELÁŘ, V. Zpráva probačního úředníka o sociálních poměrech a aktuální životní situaci obviněného mladistvého s návrhem programu výkonu dohledu nad ním. *Trestně právní revue*. 2006, roč. 5, č. 12, s. III – IV.

PRAKTICKÁ ČÁST

6 CÍL VÝZKUMU

Výzkum poukazuje na problematiku trestního řízení s mladistvými. Cílem diplomové práce je objasnit pozici sociálního pracovníka v trestním řízení s mladistvými.

Cílem výzkumu je zjistit, zda sociální pracovník vnímá svou práci spíše jako zprostředkování nebo spíše opatrování. Zaměřujeme se především na úředníka PMS.

Výzkum by měl objasnit, zdali úředník PMS působí v mediaci jako zprostředkovatel a v probaci jako opatrovník.

Získané informace odráží pozici, postup, spolupráci úředníků PMS, mladistvého a dalších subjektů v trestním řízení. Reflektují názor úředníků PMS na celkový pohled jejich práce a termíny zprostředkování a opatrování, které jsme přiřadili k jejich profesi.

7 CHARAKTERISTIKA A POPIS VZORKU

Vzorkování představuje výběr výzkumného vzorku, díky kterému získáme potřebné informace. Vzorkování je tedy identifikace vhodných respondentů, jejichž odpovědi nám umožní přiměřený popis zkoumaného jevu. Kvalitativní výběry pracují s malým počtem objektů, ale s podrobným obsahem dat. Přesný počet zkoumaných jedinců není vymezen, podmínkou je získat dostatek informací pro bohatý popis.¹⁷⁸

Během shromažďování informací a poznávání problematiky mladistvých v trestním řízení nám úředník PMS přišel nejvíce kompetentní k pojmům zprostředkovatel nebo opatrovník, proto jsme výzkum zaměřili jenom na ně.

Výzkumným vzorkem vlastního výzkumu se stalo osm úředníků PMS. Čtyři z nich se specializují přímo na mládež a další čtyři mají s mládeží zkušenosti. Šest respondentů bylo ženského pohlaví, dva respondenti mužského. Všichni byli ve věku třicet až čtyřicet let. Všichni úředníci PMS mají vysokoškolské vzdělání. Výzkum byl realizován ve středisku PMS Olomouc a pobočkách PMS Kroměříž, Přerov, Prostějov.

V našem případě nejsou vhodným výzkumným vzorkem mladiství, neboť by s největší pravděpodobností byly jejich odpovědi příliš obecné a nepostihly by problematiku zprostředkování a opatrování sociálního pracovníka v trestní justici. Názor, jak si myslí pracovníci, že je vidí mladiství, je obsažen ve vlastním výzkumu.

Zkušenosti a názory vybraného vzorku úředníků PMS, nám pomohly pochopit podstatu zprostředkování a opatrování v probaci a mediaci, dále pak identifikovat spolupráci a pozici PMS v trestním řízení s mladistvými.

¹⁷⁸ HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2. vyd. Praha: Portal. 2008. 407s. ISBN 978-80-7367-485-4. s. 49-56.

8 POPIS UŽITÝCH METOD

Kvalitativní výzkum obsahuje popis a interpretaci problémů. Snaží se o vytvoření komplexního, holistického obrazu o zkoumaném jevu. Zahrnuje porozumění a vysvětlení jevu, který zkoumá. Porozumění je chápáno jako rekonstrukce toho, jak někdo druhý chápe zkoumaný jev. Vychází se z empirických dat, majících podobu textu, získaných rozhovorem. Dále se analyzují kvalitativními metodami.¹⁷⁹

Kvalitativní výzkum dokáže objasnit subjektivní zkušenost, jednání a souvislost zkoumaných jedinců. Kvalitativní výzkum se snaží o hlubší porozumění problému a jeho pochopení.¹⁸⁰

Pro získávání kvalitativních dat je vhodné požit pozorování, rozhovor nebo diskuzi. Většinou se využívá metody rozhovoru, který může být strukturovaný, nestrukturovaný nebo semistrukturovaný. Důležité jsou při rozhovoru příjemná atmosféra a vhodně formulované otázky. Pozornost věnujeme zahájení a zakončení rozhovoru. Na začátku je nutné zajistit souhlas respondenta se záznamem informací. Zakončení rozhovoru je taky důležité, protože v této fázi můžeme získat důležité informace.¹⁸¹

Ve vlastním výzkumu byla zvolena jako stěžejní metoda strukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami, které ponechávajíci respondentům volnost pro jejich odpovědi. Zvolili jsme jako způsob registrace odpovědí doslovnou transkripci. Jde o převod mluveného projevu respondenta do písemné podoby. Text se přepisuje do spisovného jazyka a stylisticky upravuje, ale subjektivita odpovědí musí být zachována.¹⁸²

Při zpracování dat byly využity dvě metody kvalitativní analýza a otevřené kódování.

¹⁷⁹ HENDL, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1999. 278 s. ISBN 80-7184-549-3. s. 12.

¹⁸⁰ HENDL, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1999. 278 s. ISBN 80-7184-549-3. s. 12-13.

¹⁸¹ HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2. vyd. Praha: Portal. 2008. 407s. ISBN 978-80-7367-485-4. s. 164-172.

¹⁸² HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2. vyd. Praha: Portal. 2008. 407s. ISBN 978-80-7367-485-4. s. 223-230.

V kvalitativní analýze jde o srovnávání, zobecňování, interpretaci a kritickém hodnocení získaných údajů.¹⁸³

V kvalitativní analýze se postupuje tak, že se seřadí a propojí nestrukturovaná kvalitativní data pomocí holistického vyprávění. Základem je obsahová analýza a hledání vazeb mezi jevy. Zajímají nás jednotlivá slova, koncepty, subjektivní názory a souvislosti mezi nimi.¹⁸⁴

Snažíme se vyprávět příběh o datech, popisujeme role a charaktery, snažíme se vše shrnout a vysvětlit.¹⁸⁵

Kód je slovo nebo fráze, která vyjadřuje určitý typ a odlišuje jej od ostatních.¹⁸⁶

Při zpracování a vyhodnocení otázek jsme pokračovali tak, že doslovné transkripce osmi rozhovorů byly seřazeny podle jednotlivých otázek. Na základě kvalitativní analýzy jsme vyhodnotili každou otázku zvlášť, pomocí barevných tužek, kterými byly znázorněny záchytné body u každé odpovědi respondentů a vytvořili jsme shrnutí odpovědí všech osmi respondentů na určitou otázku. Tak bylo postupováno u všech pokládaných otázek. Jednotlivé otázky jsou demonstrovány pomocí holistického popisu a přímé a nepřímé citace odpovědí respondentů. Chceme dosáhnout toho, že přiblížíme čtenářům názory a zkušenosti úředníků PMS.¹⁸⁷

Nejprve je vždy uvedeno znění otázky, dále následují výstupy kvalitativní analýzy buď ve formě souvislého textu doplněného přímými, nebo nepřímými citacemi úředníků PMS, nebo formou odrážek, které výstižně definují odpověď úředníka PMS.

Abychom docílily přehledného vystižení odpovědí na cíl diplomové práce, vybraly jsme určité otázky 5, 6, 8, 9, 10, na kterých bylo

¹⁸³ HORÁK, F., CHRÁSKA, M. *Úvod do metodologie výzkumu*. 1. vyd. Praha: SPN, 1989. 169 s. SIGN. 819.706. s. 50.

¹⁸⁴ HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 2008. 407s. ISBN 978-80-7367-485-4. s. 223-230.

¹⁸⁵ HENDL, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1999. 278 s. ISBN 80-7184-549-3. s. 144.

¹⁸⁶ ŠVAŘÍČEK, R., ŠEDOVÁ K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 2007. 377s. ISBN 978-80-7367-313-0. s. 212.

¹⁸⁷ ŠVAŘÍČEK, R., ŠEDOVÁ K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 2007. 377s. ISBN 978-80-7367-313-0. s. 212-247.

provedeno otevřené kódování, pomocí kterého tak bude výstižným obrázkem vyjádřen cíl vlastního výzkum.

Text vybraných otázek byl rozdroben na jednotky, což bylo slovo nebo věta. Každé vzniklé jednotce byl přidán nějaký kód, tedy jméno nebo označení.

Při volbě kódů byla kladena otázka, o čem daná sekvence vypovídá, a co reprezentuje. Jsou použity i In vivo kódy, což jsou výrazy, které užívají sami respondenti. Postupně je zjištěno, že některé výpovědi se opakují, a proto jsou označeny kódy, které byly vytvořeny dříve. Vytváří se seznam existujících kódů a soupis míst, kde se dané kódy vyskytují. Desítky kódů jsou seskupeny do kategorií, tam se nacházejí kódy, které přísluší ke stejnému jevu. Dále se snažíme nalézt spojení mezi kategoriemi a osvětlit vztahy mezi nimi. Tím, že převedeme obsah kategorií a vztahy mezi nimi, dostaneme schéma - kostru, která výstižně zobrazí zjištěné skutečnosti výzkumné otázky. Metoda kódování nás velice zaujala, a proto jsme ji použili na zvolené otázky.¹⁸⁸

¹⁸⁸ ŠVARŤÍČEK, R., ŠEDOVIÁ K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 2007. 377s. ISBN 978-80-7367-313-0. s. 212-247.

9 POPIS VLASTNÍHO VÝZKUMU

Kontakt s úředníky PMS jsem navázala rozesláním emailu se žádostí o poskytnutí rozhovoru. Středisko a pobočky jsem si vybrala, podle vzdálenosti od mého bydliště. Ve středisku PMS Olomouc a pobočkách PMS Kroměříž, Přerov, Prostějov mi kladně odpověděli a na rozhovor si čas rádi udělali. Rozhovory probíhaly v období měsíce ledna v kanceláři úředníků PMS, průměrná délka rozhovoru byla dvacet minut.

Získaná data musí být systematicky zaznamenána, proto jsme přistoupily k elektronickému nahrávání a doslovnému přepisování rozhovorů. Každý úředník PMS ochotně podepsal souhlas s nahráním a zpracováním informací z rozhovorů v souladu s pravidly ochrany osobních údajů podle zákona č. 101/200 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů.

Scénář rozhovoru je velmi důležitý, jsou přesně určeny formulace otázek i jejich pořadí. Důsledně strukturovaný rozhovor se přibližuje dotazníku. Otevřené otázky musejí být srozumitelné a jasné.

Otázky byly sestaveny tak, aby se respondent vyjádřil ke třem oblastem, které jsem v teoretické části uváděla. První oblast se snaží vystihnout spolupráci úředníka PMS s dalšími subjekty v trestním řízení s mladistvými a také počty úředníků PMS a mladistvých. Druhá oblast zasahuje do mediace a snaží se zjistit, zda úředník PMS chápe mediaci jako zprostředkování. Třetí část zjišťuje, zda je v probaci používán termín opatrování či opatrovnictví.

Typy otázek jsou voleny tak, aby začínající otázky respondenta rozmluvily. Jsou obecné a díky nim bychom měli získat celkový popis jejich práce a formu navázání spolupráce, která tam probíhá. V druhé části rozhovoru se snažíme získat informace o jejich pocitech a vlastních názorech vztahujících se k termínům zprostředkování a mediace. Třetí část rozhovoru je zaměřena na termín opatrování nebo opatrovnictví a komplexní názor na zkoumanou věc. Podle atmosféry, která se odehrávala během rozhovoru, byly na konci položeny

doplňující otázky týkající se věcí, které nám nebyly jasné při zpracovávání teoretické části.

Kontakt tváří v tvář je zárukou dostatečných odpovědí. Prostředí kanceláří, ve kterých se rozhovory uskutečnily, byla tichá, klidná a izolovaná od jiného dění. Při rozhovoru nebyli přítomni žádní jiní lidé.

Na začátku rozhovoru jsem představila sebe a diplomovou práci. Potom jsem věnovala dvě tři minuty rozhovoru o všeobecných věcech, a až potom jsem začala připravený strukturovaný rozhovor. Po vyčerpání otázek z jednoho obsahového celku jsem se plynule přesunula na další celek.

Rozhovor byl prostoupen krátkými výrazy, které vyjadřovaly porozumění a zájem, např. „Aha, rozumím.“ Dále jsem používala neutrální ladění žádosti o dostatečné informace, např. „Jak to myslíte?“ Občas jsem využila i zopakování původní otázky.¹⁸⁹

Rozhovor jsem ukončila položením doplňujících otázek mimo strukturovaný rozhovor a srdečným poděkováním.

Celý rozhovor a doslovné transkripce rozhovorů jsou zařazeny v přílohách.

¹⁸⁹GAVORÁ, P. *Výzkumné metody v pedagogice*. 1. vyd. Brno: Paido. 1996. 130s. ISBN 80-85931-15. s. 65-69.

10 VLASTNÍ VÝSLEDKY

V interpretaci výsledů budeme postupovat tak, jak bylo zmíněno v kapitole 8. Po znění otázky následuje výstup kvalitativní analýzy doplněný přímou nebo nepřímou citací a vyjádřený souvislým textem nebo odrážkami. Stejně postupuji u všech deseti otázek.

V I. části se zabývám spoluprací a počtem úředníků a mladistvých.

Ve II. části se zaměřuji na úředníka PMS jako zprostředkovatele v mediaci.

Ve III. části se věnuji charakteru činnosti úředníka PMS s pohledu opatrování v probaci a je to doplněno komplexním názorem na činnost zprostředkování a opatrování v probaci a mediaci.

Ve druhé polovině vlastních výsledků jsou vybrány otázky 5, 6, 8, 9, 10, na kterých bylo provedeno otevřené kódování, podle postupu popsaného v kapitole 8.

Kvalitativní obsahová analýza

I.

Otázka č. 1.

Jaký je váš názor na spolupráci úředníka PMS s ostatními subjekty v trestním řízení (především OSPOD, policie, státní zástupce, sociální pracovníci ve věznicích..)?

Z obsahové analýzy výše uvedené otázky vyplynulo, že všechny střediska a pobočky PMS mají spolupráci nastavenou dobře a funkčně. Všichni úředníci PMS uvedli stejné subjekty, se kterými spolupracují během trestního řízení s mladistvými.

První subjekt, který byl zmíněn, byla policie. U ní je důležitá spolupráce v přípravném řízení, především kvůli prvotnímu kontaktu a informacím o mladistvém. V průběhu trestního řízení spolupráce vypadá tak, že informují policii o splátkách škody nebo že škodu uhradil. Ve vykonávacím řízení se může odehrávat spolupráce ve formě zjišťování informací, zda mladistvý nespáchal nějaké provinění. Dalším subjektem je státní zástupce. Ten má veškeré informace o dění

v trestním řízení s mladistvým. Spolupráce je úzká, pověřuje PMS vším, co je vhodné pro její činnost. Velký důraz kladli všichni úředníci PMS na spolupráci s OSPODem. Jedna odpověď byla protikladná. Úředník PMS uvedl: *„V přípravné fázi nás OSPOD neoslovuje, protože my pracujeme s mladistvým, co se týče jeho postoji k trestné činnosti. Kdežto OSPOD shromažďuje informace o rodině, sociálním okolí a škole. OSPOD píše zprávu o sociálních a rodinných poměrech, já píšu zprávu, jak se postavil k trestnímu řízení, jak to hodlá řešit, jestli jsou připraveny podmínky pro mimosoudní vyřešení.“* Uvedli jsem přímou citaci, protože úředník PMS dobře definoval rozdíl mezi PMS a OSPOD. Líbil se nám termín, který uvedla jedna úřednice PMS: *„Mladiství obíhají kolečko, kam patří policie, OSPOD, PMS, státní zastupitelství.“*

Dva úředníci PMS mluvili o multitýmu, což je pravidelné setkání soudců, kurátorů, vyšších soudních úřednic, OSPODu, policie, státního zastupitelství, kde se diskutuje jak o konkrétních případech, tak o tom, jak spolupráci zkvalitnit a zrychlit. Toto nás velice zaujalo a podle našeho názoru by se multitým měl odehrávat v každém středisku PMS.

Na spolupráci si žádný sociální pracovník nestěžoval, z toho usuzujeme, že spolupráce ve středisku Olomouc a pobočkách Kroměříž, Přerov, Prostějov funguje velmi dobře.

Ke spolupráci mladistvého a PMS se vyjádřili dva probační úředníci. Uvedli, že existuje prodleva mezi spáchaným proviněním a navázáním spolupráce s mladistvým. *„Vyšetřovatel má dva měsíce na vyšetřování, takže když to policie pošle po týdnu, tak pořád máme čas jednat.“* Shodují se v tom, že spolupráce je v hodně brzkém termínu, po tom, co bylo provinění spácháno. Ve většině případů je rychlost navázání spolupráce dostačující, ke zpoždění dochází minimálně.

Negativa, která uvedli, se týkala spolupráce s věznicí a policií. Požadavkem je spolupráce užší. Jeden úředník PMS uvedl: *„Pořád ještě cítíme, že nás ještě tak úplně nevzali do hry. Jsme pořád složka, která nesrostla se systémem.“*

Otázka č. 2

Jaký je váš názor na počet úředníků PMS? Myslíte si, že je dostačující?

Obsahová analýza na tuto otázku a její vyhodnocení bylo rozporuplné. Úředníci PMS se rozdělili na dva tábory. Jedni tvrdí, že počet úředníků PMS není dostačující. *„Když má jeden pracovník přes sto spisů, není to možné zvládat. Čtyři lidi na okres je docela velké zatížení.“*

Druhý tábor tvrdí, že jsou s počtem spokojeni. Uvádí, že díky zavedení trestu domácího vězení byla celorepublikově navýšena všechna střediska o jednoho pracovníka a se stavem úředníků PMS jsou nyní spokojeni.

Jeden úředník PMS podotkl, že spokojenost s počty úředníků PMS se liší podle lokality. Ve velkých městech, v problémovějších lokalitách je počet úředníků PMS nedostačující.

Trest domácího vězení byl zmíněn téměř u všech úředníků PMS, z toho usuzujeme, že je to v dnešní době velmi diskutované téma. Jeden úředník PMS uvedl, že si neumí představit tento trest v praxi, jak to stihnou úředníci PMS uhlídat bez náramků, které jsou finančně velice náročné.

Myslíme si, že úředníci PMS sami neví, jak výkon toho trestu bude probíhat, a proto by se mohly odpovědi na počet úředníků PMS lišit třeba za rok.

Otázka č. 3

Je možné definovat optimální počet klientů?

Na tuto otázku nedokázal odpověď jeden úředník PMS. Ostatní odpověděli, že optimální počet si představují

- kolem dvaceti mladistvých
- nejlépe deset klientů
- kolem sto spisů za rok

Odpověď sto spisů za rok se nám může zdát příliš, ale ne každý spis je tzv. živý, ne s každým spisem se pracuje aktivně. Jeden úředník PMS uvedl rozdíl v počtu mladistvých ve vykonávací a přípravné fázi. Rozdíl vidí v tom, že ve vykonávací fázi probíhá dohled, který trvá třeba tři roky a v přípravné fázi může být spolupráce například měsíc. Na optimálním počtu se úředníci PMS neshodli.

Tato otázka byla pro někoho v určité chvíli problematická. Proto byla dodána otázka: **Kolik máte v dnešní době na starosti klientů?** Většina uvedla, že nejde přesně říct počet, protože je to jinak v přípravném řízení a dohledu. Po pobídnutí, jestli by to nešlo říci přibližně, se shodli na počtu sto klientů na úředníka PMS.

Otázka č. 4

Považujete se za specializovaného sociálního pracovníka nebo spíše preferujete označení úředník PMS?

Na tuto otázku odpovídali úředníci PMS velice stručně. Podstata jejich odpovědí je v tom, že úředník PMS je sociální pracovník v justici a je to specializovaný sociální pracovník, tak jako všichni sociální pracovníci v různých sférách.

Shodli se na tom, že jsou sociálními pracovníky v resortu justice, ale nad sociální prací převládají povinnosti úřednické. Úředníci PMS by se rádi viděli jako sociální pracovníci, ale nevykonávají klasickou sociální práci, ale specifickou činnost, která zahrnuje i úředničinu.

II.

Otázka č. 5

Máte pocit, že vás mladistvý delikvent vnímá jako zprostředkovatele (např. mezi sebou a poškozeným, mezi sebou a povinnostmi plynoucími z trestního řízení)?

Odpovědi úředníků PMS byly velice osobité. Obsahovou analýzou jsme došli k závěru, že úředník PMS je zprostředkovatel, ale úředníci PMS se snaží, aby mladistvý chápal zprostředkování v pravém slova

smyslu, ne, že všechno dělá za něj. Důležité je, aby mladistvý projevil aktivní snahu spolupracovat a řešit konflikt.

Úředník PMS přináší v mediaci - zprostředkování hlavně při komunikaci s poškozeným, nabízí mladistvému různé možnosti řešení. Snaží se oběma stranám vše vysvětlit a zprostředkovat.

V jejich odpovědích se vyskytovaly pojmy neutrální subjekt a nestrannost. Pro výstižné pochopení těchto pojmů, je odpověď doslovně citována: „Byli bychom rádi, kdyby nás vnímali jako neutrální subjekt, protože z mediace už vyplývá, že působíme nestranně.“

Otázka č. 6

Myslíte si, že když dosahujete dohody, používáte spíše zprostředkování nebo spíše opatrování klienta jako mediátor?

Téměř všichni úředníci PMS se shodli, že v mediaci se používá spíše zprostředkování. „*Mediátor je zprostředkovatel mezi dvěma stranami, který zprostředkovává vzájemnou dohodu. Alfou a omegou celé mediace je být nestranný.*“

K termínu opatrování se celkově vyjádřili tak, že v mediaci je nejdůležitější nechávat odpovědnost na pachateli a poškozeném. Spíše je otázkami dovést k tomu, co je dobré pro obě strany.

Jeden úředník PMS podotkl, že kdyby byla dohoda extrémně nevýhodná pro jednu stranu, musí zasáhnout. Je důležité navzájem se informovat o svých finančních možnostech. S tímto zásahem souhlasíme, protože je mnoho lidí, kteří se chtějí obohatit na úkor druhého, a to úředník PMS nemůže dovolit.

Otázka č. 7

Myslíte si, že mladistvý dokáže ocenit formu zprostředkování, kterou mu přinášíte?

Odpovědi úředníků PMS na tuto otázku byly velice pestré. Úředníci PMS se shodli v tom, že mladistvý dokáže ocenit jeho

zprostředkování. Každý uvedl jiný příklad, kdy by k takovému ocenění mohlo dojít:

- Váží si toho, že pokud je uzavřena v přípravném řízení dohoda, může dojít k podmíněnému zastavení trestního stíhání, což je velká motivace.
- Většině se uleví, když do toho mohou vstoupit a situaci ovlivnit.
- Ocení to ti, kteří zjistí, že kdyby spolupracovali, mohlo všechno dopadnout jinak, to, že nespolečně pracovali, byla chyba.

Nejvíce se mi líbila odpověď úřednice PMS, která řekla:

„Mladiství nemají odvahu zajít za poškozeným a omluvit se či napsat nějaký dopis, jsou vděční za to, že to předchystáme. Všichni jsou informováni a prostředí je nastaveno tak, že oba subjekty se cítí bezpečně a jsou připraveny spolu jednat.“ To je podle našeho názoru výstižná odpověď, proč by měl mladistvý oceňovat zprostředkování, které mu úředník PMS jako mediátor přináší.

III.

Otázka č. 8

Máte pocit, že vás mladistvý vnímá jako opatrovníka (např. při dohledu úředníka PMS, kdy dohlíží a vede)?

Odpovědi na tuto otázku byly velice osobité. Při jejich zpracování jsme dospěli k závěru, že všichni úředníci PMS chápou termín opatrování jako to, že *„budou za mladistvého vše vyřizovat, starat se, aby tam došel, půjdou tam s ním, tam mu to vyřídí. Tak to ne!“* S tímto souhlasí všichni. Přesto termín opatrovnictví zvýšil úředníkovu pozornost a každý k termínu opatrování zaujal své stanovisko.

Jeden úředník PMS vystihl rozdíl mezi opatrováním PMS a OSPOD. OSPOD funguje tak, aby chránil zájem dítěte a má povinnost se o to postarat. PMS má zájem dítěte taky na prvním místě, ale staví se k tomu jinak, například při navržení výchovného opatření zvažuje, co pro něj bude výhodné, doporučuje návštěvu psychologa.

K probaci, tedy dohledu úředníka PMS, se většina úředníků vyjádřila tak, že opatrování tam na jednu stránku trošku je, určitě více

než u dospělých, ale převažuje tam zprostředkování, zplnomocňování, kontrola, shromažďování informací, mapování jeho situace. Jeden úředník PMS řekl, že se snaží, aby opatrovníkem byl rodič. Důležité je, aby rodiče pochopili, že oni mají zodpovědnost za své dítě a je to jejich povinnost ze zákona.

Dle našeho názoru, který jsme si udělaly podle kvalitativní analýzy, úředníci PMS nechtějí, aby je mladistvý vnímal jako opatrovníky a snaží se vést mladistvého k uvědomění si řešení své životní situace.

Na tyto odpovědi bylo navázáno u dvou úředníků PMS otázkou: **Myslíte si, že opatrování má svůj účel ve Vaší profesi?**

Z odpovědí bylo jasné, že termín opatrování se v dohledu nepoužívá. Dohled v sobě zahrnuje dvě věci - pomoc a kontrolu. Skloubení těchto dvou věcí je těžké. Využitím profesionální pomoci se snaží vést mladistvého k samostatnosti. Podle našeho názoru, pokud dojde k špatnému uchopení kontroly a pomoci, může to vést právě k přílišnému opatrování. Na tento problém navazuje další otázka.

Otázka č. 9

Setkáváte se s případy, kdy přílišné opatrování úředníka PMS vede k neschopnosti mladistvého a přílišné závislosti na úředníkovi PMS?

Úředníci PMS odpovídali na tuto otázku rozmanitě, přesto se shodli na tom, že určitě to možné je, ale osobně se s tím nesetkali.

Podle jejich odpovědí by k tomu mohlo dojít, když mladistvé spíše opečováváme, opatrováváme, vše jim přichystáme. Je nutné svou pozici správně uchopit. Není cílem dělat všechno za mladistvého, i když není trestně odpovědný. Větší pomoc vidí v tom, že se ho snaží vést k samostatnosti. Moc se nám líbila věta, kterou použila úřednice PMS: „*Snažíme se pomoci, ale jsme spíše průvodci.*“

Jeden úředník PMS uvedl, že problémy s tím mají hlavně kurátoři, ale více se k tomu nevyjádřil.

Termín opatrování byl opět posunut a nahrazen slovem průvodce.

Z obsahové analýzy jejich odpovědí vyplývá, že k tomu může dojít:

- při dlouhodobé práci s mladistvým
- v extrémním případě, kdyby se úředník PMS cítil jako „spasitel“
- díky individuálnímu přístupu každého úředníka PMS
- díky přílišnému „ofukování“ mladistvého

Citujeme odpověď úředníka PMS, který výstižně definoval pomoc: *„Pomoc, kterou poskytujeme není, že oni přijdou s něčím a my jim to vyřídím. Je to o tom, že jim řekneme, to si vyřídíte sám, já vám řeknu, co k tomu potřebujete, za kým máte jít, kdy tam máte jít a zbytek už je jen na vás.“* Dle našeho názoru, tato odpověď plně vystihuje názor úředníků PMS na to, že k opatrovnickví by docházet nemělo, pokud toto bude úředník PMS dodržovat.

Otázka č. 10

K pojmu probace a mediace se dá vytvořit synonymum zprostředkovávající činnost. Myslíte si, že úředník PMS je zprostředkovatel, nebo spíše opatrovník? Nebo obojí zároveň?

Tuto otázku pokládáme za jednu z nejdůležitějších v rozhovoru, je to jakýsi závěr pochopení dvou bloků – mediace jako zprostředkování, probace jako opatrování. Během většiny rozhovorů bylo už předem jasné, jaké stanovisko úředník PMS k této otázce zaujme.

Z obsahové analýzy vyšlo, že úředník PMS jako mediátor určitě zprostředkovatel je a to hlavně v přípravném řízení. Jako opatrovník pracuje minimálně.

V probaci úředník PMS jako opatrovník se nelíbilo nikomu. Sice podotkli, že při dohledu se opatrování vyskytnout může, když navrhuje opatření, tak musí přihlížet k tomu, aby opatření bylo pro něj co nejlepší a nejvhodnější. Ale je to hlavně kontrola a pomoc. Jeho úkolem je kontrolovat, jak plní mladistvý povinnosti, které mu uložil soud a zároveň mu pomáhat a vést ho k samostatnosti a převzetí své zodpovědnosti.

Termín opatrování tedy byl nahrazen kontrolou a pomocí. Kontrola je vymezena na plnění povinností uložených soudem a pomoc spočívá v konzultaci problému, dáním rady, zprostředkováním služby, poskytnutím kontaktů.

Někteří úředníci PMS byli otázkou zaskočení, proto jsem v vzápětí položila další otázku:

Souhlasíte s tím, že mediátor spíše zprostředkuje a úředník PMS spíše opatruje?

Dočkali jsem se velice osobitých odpovědí, které nám plně objasnily základ odpovědi na cíl vlastního výzkumu.

Úředníci PMS se opět shodli na tom, že v mediaci může být úředník PMS pojímán jako zprostředkovatel, zprostředkování nějaké činnosti nebo zprostředkování řešení nějakého konfliktu je synonymem pro mediaci. Dále uvádíme odpovědi, jak může úředník PMS zprostředkovávat:

- urovnáváním konfliktů mimosoudní cestou
- náhradou škody
- výkonem OPP
- vytvořením prostoru pro vzájemnou komunikaci

Ani jeden úředník PMS by termín opatrovník v probaci nepoužil. Úředník PMS jako probátor je spíše pomocník a zároveň kontrolor. Synonymum k probaci by mohla být pomoc a kontrola ne opatrování. Úředníci PMS spíše dohlíží a kontrolují, jestli mladistvý plní všechno, co mu soud uložil. *„Nejsou žádní opatrovníci, ale lidé, kteří mají zajišťovat kontrolu výkonu alternativního trestu.“* Ve chvíli, kdy je to vhodné, účelné, nutné a mladistvý potřebuje odbornou pomoc, jsou úředníci PMS odbornými pomocníky, kteří pomáhají klientům nedostat se opět do nějakého problému a snaží se ho vést k zodpovědnosti a směřovat na správnou cestu životem.

Otevřené kódování

Pro otevřené kódování byly vybrány otázky 5, 6, 8, 9, 10 z rozhovoru s úředníky PMS. Tyto otázky jsme vybrali, protože se nejvíce vztahují k cíli vlastního výzkumu a celé diplomové práce. Otevřeným kódováním se snažíme docílit vytvoření názorného obrázku, který popíše odpověď na otázku, zda je úředník PMS ve své profesi spíše opatrovník nebo spíše zprostředkovatel.

Kategorie a kódy

ZPROSTŘEDKOVATEL

Nedělat věci za mladistvé, aktivní spolupráce, nestrannost, zprostředkování dohody, různé možnosti řešení, vysvětlení, mediace, urovnání konfliktů mimosoudní cestou, náhrada škody, výkon OPP, prostor pro vzájemnou komunikaci.

OPATROVNÍK

Není osobní zkušenost, odpovědnost na rodičích, výchovná role, nehodí se do PMS, malá míra opatrování, spíše shromažďování informací, mapování situace, samostatnost mladistvého, zplnomocňování, průvodce.

MEDIACE

Zprostředkování synonymum pro mediaci, nestrannost, vlastní odpovědnost, k řešení dojít sám, zprostředkovatel, minimální opatrovnictví.

PROBACE

Opatrovnictví - výchovná opatření, kontrola a pomoc synonymum pro probaci, pomocník a kontrolor.

ZÁVISLOST

Není osobní zkušenost, možné to je, opečovávání, opatrování, nedělat věci za mladistvého, samostatnost mladistvého, špatné uchopení dlouhodobé práce, zplnomocnění, špatné pochopení termínu pomoc a kontrola.

KONTROLA

Plnění povinností uložených soudem, dohlížení, první místo kontrola, ochrana společnosti, vedení k řádnému způsobu života, probace.

POMOC

Konzultace problémů, dání rady a kontaktů, odborný pomocník, odborná pomoc, druhé místo pomoc, probace.

ÚŘEDNÍK PMS

Zprostředkovatel, opatrovník, mediátor, probátor, pomocník, kontrolor.

Interpretace výsledků kvalitativní části výzkumu

Na vrchol pyramidu grafického vyjádření jsem umístila kategorii úředník PMS, od kterého se odvíjí celé grafické znázornění.

Vztah úředník PMS – Probace

Kompetence úředníka PMS zasahují do probační činnosti.

Vztah úředník PMS – Mediace

Kompetence úředníka PMS zasahují do mediační činnosti.

Vztah Mediace – Zprostředkování

Cílem mediační činnosti je, co nejlépe zprostředkovat složky, které vedou k dosažení dohody a urovnání konfliktů. Zprostředkování je synonymum pro mediaci.

Vztah Mediace – Žádné opatrovnictví

V mediaci se termín opatrování, opatrovnictví nepoužívá. Lépe formulovaný termín je zprostředkování.

Vztah Zprostředkování, žádné opatrování – Zprostředkovatel

Úředník PMS jako mediátor je zprostředkovatel. Není opatrovník.

Vztah Probace – Kontrola

Cílem probační činnosti je kontrolovat a zároveň pomáhat. Kontrolovat plnění povinností uložených soudem. A snažit se

kontrolou docílit napravení škody a vést mladistvého k řádnému způsobu života.

Vztah Probace – Pomoc

Synonymum probace je pomoc a kontrola. Je to odborná pomoc ve formě konzultace, rady, doporučení, zmapování situace, nastínění.

Vztah Probace – Minimální opatrování

V probační činnosti se termín opatrování nepoužívá. Minimálně se vyskytuje jen při navrhování výchovného opatření, kdy se úředník PMS rozhoduje, co bude pro mladistvého nejvhodnější.

Vztah Kontrola – Kontrolor

Úředník PMS jako probátor je kontrolorem. Určitě není opatrovník.

Vztah Pomoc – Pomocník

Úředník PMS jako probátor je zároveň pomocník, který se snaží vést k samostatnosti a nepoužívá při tom opatrování.

Vztah Minimální opatrování – Závislost

Špatná kombinace pomoci a kontroly vede k přílišnému opatrování a závislosti mladistvého na úředníkovi PMS.

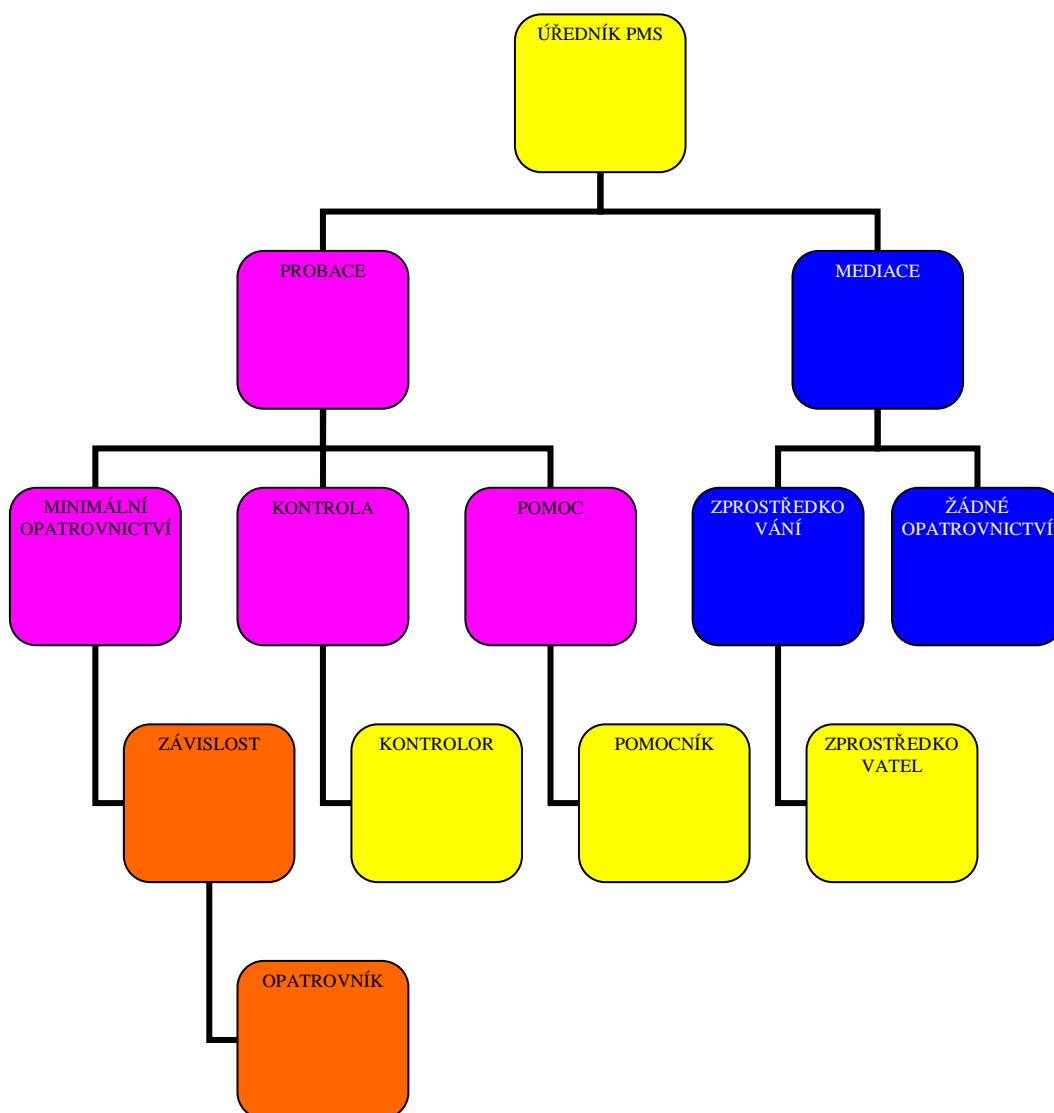
Vztah Závislost – Opatrovník

Úředník PMS může být pokládán za opatrovníka, pokud ve své práci využívá spíše opatrovnictví, než pomoc a kontrolu.

Vztah Kontrolor – Pomocník – Zprostředkovatel

Úředník PMS v trestním řízení s mladistvými je při mediaci zprostředkovatel a v probaci kontrolor a zároveň pomocník. Protože kompetence úředníka PMS zasahují do probace i mediace, musí se tyto tři role prolínat a jedna bez druhé nemůže fungovat.

Grafické schéma vyhodnocení vztahů mezi jednotlivými kategoriemi

Práce úředníka PMS zasahuje do probace i mediace. Probace je ovlivněna pomocí, kontrolou a je zde i minimální opatrování, které může vyústit v závislost. A potom se úředník PMS stává opatrovníkem. Jestliže se tak nestane, z kontroly vyplývá, že úředník PMS je kontrolorem a z pomoci vychází, že úředník PMS je pomocníkem. Mediace je ovlivněna zprostředkováním, opatrování se zde nevyskytuje, proto můžeme úředníka PMS v mediaci považovat za zprostředkovatele. Celkový závěr zní, že úředník PMS je kontrolorem, pomocníkem a zprostředkovatelem.

11 DISKUZE

Spolupráce úředníků PMS a ostatních subjektů v trestním řízení funguje a je dobře nastavena. Hlavními subjekty, kteří mezi sebou spolupracují, jsou policie, státní zástupce, OSPOD a PMS. Mladistvý je považován za hlavní pilíř skládající se ze zájmu, doznání a dobrovolnosti, od kterého se odráží funkčnost celkové spolupráce. Z obsahové analýzy vyplynulo, že pobočky Kroměříž, Prostějov, Přerov a středisko Olomouc mají spolupráci nastavenou funkčně a dobře. Ve většině případů je rychlost navázání spolupráce dobrá, ke zpoždění dochází minimálně. Úředníci PMS zmiňovali multitym, což je pravidelné setkávání hlavních subjektů působících v trestním řízení. Tento systém spolupráce se zdá být velice zajímavý.

Počet úředníků PMS je momentálně dostačující. Celorepublikové navýšení o jednoho zaměstnance díky trestu domácího vězení potěšil každou pobočku a středisko. Ale na povrch vyplouvají dohady o tom, jak bude trest domácího vězení fungovat v praxi, a zda úředníci PMS v dosavadních počtech budou schopni vše stíhat. Optimální počet klientů na jednoho úředníka PMS je těžko stanovitelný. Bylo uvedeno rozmezí deseti až dvaceti klientů. V praxi má úředník PMS na starost kolem stovky spisů.

Úředník PMS je specializovaný sociální pracovník v trestní justici. V jejich práci převládá práce úřednická nad sociální.

Úředník PMS je zprostředkovatel, který se snaží, aby mladistvý projevil snahu a chápal zprostředkování v pravém slova smyslu, ne, že všechno dělá za něj. Klade důraz na neutrálnost a nestrannost ve své profesi.

Úředník PMS jako mediátor používá spíše zprostředkování. Cílem práce úředníka PMS jako mediátora je zprostředkování všeho, co je potřeba ve vztahu poškozený a pachatel. Termín opatrování se do mediace nehodí z důvodu, že v mediaci je nejdůležitější nechávat odpovědnost na pachateli a poškozeném.

Mladistvý by měl ocenit zprostředkování, které mu přináší úředník PMS. Díky bezpečně připravenému prostředí pro komunikaci mezi

poškozeným a pachatelem může mladistvý svou situaci ovlivnit tím, že bude spolupracovat, a nakonec může dojít k zastavení trestního stíhání. Úředník PMS jako zprostředkovatel si určitě zaslouží ocenění mladistvých.

Ani jeden úředník PMS si v probaci nepřipadá jako opatrovník a nechce, aby ho tak mladiství vnímali. Úředníci se shodli na tom, že opatrovnictví tam trošku je, ale hlavně převažuje zplnomocňování, kontrola a pomoc. Termín opatrování se v dohledu úředníka PMS nepoužívá. Dohled v sobě zahrnuje dvě věci - pomoc a kontrolu, které vedou k samostatnosti mladistvého. Špatně pochopená kontrola a pomoc, přílišné opatrování mohou vést k závislosti mladistvého na úředníkovi PMS. Dochází k tomu kvůli přílišnému opečovávání, opatrování, děláním věcí za mladistvého, nevedení k samostatnosti. Úředník PMS by měl být spíše průvodce než opatrovník.

Pokud bude úředník PMS dodržovat profesionální přístup a odpovědnost nechávat na mladistvém, k přílišnému opatrovnictví by docházet nemělo.

V práci úředníka PMS jako probátora se opatrování vyskytnout může při navrhování opatření. Úředník PMS musí přihlížet k tomu, aby opatření bylo pro mladistvého co nejlepší a nejvhodnější. Ale díky převažující pomoci a kontrole, byl termín opatrovnictví nahrazen termíny kontrola a pomoc.

Kontrola je definována jako kontrola plnění povinností uložených soudem, kontrola zajištění výkonu alternativních trestů.

Pomoc je definována jako vedení k samostatnosti a zodpovědnosti, konzultace problémů, podání rady a poskytnutí kontaktů. Je to odborná pomoc pomáhající nedostat se opět do nějakého problému se zákonem.

Probace je kombinace kontroly a pomoci, nikoli opatrování. Proto úředník PMS jako probátor není opatrovník, ale kontrolor a zároveň pomocník.

Úředník PMS jako mediátor určitě zprostředkovatel je, jako opatrovník pracuje minimálně. Snaží se pomoci v urovnání konfliktů, náhrady škody, výkonu OPP, vzájemnou komunikací zprostředkovávat mimosoudní vyrovnání a vyřešení konfliktu.

12 ZÁVĚR PRAKTICKÉ ČÁSTI

Spolupráce subjektů v trestním řízení s mladistvými je nastavena dobře. Ve všech zkoumaných pobočkách a střediscích funguje bez problémů. Počty úředníků PMS jsou dostačující, všude byl navýšen počet o jednoho zaměstnance. Optimální počet klientů na jednoho úředníka PMS je těžko stanovitelný. Úředník PMS je specializovaný sociální pracovník, u něhož převládá práce úřednická.

Zprostředkování se používá spíše v mediaci, opatrovnictví se v mediaci nepoužívá. Zprostředkování přináší mladistvému možnost zapojit se do řešení problému díky perfektně připravenému prostředí pro komunikaci a řešení konfliktu.

Opatrovnictví se používá minimálně, v probaci při navrhování opatření, kdy je na mladistvého nejvíce přihlíženo. Opatrování se v dohledu úředníka PMS nepoužívá. Dohled zahrnuje pomoc a kontrolu, které vedou k samostatnosti mladistvého. Kontrola je definována jako plnění povinností uložených soudem. Pomoc je definována jako vedení k samostatnosti a zodpovědnosti, konzultace problémů, podání rady.

Specializovaný sociální pracovník v trestním řízení, tedy úředník PMS, je v mediaci spíše zprostředkovatel, v probaci spíše kontrolor a pomocník. Opatrovníkem je minimálně, především při vzniku závislosti mladistvého na úředníkovi PMS.

Úředníci PMS z pobočky Kroměříž, Prostějov, Přerov a střediska Olomouc ochotně odpověděli na deset kladených otázek, a tím umožnili výzkum realizovat. Pojmy opatrovnictví a zprostředkování je zaujali. Jako zprostředkovatelé se ve své profesi cítí, ale jako opatrovníci nikoli.

ZÁVĚR

Závěrem diplomové práce, bychom chtěli říci, že zpracování tématu vyžadovalo načtení množství literatury, aby bylo možné polemizovat o sociálním pracovníkovi jako zprostředkovateli či opatrovníkovi. Diplomová práce ujasnila základní teorii a body, které spadají do problematiky trestního řízení s mladistvými. Dále objasnila, co obsahuje práce sociálního pracovníka, především úředníka PMS, a zda zprostředkování a opatrovnictví mají svou úlohu v profesi úředníků PMS.

Zpracování teoretické části ujasnilo postavení sociálního pracovníka v trestním řízení s mladistvými. První kapitola všeobecně vymezila hlavní pojmy diplomové práce, tedy mladistvého, sociálního pracovníka a pojmy zprostředkování – zprostředkovatel, opatrovnictví –opatrovník. Druhá kapitola vymezila právní aspekty, podle kterých se trestní řízení s mladistvými řídí. Z. č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů vymezuje OSPOD. Zákon č. 218/2003 Sb. vystihuje kompetence, postavení a povinnosti OSPODu. Popis vývoje právní úpravy zdůraznil z. č. 48/1931 Sb. od kterého se odvíjelo současné znění z. č. 218/2003 Sb. Rozpracováním tohoto zákona byla vymezena odpovědnost mládeže za protiprávní činy a sankce, které mohou být uděleny. Z. č. 257/2000 Sb. uzavřel celkový pohled na právní aspekty v trestním řízení s mladistvými. V kapitole tři bylo shrnuto trestní řízení jako proces, kterého se mladistvý účastní, byly zde vymezeny veškeré subjekty, bez kterých se řízení neobejde. Následující kapitola shrnula roli sociálního pracovníka jako zprostředkovatele a opatrovníka v trestním řízení, přičemž poukázala na nezbytnost profesionalismu, moci, autority, pomoci a kontroly. Závěrečná kapitola svým polemizováním mezi rolí úředníka PMS jako zprostředkovatele a opatrovníka zahrnuje do mediace spíše zprostředkování a do probace spíše opatrování. Byly uvedeny činnosti úředníků PMS, které se v mediaci používají ke zprostředkování a v probaci k opatrování či opatrovnictví.

Kvalitativním výzkumem jsme dospěli k závěru, že sociální pracovník se zaměřením na úředníka PMS je zprostředkovatelem převážně v mediaci. Úředník PMS se necítí být opatrovníkem. V probaci převažuje kontrola a pomoc. Pojem opatrovník byl nahrazen kontrolorem a pomocníkem. Díky dobře zpracované právní úpravě je spolupráce subjektů a systematický přístup úředníků PMS k mladistvému východiskem pro jeho profesionální přístup ke své práci.

Závěrem můžeme shrnout, že je dobře, že úředník PMS není pouze opatrovníkem v trestním řízení s mladistvými. Zprostředkování, kontrola a pomoc vedou spíše k pochopení zodpovědnosti za své jednání, než opatrovnictví či přílišné opatrování.

Diplomová práce může být dále použita pro objasnění pojmů zprostředkování, opatrovnictví, pomoc a kontrola v trestním řízení s mladistvými. Dalším výzkumem by bylo možné zkoumat vymezení kontroly a pomoci jako hlavní nástroje práce úředníka PMS.

POUŽITÁ LITERATURA

1. ČESKÁ REPUBLIKA. *Trestní zákoník 2010: zákon č. 40/2009 Sb. ; Trestní řád 2010*. Sagit, a. s.2009, 432s. ISBN 978-80-7208-666-5.
2. ČICHOŇ, M. *Sociálně právní ochrana dětí a mládeže*.1. vyd. I. Díl. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta,2005. 44s. ISBN 80-7368-086-6.
3. ĎURIČ, L. BRATSKÁ, M. a kol. *Pedagogická psychologia, terminologický a výkladový slovník*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1997. 459s. ISBN 80-08-02498-4.
4. FOUCAUET, M. *Dohlížet a trestat: Kniha o zrodu vězení*. Praha: Dublin, 2000. 427 s. ISBN 80-86019-96-9.
5. GAVORA, P. *Výzkumné metody v pedagogice*. 1. vyd. Brno: Paido, 1996. 130s. ISBN 80-85931-15.
6. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 2008. 407s. ISBN 978-80-7367-485-4.
7. HENDL, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1999. 278 s. ISBN 80-246-0030-7.
8. HORÁK, F., CHRÁSKA, M. *Úvod do metodologie výzkumu*. 1. vyd. Praha: SPN, 1989. 169 s. SIGN. 819.706.
9. JANEBOVÁ, R. a kol. *Sociální práce mezi pomocí a kontrolou: sborník z konference IV. Hradecké dny sociální práce: Hradec Králové 12-13. 10. 2007*. 1. vyd. Hradec králové: Gaudeamus, 2008. 374 s. ISBN 978-80-7041-118-6.
10. JELÍNEK, J. *Problémy trestního postihu mladistvých, sborník příspěvků k aktuálním otázkám trestního práva*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. 85s. ISBN 80-244-0793-0.
11. JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 1. vyd. Praha: Linde, 2007. 749s. ISBN 978-80-7201-630-3.
12. JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vyd., Leges: Praha, 2009. 1216s. ISBN 978-80-87212-22-6.
13. JELÍNEK, J. MELICHAROVÁ, D. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: s poznámkami a judikaturou*. 1. vyd. Praha: Linde, 2004. 144 s. ISBN 80-7201-493-5.

14. KOPŘIVA, K., ŠIKLOVÁ, J. *Lidský vztah jako součást profese: psychoterapeutické kapitoly pro sociální, pedagogické a zdravotnické profese*. 5. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 2006, 147s. ISBN 80-7367-181-6.
15. KRAUS, J. a kol. *Nový akademický slovník A-Ž*. 1. vyd. Praha: Academia, 1998. 834s. ISBN 80-200-0607-9.
16. KUČHTA, J. VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2005. 544s. ISBN 80-7179-813-4.
17. MAŘÍKOVÁ, H. PETRUSEK, M. a kol. *Velký sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996. Svazek I. A-O. 747 s. ISBN 80-7184-164-1.
18. MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. 2. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 2008. 384 s. ISBN 978-80-7367-502-8.
19. MATOUŠEK, O. KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 2003. 344 s. ISBN 80-7178-771-X.
20. MATOUŠEK, O. a kol. *Práce s rizikovou mládeží*. 1. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 1996. 87s. ISBN 80-7178-064-2.
21. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, s. r. o., 2003. 287s. ISBN 80-7178-549-0.
22. MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o, 2005. 351s. ISBN 80-7367-002-X.
23. MUSIL, L. *Ráda bych Vám pomohla, ale*. 1. vyd. Brno: Marek Zeman, 2004. 243 s. ISBN 80-903070-1-9.
24. NAVRÁTIL, P. *Teorie a metody sociální práce*. 1. vyd. Brno: Marek Zeman, 2001, 168s. ISBN 80-903070-0-0.
25. OTTO, J. *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí*. 1907. Svazek XVIII.
26. PETRÁČKOVÁ, V. KRAUS, J., AKADEMIE VĚDČESKÉ REPUBLIKY. ÚSTAV PRO JAZYK ČESKÝ. *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 2001. 834s. ISBN 80-200-0982-5.
27. SCHELLEOVÁ, I. *Právní postavení mladistvých*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 250 str. ISBN 80-86432-82-3.
28. ŠOUKAL, J. DRÁPAL, J. *Řízení a rozhodování v trestních věcech mladistvých*. 1. vyd. Praha: IFEC, 2000. 91s. ISBN 80-86412-05-9.

29. ŠUBRT, M. *Trestněprávní odpovědnost a ochrana mládeže*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008. 221s. ISBN 978-80-7251-284-3.
30. ŠVAŘÍČEK, R., ŠEDOVÁ K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 2007. 377s. ISBN 978-80-7367-313-0.
31. TOMEŠ, I. *Sociální správa*. 1. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 2002. 304 s. ISBN 80-7178-560-1.
32. ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat: učebnice metod sociální praxe*. 2. vyd. Praha: sociologické nakladatelství, 1999, 128s. ISBN 80-85850-69-9.
33. VAŠŤATKOVÁ, J. HOFERKOVÁ, S. *Příručka sociálního pracovníka*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. 230s. ISBN 978-80-244-1991-6.
34. VLČEK, R. *Sociální pracovník a právo*. 1. vyd. Ostrava: Knižní expres, 2008. 159s. ISBN 978-80-7347-030-2.
35. ZOUBOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. 1. vyd. Aleš Čeňek, 2002. 231s. ISBN 80-86473-08-2.

ČASOPIS

36. BAJER, P. Mediaci umožňuje rychlé a kultivované mimosoudní řešení konfliktů. *Sociální práce*. 2005, roč. 4, č. 4, s. 20-31.
37. BAJER, P. Kvalifikovaný sociální pracovník je schopen s klientem samostatně pracovat. *Sociální práce*. 2007, č. 1, s. 7-11.
38. BAJER, P. Trest obecně prospěšných prací byl navržen pro pachatele nepříliš závažných trestných činů. *Sociální práce*. 2005, roč. 4, č. 4, s. 12-15.
39. BAJER, P. Zrod PMS souvisí se zaváděním alternativních postupů. *Sociální práce*. 2005, roč. 4, č. 4, s. 3-11.
40. DLOUHÝ, M. Trestní soudnictví nad mládeží. *Kriminalistický sborník*. 2006, roč. L, č. 5, s. 53.
41. HOVORKA, D. Opatrovnictví dítěte v občanském soudním řízení. *Právo a rodina*. 2007, roč. 9, č. 5, s. 21.
42. MATOUŠKOVÁ, E. Pracovní situace probačních úředníků – případová studie. *Sociální práce*. 2007, roč. 4, č. 4, s. 95-102.
43. SOTOLÁŘ, A. AUGUSTOVÁ, P. K trestní odpovědnosti mladistvých a k možnostem reakce na činy jinak trestné spáchané trestně neodpovědnými mladistvými. *Trestněprávní revue*. 2007, roč. 6, č. 7, s. 197-200.

44. SOTOLÁŘ, A. Programy probačního typu ve smyslu zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Trestně právní revue*. 2006, roč. 5, č. 7, s. 189.
45. SOTOLÁŘ, A. Specifika probačního dohledu podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Trestně právní revue*. 2005, roč. 4, č. 9, s. 229.
46. ŠÁMAL, P. K rozhodování o vazbě a k trvání vazby mladistvého podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Trestně právní revue*. 2004, roč. 3, č. 2, s. 39.
47. ŠÁMAL, P. Probační a mediační služba. *Sociální politika*. 2001, roč. 27, č. 5, s. 5-8.
48. ŠINDELÁŘ, V. Zpráva probačního úředníka o sociálních poměrech a aktuální životní situaci obviněného mladistvého s návrhem programu výkonu dohledu nad ním. *Trestně právní revue*. 2006, roč. 5, č. 12, s. III – IV.
49. VÁLKOVÁ, H. Odpovědnost za mládež – zajištění kvality a perspektiv soudnictví ve věcech mládeže. *Trestně právní revue*. 2004, roč. 3, č. 12, s. 340-341.
50. VEČERKA, K., HOLAS, J. Analýza zpráv o mladistvém vyžadovaných podle zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví nad mládeží. *Kriminalistika*. 2009, roč. 42, č. 1, s. 24-26.

INTERNETOVÉ ZDROJE

51. Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění možností ukládání a výkonu obecně prospěšných prací (OPP) [online]. 2003 [cit. 2010-02-22]. Dostupný z WWW: <https://www.pmscr.cz/download/OPP_metodika_bez_priloh.pdf>.
52. Nové možnosti pro trestní justici [online]. 2003 [cit. 2010-02-17]. Dostupný z WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminalistika/2003/03_02/justice.html>.
53. Obecně prospěšné práce [online]. 2002-2010 [cit. 2010-02-22]. Dostupný z WWW: <<https://www.pmscr.cz/obecne-prospesne-prace/>>.
54. Poslání a cíle Probační a mediační služby České republiky [online]. 2002-2010 [cit. 2010-02-22]. Dostupný z WWW: <<https://www.pmscr.cz/o-pms/>>.
55. Slovník pojmů [online]. 1998-2010 [cit. 2010-02-17]. Dostupný z WWW: <<http://business.center.cz/business/pojmy/p1141-lex-specialis.aspx>>.
56. Výkon trestu odnětí svobody a výkon vazby [online]. 13.4.2001, 13.4.2001 [cit. 2010-02-22]. Wwww.juristic.cz. Dostupné z WWW: <<http://trestni2.juristic.cz/76188/CLANEK>>.

57. *Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě* [online]. 2002-2010 [cit. 2010-02-17]. Dostupný z WWW: <<https://www.pmscr.cz/zakladni-dokumenty/zakon-o-probacni-a-mediacni-sluzbe/>>.
58. *Zákon č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže* [online]. 2003-2010 [cit. 2010-02-17]. Dostupný z WWW:<http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/.ce/10821/.p/8411/_s.155/701?PC_8411_p=3&PC_8411_l=218/2003&PC_8411_ps=10#10821>.

SEZNAM ZKRATEK

OSPOD	orgán sociálně právní ochrany dětí
OPP	obecně prospěšné práce
PMS	Probační a mediační služba
TrŘ	trestní řád
Úředník PMS	úředník Probační a mediační služby
Zákon č. 218/2003 Sb.	zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů
Zákon č. 40/2009 Sb.	trestní zákoník
Zákon č. 48/1931 Sb.	zákon č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží
Zákon č. 257/2000 Sb.	zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediční službě

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1.....	Rozhovor pro úředníkem PMS
Příloha 2.....	Rozhovor s úředníkem PMS Kroměříž
Příloha 3.....	Rozhovor s úředníkem PMS Kroměříž
Příloha 4.....	Rozhovor s úředníkem PMS Přerov
Příloha 5.....	Rozhovor s úředníkem PMS Přerov
Příloha 6.....	Rozhovor s úředníkem PMS Olomouc
Příloha 7.....	Rozhovor s úředníkem PMS Prostějov
Příloha 8.....	Rozhovor s úředníkem PMS Prostějov
Příloha 9.....	Rozhovor s úředníkem PMS Prostějov

Příloha č. 1

Rozhovor pro úředníky PMS

I. Spolupráce a počty úředníků PMS v trestním řízení s mladistvými.

II. Úředník PMS jako zprostředkovatel – mediátor.

III. Úředník PMS jako opatrovník – probátor.

1. Jaký je váš názor na spolupráci úředníka PMS s ostatními subjekty v trestním řízení (především OSPOD, policie, státní zástupce, sociální pracovníci ve věznicích..).
2. Jaký je váš názor na počet úředníků PMS? Myslíte si, že je dostačující?
3. Je možné definovat optimální počet klientů?
4. Považujete se za specializovaného sociálního pracovníka, nebo spíše preferujete označení úředník PMS?

II.

5. Máte pocit, že vás mladistvý vnímá jako zprostředkovatele (např. mezi sebou a poškozeným, mezi sebou a povinnostmi plynoucími z trestního řízení)?
6. Myslíte si, že když dosahujete dohody, používáte spíše zprostředkování, nebo spíše opatrování klienta jako mediátor?
7. Myslíte si, že mladistvý dokáže ocenit formu zprostředkování, kterou mu přinášíte?

III.

8. Máte pocit, že vás mladistvý vnímá jako opatrovníka (např. při dohledu úředníka PMS, kdy dohlíží a vede)?
9. Setkáváte se s případy, kdy přílišné opatrování úředníka PMS vede k neschopnosti mladistvého a přílišné závislosti na úředníkovi PMS?
10. K pojmu probace a mediace se dá vytvořit synonymum zprostředkovávající činnost. Myslíte si, že úředník PMS je zprostředkovatel nebo spíše opatrovník? Nebo obojí zároveň?

Příloha č. 2

PMS KROMĚŘÍŽ

O. V.

Úředník PMS

I.

Otázka č. 1

Jaký je váš názor na spolupráci úředníka PMS s ostatními subjekty v trestním řízení (především OSPOD, policie, státní zástupce, sociální pracovníce ve vězení)?

Spolupráce je velmi úzká. Funguje a musí fungovat. Je dlouhodobá. My vstupujeme do případu v prvním okamžiku, kdy se stane nějaký trestný čin. V té chvíli musíme spolupracovat s policií, dále se státním zástupcem. Pokud se jedná o mladistvé, je tu okamžitá spolupráce s OSPODem, také s dětskými domovy a dále se státním zástupcem, se soudem, pokud připravujeme zprávy pro soud. Dále spolupracujeme s tím, kdo nás pověří. Jestliže už je to vykonávající řízení, tak nás pověří soud tou činností, kde už ze zákona s nimi musíme být v pravidelném kontaktu. Sdělujeme, jak to funguje a jestli tam nejsou problémy, a oni podle toho rozhodují, co s tím bude dál.

Otázka č. 2

Jaký je váš názor na počet úředníků PMS? Myslíte si, že je dostačující?

Od 1.1.2010 je v platnosti nový trestní zákoník. V souvislosti s trestem domácího vězení byla navýšena všechna střediska o jednoho pracovníka. V současné době, pokud můžu mluvit za sebe a pobočku Kroměříž, ano, počet probačních úředníků je dostačující.

Otázka č. 3

Je možné definovat optimální počet klientů?

Na to vám nedokážu odpovědět.

Kolik máte v dnešní době na starosti klientů?

V roce 2008 jsme měli okolo 400 nových klientů. V minulém roce o sto klientů míň, okolo 300. Máme případy, které po měsíci končí, ale dohledy bývají až na sedm let, takže v postatě je aktivním klientem sedm let. Počet, kolik máme, nejde přesně říct.

Otázka č. 4

Považujete se za specializovaného sociálního pracovníka nebo spíše preferujete označení úředník PMS?

Naše práce je sociální práce v trestním řízení. To je oficiální označení. Takže ano, my jsme sociální pracovníci.

II.

Otázka č. 5

Máte pocit, že vás mladistvý vnímá jako zprostředkovatele (např. mezi sebou a poškozeným, mezi sebou a povinnostmi plynoucími z trestního řízení)?

Určitě jsem článkem mezi mladistvým a poškozeným, ale jsem hlavně osoba, která pomáhá v komunikaci mezi pachatelem a poškozeným.

Otázka č. 6

Když dosahujete dohody, používáte spíše zprostředkování, nebo spíše opatrování klienta jako mediátor?

Při mediaci je to zprostředkování, kdy mediátor musí působit nestranně. Opatrovnictví bych tu neviděl.

Otázka č. 7

Myslíte si, že mladistvý dokáže ocenit formu zprostředkování, kterou mu přinášíte?

To záleží na konkrétním případě. Někomu je to jedno, na někoho tlačí rodiče. Někdo přijde poděkovat, když je zastaveno trestní stíhání.

III.

Otázka č. 8

Máte pocit, že vás mladistvý vnímá jako opatrovníka (např. při dohledu úředníka PMS, kdy dohlíží a vede)?

Při dohledu se k opatrovnictví můžeme blížit, například když navrhuje nějaká výchovná opatření a zvažujeme prospěch pro mladistvého. Tady bych se k opatrovnictví přiklonil. Jinak bych termín opatrovník nevolil.

Otázka č. 9

Setkáváte se s případy, kdy přílišné opatrování úředníka PMS vede k neschopnosti mladistvého a přílišné závislosti na úředníkovi PMS?

Součástí všech dlouhodobějších prací, kde by k něčemu takovému mohlo dojít, je především snaha o zplnomocnění toho klienta. My jim máme pomoci, ale ta pomoc nespočívá v tom, že přijdou s něčím, například že chtějí nějaké dávky a my ať jim je vyřídíme. Naše pomoc je v tom, že jim řekneme, že to si vyřídí sami, a my jim poradíme, co k tomu potřebují, za kým půjdou, kdy tam mají jít. Rozhodně to není o tom, že jim teď a tady vyřídíme dávky či seženeme práci, to by tak nefungovalo, takže jinými slovy nesetkal.

Otázka č. 10

K pojmu probace a mediace se dá vytvořit synonymum zprostředkovávající činnost. Myslíte si, že úředník PMS je zprostředkovatel, nebo spíše opatrovník? Nebo obojí zároveň?

No, mně se nelíbí ani jedno z toho, co jste použila.

Položím vám ještě jednu otázku: **Souhlasíte s tím, že mediátor spíše zprostředkuje a probační úředník spíše opatruje?**

Mediátor je prostředník mezi stranami určitého sporu, který zprostředkovává jejich komunikaci. Pomáhá jim, aby si konflikt vyřešily, aby se nahradila veškerá škoda, a aby se konflikt uzavřel. Součástí je, že díky tomu pachatel nemusí skončit u soudu, ale dochází k mimosoudnímu vyřízení věci. Takže mediátor je spíše prostředník než zprostředkovatel. Probatör nebo probační úředník je pomocník a zároveň kontrolör. Součástí této práce je klienty kontrolovat, jestli si plní všechno to, co jim soud uložil a také jim pomáhat, aby se nedostali do nějakého problému, a pokud jim něco hrozí, tak aby se s tím dokázali vypořádat takovým způsobem, aby se nedostali ještě do větších problémů. Slovo opatrovník bych nepoužila vůbec, zdá se mi to být odlišné. Možná kolegyně, která se více specializuje na mladistvé, vám řekne něco jiného. My máme pro ně být institucí, ze které mají respekt, takže pokud jim něco řekneme, bude to takhle, měli by to vykonat.

Příloha č. 3

PMS KROMĚŘÍŽ

V. M.

Úředník PMS specializující se na mládež

I.

Otázka č. 1

Jaký je váš názor na spolupráci úředníka PMS s ostatními subjekty v trestním řízení (především OSPOD, policie, státní zástupce, sociální pracovníce ve vězení)?

V každém oboru je to jiné. Myslím si, že v Kroměříži máme spolupráci nastavenou dobře. Ze zákona nám policie musí posílat první písemnosti o zahájení trestního stíhání, tzn. že nám vždy musí ze zákona přijít usnesení o zahájení trestního stíhání, takže spolupráce je a vyplývá ze zákona. Většinou se domlouváme předem, než je zahájeno trestní stíhání. Většinou policie posílá dokument, který je ještě dřív v trestním spise, že už nastaly nějaké úkony v trestním řízení, i když ještě není zahájeno trestní stíhání. Co se týče policie, myslím si, že to máme dobře ošetřené.

Spolupráce se státním zastupitelstvím je také dobrá. Pověřují nás vším, co je vhodné pro naši činnost.

V přípravné fázi nás OSPOD neoslovuje, protože my spíš pracujeme s mladistvým, jeho postoji k trestné činnosti, jak to chce řešit a vyloženě se soustředíme na trestní řízení. OSPOD se soustředí na shromažďování informací o rodině, o sociálním okolí, o škole, takže píše zprávu o sociálních a rodinných poměrech, kdežto já píšu zprávu, jak se klient postavil k trestnímu řízení, jak to hodlá řešit, jestli jsou připraveny podmínky pro nějaké mimosoudní vyřešení. Samozřejmě není problém, když se mi něco nezdá a potřebuji nějaké informace o rodině, můžu zkontaktovat OSPOD, ale v této fázi to nevyhledávám a každý se soustředí na svou úlohu.

Otázka č. 2

Jaký je váš názor na počet úředníků PMS? Myslíte si, že je dostačující?

Já si myslím, že není dostačující, protože když má jeden pracovník přes sto spisů, není to možné zvládat.

Otázka č. 3

Je možné definovat optimální počet klientů?

Pro jednoho pracovníka za rok? Ano. Je to rozdílné ve vykonávací fázi, kdy vykonáváte dohled, který trvá třeba tři roky a kdy spolupracujete se školou, s rodinou, s OSPODem. Něco jiného je přípravná fáze, kdy ta spolupráce je třeba jenom na měsíc. Optimální počet by byl dvacet, kdybych měla jen mladistvé klienty.

Otázka č. 4

Považujete se za specializovaného sociálního pracovníka, nebo spíše preferujete označení úředník PMS?

Ano, jsem specializovaný sociální pracovník a preferuji označení podle zákona, tedy úředník PMS.

II.

Otázka č. 5

Máte pocit, že vás mladistvý vnímá jako zprostředkovatele (např. mezi sebou a poškozeným, mezi sebou a povinnostmi plynoucími z trestního řízení)?

Ano, on to určitě vnímá tak, že já jsem ta, která mu pomůže buď v kontaktu s poškozenou stranou nebo zprostředkovat nějaké jiné záležitosti. To, že já vše napravuji, a že bych všechno dělala za něj, není úplně pravda. Já chápu slovo zprostředkovatel jinak než mladistvý, který se tady objevil poprvé v životě a neví, o co jde. Takže on to chápe, že spíš dělám všechno za něho a pomáhám mu a on se o to nemusí nějak zasloužit. Já napravuji to jeho vnímání právě tak, aby pochopil, že já mu vše jen zprostředkuji, ale on musí aktivně spolupracovat a v přípravné fázi musí projevit snahu, protože je to dobrovolné, to není žádná povinnost pro něho, aby s námi vůbec spolupracoval.

Otázka č. 6

Myslíte si, že když dosahujete dohody, používáte spíše zprostředkování, nebo spíše opatrování klienta jako mediátor?

Myslím si, že spíše zprostředkování. U mladých klientů je zásadní to, že spolupracují rodiče. Když přijdou rodiče, tak to v podstatě dotáhnou do konce. Buď je tam nějaká dohoda, nebo se ta škoda zaplatí najednou, nějak se to vyřeší a rodiče si to ohlídnou. Kdyby tady byl sám mladistvý, tak asi úplně ne. Ale pokud to rodiče zaštití, tak se to vydaří. Záleží ovšem na tom, z jakého rodinného prostředí mladistvý vychází.

Otázka č. 7

Myslíte si, že mladistvý dokáže ocenit formu zprostředkování, kterou mu přinášíte?

Myslím si, že to ocení ti, kteří nespolupracovali. Zjistí, že to byla chyba, a že kdyby spolupracovali, tak dostanou ten "aha" zážitek a pochopí, že mohli spolupracovat víc. Ale pokud tím klient projde, ani neví jak, tak si to ani neuvědomí. Já se snažím o to, aby to právě pochopili.

III.

Otázka č. 8

Máte pocit, že vás mladiství vnímá jako opatrovníka (např. při dohledu úředníka PMS, kdy dohlíží a vede)?

U mladistvého musíme ohlídat více věcí, jestli i rodiče si plní své povinnosti. Já určitě vnímám subjektivně, že se zde musí hlídat mnoho věcí, že to není jen tak, a že ta zodpovědnost je na tom dospělém. Mladistvý nemá takovou zodpovědnost sám za sebe a tam to musíme přenést na rodiče, aby pochopili, že je to jejich zodpovědnost a jejich povinností ze zákona.

Otázka č. 9

Setkáváte se s případy, kdy přílišné opatrování úředníka PMS vede k neschopnosti mladistvého a přílišné závislosti na úředníkovi PMS?

To je určitě možné, především u kurátorů.

Otázka č. 10

K pojmu probace a mediace se dá vytvořit synonymum zprostředkovávající činnost. Myslíte si, že úředník PMS je zprostředkovatel, nebo spíše opatrovník? Nebo obojí zároveň?

Opatrovník mi zde nesedí. Zprostředkovatel je od slova zprostředkovává. V mediaci je to úplně jasné, tam zprostředkováváme jednání za účelem něčeho. V probaci je to jasně stanovené kontrolou toho, co uložil soud, že se má vykonávat a zároveň pomáháme v tom, aby už dál klient nepáchal nic, a dále aby aktivně přistoupil k převzetí zodpovědnosti a vyřešil škodu, pokud tam nějaká je, nebo vztah s poškozeným. Můžeme i zprostředkovávat jednání s poškozeným v dohledu.

Příloha č. 4

PMS PŘEROV

A. P.

Úředník PMS

specializující se na mládež

I.

Otázka č. 1

Jaký je váš názor na spolupráci úředníka PMS služby s ostatními subjekty v trestním řízení (především OSPOD, policie, státní zástupce, sociální pracovníce ve vězení)?

Začala bych s policií, s tou hlavně spolupracujeme v přípravném řízení prostřednictvím kontaktů, které nám předají na poškozené, na pachatele, plus nějaké další informace, co potřebujeme. Ve vykonávacím řízení dáváme dotaz na policii, aby nám ho vylustrovali, pokud mám nějaký dohled u odsouzeného a potřebuji zjistit, zda nespáchal nějaký trestný čin.

Co se týče sociálního odboru, zde spolupracujeme nejvíce u dětí a mladistvých s orgánem péče o dítě, kde je ta spolupráce docela úzká. My vlastně děláme v určitých pravidelných intervalech taková setkání soudců, kurátorek, nás, eventuelně vyšších soudních úřednic. Říká se tomu multi tým, takže spolupracujeme hodně. Spolupráce s kurátory už není tak úzká u dospělých.

Jedna s našich agend je parole, což je příprava podkladů k podmíněnému propuštění, a potom dohled nad těmi podmíněně propuštěnými z výkonu trestu. A paroli, tedy přípravu podkladů pro podmíněné propuštění, nejčastěji dělá probační služba v místě té určité věznice. My, protože tady věznici nemáme, tak úzkou spolupráci s nimi nemáme. Ale pokud máme podmíněně propuštěného klienta, který neví, co všechno mu zůstává za dluhy třeba z věznice, můžeme se obrátit na sociálního pracovníka, když to potřebujeme zjistit.

Otázka č. 2

Jaký je váš názor na počet úředníků PMS? Myslíte si, že je dostačující?

Teď se vlastně celorepublikově navyšovalo v souvislosti s trestem domácího vězení, ale zatím si to moc nedokážu představit v praxi. Bude dost náročné, pokud trestů bude ukládáno hodně. My budeme pracovat od prvního ledna v nepřetržitém pracovním provozu, to znamená noční služby i víkendy. Myslím si, že pouze čtyři pracovníci na náš okres je docela velké zatížení, ale zvládali jsme to do teď.

Otázka č. 3

Je možné definovat optimální počet klientů?

To bych vám asi nedokázala říct.

Otázka č. 4

Považujete se za speciálního sociálního pracovníka nebo spíše preferujete označení úředník PMS?

Úředník PMS je sociální pracovník v trestní justici. Určitá specializace zde je, ale co se týká práce s klienty, tak si myslím, že kolegové v různé sociální sféře mají stejný základ, a potom se specializují na určitý typ klientů, s kterými spolupracují.

II.

Otázka č. 5

Máte pocit, že vás mladistvý vnímá jako zprostředkovatele (např. mezi sebou a poškozeným, mezi sebou a povinnostmi plynoucími z trestního řízení)?

Už z mediace vyplývá, že musíme působit nestranně a působíme jako zprostředkovatelé řešení konfliktů mezi poškozeným a mladistvým. Vždy se snažíme oběma stranám vše vysvětlit a zpětnou vazbou se ujišťujeme, jak nás mladistvý vnímá, takže si myslím, že v tom není problém.

Otázka č. 6

Myslíte si, že když dosahujete dohody, používáte spíše zprostředkování, nebo spíše opatrování klienta jako mediátor?

Při mediaci by to mělo být vždy zprostředkování, třeba při dopravních nehodách - pokud pachatel způsobí trestným činem

dopravní nehodu, náhrada škody jde vždycky z povinného ručení vozidla, ale je tam možnost třeba těm poškozeným dát nějakou finanční kompenzaci nad rámec pojistného plnění. V praxi pachatelé většinou chtějí od nás slyšet konkrétní sumu, kterou mají dát. Takže někdy nás trochu tlačí do direktivní role, abychom jim krok po kroku řekli, co by měli dělat. Při mediaci a vůbec v tom přípravném řízení se to nesmí, takže spíše otázkami se je snažíme dovést k tomu, co je dobré pro ně a taky pro tu druhou stranu, ať se nad tím zamyslí z obou pohledů a k tomu řešení si dojdou sami.

Otázka č. 7

Myslíte si, že mladistvý dokáže ocenit formu zprostředkování, kterou mu přinášíte?

Snad ano. To je těžké říct. Nejvíc si váží toho, že v rámci toho přípravného řízení, když je uzavřena nějaká dohoda, může dojít k podmíněnému zastavení trestního stíhání jak u dospělých, tak u mladistvých, a to je pro ně často velká motivace. I když samozřejmě by neměla být. Všichni víme, že by to mělo být o tom, aby se omluvili poškozenému, urovnal se konflikt a aby se nějak narovnaly mezilidské vztahy. Oni zde často začínají první myšlenkou, že trestní řízení pro ně skončí dohodou, ale v průběhu té práce se jim odkryjí možnosti, čeho jiného mohou dosáhnout. Někteří jsou za to rádi, nebo se ukáže, že se vlastně naučí přemýšlet a myslet i za toho poškozeného.

III.

Otázka č. 8

Máte pocit, že vás mladistvý vnímá jako opatrovníka (např. při dohledu úředníka PMS, kdy dohlíží a vede)?

Já ve výkonávacím řízení nemám s mladistvými takovou zkušenost, ale myslím si, že ano. Když mají kolegyně nezletilé klienty, tak tam trochu suplují tu výchovnou roli. Samozřejmě vždy je to ve spolupráci s rodinou, jelikož na konzultace chodí i rodiče. Určitě je to vzájemné působení několika subjektů, buď na dítě nebo na mladistvého, takže asi oproti dospělým opatrovnická role je tam větší.

Otázka č. 9

Setkáváte se s případy, kdy přílišné opatrování úředníka PMS vede k neschopnosti mladistvého a přílišné závislosti na úředníkovi PMS?

Já s tím osobní zkušenost nemám, ale kdyby to bylo nějak špatně uchopeno, tak by se to stát mohlo. My se tomu snažíme vyvarovat.

Otázka č. 10

K pojmu probace a mediace se dá vytvořit synonymum zprostředkovávající činnost. Myslíte si, že úředník PMS je zprostředkovatel, nebo spíše opatrovník? Nebo obojí zároveň?

V přípravném řízení by to měl být zprostředkovatel. Ve vykonávacím řízení s mladistvými nespočívá naše činnost až tak v opatrovnictví, ale spíš v kontrole, jak plní klient, ať už je to mladistvý nebo dospělý, povinnosti uložené soudem. Když vezmu sociální práci, která se skládá z nějaké pomoci a kontroly, tak my to máme tak na půl a každý z nás si sebe profiluje do té role, která mu sedí. Takže určitě pomoc tam je, ale musí tam být i kontrola.

Souhlasíte s tím, že mediátor je spíše zprostředkovatel a úředník PMS spíše opatrovník?

Mediátor určitě zprostředkuje, ale nesouhlasila bych s tím opatrováním úředníka PMS. Je to spíš o kontrole a pomoci. Pomoc spočívá v tom, že zprostředkujeme službu, to znamená, že mu pomůžu třeba něco zařídit. Naše práce není v tom, že klientovi budeme hledat zaměstnání, ale v rámci konzultace mu poradíme, jak zaměstnání hledat a koho dalšího může zkontaktovat.

Příloha č. 5

PMS PŘEROV

E. M.

Úředník PMS specializující se na mládež

I.

Otázka č. 1

Jaký je váš názor na spolupráci úředníka PMS s ostatními subjekty v trestním řízení (především OSPOD, policie, státní zástupce, sociální pracovníci ve věznicích atd.)?

Ideální by bylo, kdyby spolupráce byla co nejužší. Je dobré, pokud se odborníci na mládež ze strany OSPODu, policie a státního zastupitelství pravidelně schází na nějakém společném jednání, kde určitým způsobem diskutují o konkrétních případech, nebo jakým způsobem spolupráci zlepšit, zrychlit i zkvalitnit. Myslím si, že je potřeba organizovat tyto schůzky, které pořádáme tady ve středisku probační a mediační služby a kde je na místě jak už telefonický, tak i osobní kontakt z očí do očí. V podstatě toto částečně funguje v rámci multitému, kdy se tak jednou za půl roku sejdeme, pozveme všechny subjekty a diskutujeme. Třeba teď jsme diskutovali víceméně o novele trestního zákona. Takže ideál je co nejužší kontakt v případě mladistvých a nezletilých. Mám zkušenosti z praxe s mladistvými, že je dobré, když si vlastně oběhnou takové kolečko. Začnou u policie, kdy je zahájeno trestní stíhání, kde jsou nějakým způsobem vyslyšáni, má to nějaké zákonitosti a samozřejmě vždycky musí být uvědomený OSPOD, když se jedná o mladistvé. Dále by měla být uvědomena samozřejmě Probační a mediační služba a postupně dál v trestním řízení je uvědomováno okresní státní zastupitelství. Na každém z orgánů je určený člověk, který se mládeží zabývá.

Otázka č. 2

Jaký je váš názor na počet úředníků PMS? Myslíte si, že je dostačující?

V případě našeho soudního okresu ano, ale hodně se to liší podle lokality a myslím si, že ve velkých městech jako je Ostrava, Brno

nebo v problémovějších lokalitách, kde je kriminalita vyšší, je naopak nedostačující.

Otázka č. 3

Je možné definovat optimální počet klientů?

Definuje se to těžce. Ke každému klientovi máme spis, nicméně, ne každý spis je tzv. živý, tzn. že ne s každým spisem se pracuje. Někteří klienti jsou například ve výkonu trestu. Spisů, se kterými aktivně pracuji, mám něco kolem stovky, a ve skříni jich mám víc, ale některé jsou neaktivní nebo neuzavřeny. Za ten rok je to tak sto spisů, které mi projdou rukama. Na středisko to vychází kolem tři sta případů.

Otázka č. 4

Považujete se za speciálního sociálního pracovníka nebo spíše preferujete označení úředník PMS?

Rozhodně úředník PMS. Specializace určitě ano. Každý sociální pracovník má specializaci, podle toho v jakém zařízení působí.

II.

Otázka č. 5

Máte pocit, že vás mladistvý vnímá jako zprostředkovatele (např. mezi sebou a poškozeným, mezi sebou a povinnostmi plynoucími z trestního řízení)?

My bychom byli rádi, kdyby nás vnímali jako neutrální subjekt v trestním řízení, který jim zprostředkovává informace o orgánech činných v trestním řízení, zprostředkovává komunikaci s poškozeným a dále nabízí možnosti. Dá se říct, že zprostředkovatel, nicméně, mám z toho takový neutrální pocit.

Otázka č. 6

Myslíte si, že když dosahujete dohody, používáte spíše zprostředkování, nebo spíše opatrování klienta jako mediátor?

No spíše zprostředkování, protože jednou ze zásad je, že alfou a omegou celé mediace je být nestranný. Zásada nestrannosti je tady už z toho důvodu, že odpovědnost musí být ponechána na poškozeném a na pachateli a já do toho nemůžu žádným způsobem vstoupit, protože jinak by někdo mohl říct, že byl ovlivňován. Můžu to stopnout jedinečně tehdy, pokud vím, že by to bylo pro jednu stranu extrémně nevýhodné,

nebo že by se chtěl někdo obohatit. To samozřejmě nemůžu dovolit. Například pokud je někdo movitý, srazí někoho na kole a je mu ochotný dát dvě stě tisíc, tak mu v tom nebudu bránit, ale naopak se něco podobného stane někomu, kdo žije na hranici sociální nouze, a poškozený po něm žádá například dvacet třicet tisíc, což je pro něho likvidační částka. Proto se snažíme, aby se navzájem informovali o svých finančních možnostech, aby nedošlo k tomu, že někdo skončí na ulici nebo ve vězení, protože nevydělavá dost peněz.

Otázka č. 7

Myslíte si, že mladistvý dokáže ocenit formu zprostředkování, kterou mu přinášíte?

Já si myslím, že je to pro něho hlavně východisko. Většinou se uleví, když jim nabídnu, že do toho mohou vstoupit, ovlivnit situaci a nějakým způsobem mohou dokázat, že mají snahu o nápravu a věci litují. Málo koho napadne, zvláště mladistvý nemají odvahu třeba sami jít za tím člověkem, omluvit se, či napsat nějaký dopis. Někdy zde chybí podpora z rodiny, kdy by rodiče byli aktivní, jelikož si kolikrát sami neví rady. Mám pocit, že jsou vděční za to, že jim nabídneme nějakou možnost, ze které si mohou vybrat a připravíme jim k tomu podmínky. Prostě se tady cítí bezpečně. Zazvonit u něčích dveří, když nevíte, jestli s vámi ta osoba chce mluvit, jestli k vám nechová zášť a nebo jestli si s vámi nechce vyřizovat účty, vyžaduje dávku odvahy. Myslím si, že právě na půdě Probační a mediační služby je to prostředí bezpečnější díky tomu, že už je to předchystané, všichni jsou informováni a prostředí je nastaveno tak, že je zcela jasné, že oba subjekty jsou připraveni nějak spolu jednat.

III.

Otázka č. 8

Máte pocit, že vás mladistvý vnímá jako opatrovníka (např. při dohledu úředníka PMS, kdy dohlíží a vede)?

Myslím si, že ten dohled není přímo opatrování, ale že je to spíše o kontrolování a zplnomocňování klienta, aby přijal odpovědnost za své jednání, chování a důsledky toho, co provedl. Takže rozhodně to není opatrovnictví, spíše shromažďování informací o jeho osobě,

mapování rodinné situace, možná taky ošetřování některých situací, ale ne formou opatrování.

Rozhodně za ně nic nevyřizujeme, spíše je nasměrujeme, aby si své problémy řešili sami a vedeme k nějakému uvědomění řešení své životní situace. Pod opatrováním si představuji, že za něj budu vyřizovat, starat se, aby někam došel, půjdu s ním a tam mu to vyřídím.

Otázka č. 9

Setkáváte se s případy, kdy přílišné opatrování probačního úředníka vede k neschopnosti mladistvého a přílišné závislosti na úředníkovi PMS?

Myslím si, že když úředník PMS, sociální pracovník nebo někdo, kdo se v této sféře pohybuje a pomáhá lidem ve smyslu, že je opečovává, opatrovává, všechno jim zařídí a přichystá, tak to potom vede k tomu, že ten dotyčný člověk se opravdu stane závislým na těchto lidech. Mnohem větší pomoc pro něj je, když se ho budeme snažit vést k tomu, aby byl samostatný a snažil se svoje náležitosti řešit sám. Snažíme se mu pomoci, to určitě ano, ale správné slovo, které bych použila, je průvodce.

Otázka č. 10

K pojmu probace a mediace se dá vytvořit synonymum zprostředkovávající činnost. Myslíte si, že úředník PMS je zprostředkovatel nebo spíše opatrovník? Nebo obojí zároveň?

Určitě zprostředkovatel.

Příloha č. 6

PMS OLOMOUC

J. Z.

Úředník PMS

I.

Otázka č. 1

Jaký je váš názor na spolupráci úředníka PMS s ostatními subjekty v trestním řízení (především OSPOD, policie, státní zástupce, sociální pracovníci ve věznicích..)?

Mohu říct, že máme spolupráci nastavenou výborně jak s policií, se skupinou kriminálního vyšetřování policie SKVP - především vedení nám vychází výrazně vstřícně, stejně tak i se státním zastupitelstvem a okresním soudem tady v Olomouci. To je, co se týče spolupráce jen s orgány činnými v trestním řízení, ale my samozřejmě musíme spolupracovat i s různými neziskovými organizacemi v rámci zajišťování obecně prospěšných prací. Například spolupracujeme s obecními úřady, aby bylo místo pro výkon toho trestu, takže i zde je spolupráce dobrá. Obecně bych řekl, že spolupráce je na vysoké úrovni, ale občas by mohla být lepší s věznicí. To je má jediná výtku.

Otázka č. 2

Jaký je váš názor na počet úředníků PMS? Myslíte si, že je dostačující?

Od 1.1. platí nový trestní zákoník a v souvislosti s tím byly zavedeny nové alternativní tresty, jako je domácí vězení, zákaz vstupu na sportovní či společenské akce. Probační služba byla posílena o devadesát lidí, takže každé středisko v republice bylo navýšeno minimálně o jednoho pracovníka. K nám nastupuje nový člověk, což je pro středisko Olomouc poměrně dostačující. Ale jsou střediska, kde je nápor vysoký a mají málo pracovníků, tam by vám mohli říct, že potřebují víc. V Olomouci jsme s počtem pracovníků spokojeni. Záleží na tom, až se začnou ukládat ty nové alternativní tresty a třeba bych vám za rok řekl, že potřebujeme dalšího člověka, takže počet nedokážu říct přesně.

Otázka č. 3

Je možné definovat optimální počet klientů?

To je těžké říci, zkuste se zeptat jinak.

Kolik máte v dnešní době na starosti klientů?

Momentálně vám neřeknu, kolik máme aktivních spisů. Můžu vám říct, že počet nově napadených věcí v roce 2009 přesáhl pětset, tzn., za rok 2009 sem přišlo pětset klientů v jakékoli oblasti naší činnosti. Některé spisy jsou aktivní, některé byly ukončené a tak dále.

Otázka č. 4

Považujete se za specializovaného sociálního pracovníka nebo spíše preferujete označení úředník PMS?

My samozřejmě jsme specifičtí sociální pracovníci, protože nevykonáváme klasickou sociální práci. V jistém slova smyslu děláme i represi, kontrolu, zajištění výkonu alternativních trestů, ale můžeme i navrhnout výši trestů a můžeme dát návrh na vzetí do vazby a soud ve většině případů náš názor respektuje. Řekl bych, že probační pracovník je specifická sociální práce. Musíme mít zkoušky z občanského a trestního práva, tzn., že pracujeme v resortu justice, což je také specifické. Rozhodně nejsme klasičtí sociální pracovníci. Není to o té pomoci, ale spíš o kontrole, což je v sociální práci taky specifikum.

II.

Otázka č. 5

Máte pocit, že vás mladistvý vnímá jako zprostředkovatele (např. mezi sebou a poškozeným, mezi sebou a povinnostmi plynoucími z trestního řízení)?

Myslím si, že ano. Důležité je, aby mladistvý dělal vše dobrovolně. Pojem zprostředkování se dá vyložit mnoha způsoby, ale určitě to není to, že dělám všechno za mladistvého. Já jen zprostředkuji, zbytek už je na něm. To je někdy pro mladistvého těžké pochopit.

Otázka č. 6

Myslíte si, že když dosahujete dohody, používáte spíše zprostředkování, nebo spíše opatrování klienta jako mediátor?

Určitě zprostředkování, to už vychází i z definice mediace. Za sebe mohu z praxe říci, že opatrování vůbec nepoužívám. Na to jsou tady jiní.

Otázka č. 7

Myslíte si, že mladistvý dokáže ocenit formu zprostředkování, kterou mu přinášíte?

Já myslím, že pro mladistvého je to neuvěřitelná pomoc, když do případu vstoupíme, a to z důvodu, že na to není sám a díky nám do případu může vstoupit a svou situaci ovlivnit.

III.

Otázka č. 8

Máte pocit, že vás mladistvý vnímá jako opatrovníka (např. při dohledu úředníka PMS, kdy dohlíží a vede)?

Opatrování nebo opatrovnictví to není dohled. Dohled je spíše kontrola a nějaká pomoc. My se snažíme vést k uvědomění si situace a tím změnit životní dráhu, ale nesnažíme se o to pomocí opatrovnictví. Necítím se jako opatrovník.

Otázka č. 9

Setkáváte se s případy, kdy přílišné opatrování úředníka PMS vede k neschopnosti mladistvého a přílišné závislosti na úředníkovi PMS?

To se samozřejmě stát může, protože každý pracovník má svůj individuální přístup ke klientovi, k práci s tím klientem. Myslím si, že u nás na středisku můžu mluvit za všechny, že toto by se stát nemělo, ale samozřejmě znám i případy nebo kolegy, kdy o klienta pečovali až příliš. Úkolem probačního pracovníka by nemělo být starat se o toho klienta nebo ho opečovávat, ale když má nějaký problém, ukázat mu tu cestu, motivovat člověka, aby si věci dělal sám. Což je ideální případ.

Otázka č. 10

K pojmu probace a mediace se dá vytvořit synonymum zprostředkovávající činnost, myslíte si, že úředník PMS je zprostředkovatel nebo spíše opatrovník? Nebo obojí zároveň?

Uvedu to na pravou míru, zprostředkování nějaké činnosti, zprostředkovací činnost nebo zprostředkování řešení nějakého konfliktu by mohlo být synonymem pro mediaci. Probace není zprostředkování, je to kontrola a zajištění výkonu alternativních trestů, defakto dohledu. Mediace může být brána jako zprostředkování při nějakém konfliktu a zde může být úředník PMS pojímán jako zprostředkovatel, respektive slovo mediátor vystihuje zprostředkování. Co se týče probace, úkolem úředníka PMS je především kontrola a pak samozřejmě také pomoc. Je třeba si uvědomit, že ten člověk má uložený trest, tzn. že my nejsme žádní opatrovníci, my jsme lidé, kteří mají zajišťovat kontrolu výkonu toho alternativního trestu, samozřejmě také ve chvíli, kdy je to vhodné, účelné a nutné. My zhodnotíme, jak tomu člověku pomáhat, jak ho vést, případně směřovat, ale rozhodně je důležité slovo kontrola.

Můžete mi nahradit slovo opatrování jiným výrazem, který vám do vaší funkce sedne lépe?

Podle mě by to měla být kontrola a pomoc. To samozřejmě záleží na konkrétním případě a charakteru trestné činnosti, v jaké oblasti se pohybujeme, a kde bude silnější ta kontrola než pomoc. Momentálně je to tak, že bych se přikláněl k tomu, že vždycky na prvním místě je kontrola. Pokud je všechno v pořádku a vše funguje tak, jak má a pokud je potřeba, poskytuje se pomoc. Kolega má například nově manuál práce s klienty, jako jsou vrazi a podobně, kteří se dopustili závažné násilné trestné činnosti, tak je opravdu zdůrazněné to, že na prvním místě je kontrola a ochrana společnosti a pomoc přichází na řadu až druhá. Samozřejmě je to případ od případu, takže zásadní je kontrola a pomoc s tím, že já bych dal kontrolu na první místo.

Příloha č. 7

PMS PROSTĚJOV

G. S.

Úředník PMS

I.

Otázka č. 1

Jaký je váš názor na spolupráci úředníka PMS s ostatními subjekty v trestním řízení (především OSPOD, policie, státní zástupce, sociální pracovníce ve vězení)?

Spolupracujeme s orgány sociálně právní ochrany dětí, kde je spolupráce výborná. Policie, respektive orgány činné v trestním řízení si myslím, že spolupráce by určitě mohla být užší a lepší.

Otázka č. 2

Jaký je váš názor na počet úředníků PMS? Myslíte si, že je dostačující?

Vzhledem k novému trestnímu zákoníku, který vchází v platnost 1.1.2010 a kde je nový institut trestu domácího vězení, na každé středisko byli přijímán jeden nový pracovník. Takže byli jsme tři úřednice, teď zde budeme čtyři. Myslím si, že v rámci našeho střediska je to dostačující, ale nemohu mluvit za jiná střediska.

Otázka č. 3

Je možné definovat optimální počet klientů?

S každým klientem se pracuje jinak. My můžeme a děláme dohled nad klientem, plus zprostředkováváme výkon alternativních trestů, tzv. obecně prospěšných prací, proto nejsem schopná říci, co je optimální.

Otázka č. 4

Považujete se za specializovaného sociálního pracovníka nebo spíše preferujete označení úředník PMS?

Ráda bych byla tím sociálním pracovníkem. Myslím si, že má práce je víc úřednická, ale asi bylo dobře a bylo by vhodné, aby to byla sociální práce. Mám dojem, že se pohybujeme na hranici úřednické práce.

II.

Otázka č. 5

Máte pocit, že vás mladistvý vnímá jako zprostředkovatele (např. mezi sebou a poškozeným, mezi sebou a povinnostmi plynoucími z trestního řízení)?

To nevím, na to je těžké odpovědět. Tak velké zkušenosti s mladistvými nemám, ale myslím si, že v určité míře ano. Protože zajít za někým, komu jsem něco provedl a omluvit se, je velmi těžké a mladistvý má díky naší službě, tedy díky zprostředkování otevřenou cestu problém řešit.

Otázka č. 6

Když dosahujete dohody, používáte spíše zprostředkování, nebo spíše opatrování klienta jako mediátor?

Dle mého názoru - zprostředkování.

Otázka č. 7

Myslíte si, že mladistvý dokáže ocenit formu zprostředkování, kterou mu přinášíte?

Když mladistvý nemá podporu doma, ve škole a ani u vrstevníků, myslím si, že naši práci dokáže ocenit. Ve většině případů mladistvý nedokáže posoudit, co všechno pro něj děláme.

III.

Otázka č. 8

Máte pocit, že vás mladistvý vnímá jako opatrovníka (např. při dohledu úředníka PMS, kdy dohlíží a vede)?

Dohled je především pomoc a kontrola, zde je opatrovnictví minimální a myslím si, že se vyskytuje, když je práce špatně pochopena. Rozdíl mezi pomocí a kontrolou vidím v tom, že kontrola je, že budu dohlížet jestli dochází například na úřad práce, jestli je řádně v evidenci, zda pobírá dávky státní sociální podpory a že se budu dotazovat, jak to s ním vypadá.

Pomoc bych chápala, že pokud dotyčný řekne, že nestihl třeba autobus, tak moje pomoc bude, že mu vyjedu všechny možné dopravní spoje.

Otázka č. 9

Setkáváte se s případy, kdy přílišné opatrování úředníka PMS vede k neschopnosti mladistvého a přílišné závislosti na úředníkovi PMS?

Ne.

Myslíte si, že se to může stát?

Někde to možné jistě je, ale já jsem s tím nesetkala, že by se klient zafiksoval na probačního úředníka tak, že by se na něm stal závislým.

Otázka č. 10

K pojmu probace a mediace se dá vytvořit synonymum zprostředkovávající činnost. Myslíte si, že úředník PMS je zprostředkovatel, nebo spíše opatrovník? Nebo obojí zároveň?

To je široká otázka.

Položím vám ještě jednu otázku. **Souhlasíte s tím, že mediátor spíše zprostředkuje a úředník PMS spíše opatruje?**

Úředník PMS v rámci mediace zprostředkovává nějaké urovnávání konfliktů mimosoudní cestou, zprostředkovává náhradu škody, samozřejmě výkon obecně prospěšných prací, respektive klienti k nám přijdou a my se s nimi dohodneme, kde budou obecně prospěšné práce vykonávat, sdělíme to soudu, tzn. jsme takový zprostředkovatelé. Kontrolujeme výkon obecně prospěšných prací, dotazujeme se na obecních úřadech jak to vypadá, kde třeba ti lidé pracují a potom zprostředkováváme soudu informaci, kolik má dotyčný odpracováno. Opatrovník bych asi nepoužila, my klienty neopatrujeme, spíš na ně dohlížíme. Samozřejmě poskytujeme jim pomoc, tzn. v rámci odborné pomoci, takže opatrovníkem bych naši činnost nenazývala.

Příloha č. 8

PMS PROSTĚJOV

K. H.

Úředník PMS

I.

Otázka č. 1

Jaký je váš názor na spolupráci úředníka PMS s ostatními subjekty v trestním řízení (především OSPOD, policie, státní zástupce, sociální pracovníce ve vězení)?

Pořád cítíme, že nás ještě tak úplně nevzali do hry. Spolupracujeme s nimi v tom smyslu, že nás pověřují nebo nás žádají o nějaké zprávy nebo tak podobně. Ale téměř denně narážíme na to, že jsme složka, která tak úplně nesrostla s tím systémem.

Otázka č. 2

Jaký je váš názor na počet úředníků PMS? Myslíte si, že je dostačující?

Já myslím, že konkrétně na našem středisku je dostačující.

Otázka č. 3

Je možné definovat optimální počet klientů?

Nic mě nenapadá.

Kolik máte v dnešní době na starosti klientů?

Zhruba kolem stovky. Ale to číslo je zavádějící, protože něco jsou třeba dohledy, které jsou na několik let, něco je přípravné řízení, což je třeba během čtrnácti dní vyřízeno, takže plus mínus kolem stovky.

Otázka č. 4

Považujete se za specializovaného sociálního pracovníka nebo spíše preferujete označení úředník PMS?

To je tak specifická činnost, která zahrnuje i úřednickou práci a v některých případech je to i sociální práce. Mě je bližší sociální práce s lidmi, takže toho úředníka bych z mého hlediska úplně vypustila, ale bez toho to prostě nejde.

II.

Otázka č. 5

Máte pocit, že vás mladistvý vnímá jako zprostředkovatele (např. mezi sebou a poškozeným, mezi sebou a povinnostmi plynoucími z trestního řízení)?

Nejsem moc kompetentní na tuto otázku odpovědět, protože s mladistvými denně nepracuji, ale z mých zkušeností mohu říci, že mladistvý v trestním řízení na nás spoléhá a proto nás může považovat za zprostředkovatele.

Otázka č. 6

Když dosahujete dohody, používáte spíše zprostředkování, nebo spíše opatrování klienta jako mediátor?

Spíše zprostředkování.

Otázka č. 7

Myslíte si, že mladistvý dokáže ocenit formu zprostředkování, kterou mu přinášíte?

To nevím, liší se to případ od případu. Někdy určitě, hlavně když pochopí, že jsme se snažili ho vést k samostatnosti, odpovědnosti a právě jeho odpovědnost vedla k vyřešení konfliktu.

III.

Otázka č. 8

Máte pocit, že vás mladistvý vnímá jako opatrovníka (např. při dohledu úředníka PMS, kdy dohlíží a vede)?

Někdy nás může vnímat jako opatrovníka, ale snažíme se o to, aby nás tak nevnímal a soustředil se spíše na sebe a na nápravu škody, kterou způsobil.

Otázka č. 9

Setkáváte se s případy, kdy přílišné opatrování úředníka PMS vede k neschopnosti mladistvého a přílišné závislosti na úředníkovi PMS?

Dovedu si představit, že v extrémním případě, když by se někdo cítil jako spasitel, tak by něco takového vytvořit mohl. V rámci našeho vzdělávání jsme vedeni k tomu, že především jde o zplnomocňování klienta, aby si svoje věci řešil sám. Není to tak, že bychom za něj něco

dělali, nebo že bychom mu vytvořili jakousi závislost, že by bez nás nic neudělal. Já osobně neznám takový případ.

Otázka č. 10

K pojmu probace a mediace se dá vytvořit synonymum zprostředkovávající činnost. Myslíte si, že úředník PMS je zprostředkovatel nebo spíše opatrovník? Nebo obojí zároveň?

Já myslím, že probace je jedna věc a mediace druhá.

Položím vám ještě jednu otázku. **Souhlasíte s tím, že mediátor spíše zprostředkuje a úředník PMS spíše opatruje?**

Já bych to slovo opatruje nepoužila, to je hodně vzdálené tomu, co je náplní naší činnosti. V souvislosti s mediací a s tím, co děláme v přípravném řízení, kdy zprostředkováváme kontakt mezi obviněným a poškozeným a nebo případně může zprostředkovat dohodu o náhradě škody, tak ano, zprostředkovatel

Můžete mi nahradit slovo opatrování jiným výrazem, který Vám do vaší funkce sedne lépe?

V rámci probace je to vymezeno i v zákoně tak, že to má být taková kombinace kontroly a pomoci, což je už samo o sobě trochu problematické spojení. Takže je to člověk, který má zakázku ze strany soudu, která zní kontrolovat, zda plní trest uložený soudem. Pomoc je možná v případě, kdy je klientovi nabídnuto, že se na nás může obrátit v případě, že chce sám řešit nějaké osobní problémy, takže to můžeme řešit s ním, nebo mu pomoci vyhledat nějakého odborníka.

Příloha č. 9

PMS PROSTĚJOV

H. R.

Úředník PMS specializují se na mládež

I.

Otázka č. 1

Jaký je váš názor na spolupráci úředníka PMS s ostatními subjekty v trestním řízení (především OSPOD, policie, státní zástupce , sociální pracovníce ve věznicích atd.)?

Když se rozhodneme, že do případu vstoupíme, že nabídneme mladistvému služby s tím, že z jeho strany je to dobrovolné, pokud to nedojde k soudu. My informujeme státního zástupce, který to má na starosti a ten potom ještě dává souhlas, spolupracujeme i s policií.

Otázka č. 2

Jaký je váš názor na počet úředníků PMS? Myslíte si, že je dostačující?

Určitě myslím, že počet je nyní dostačující.

Otázka č. 3

Je možné definovat optimální počet klientů?

Nejlepší by bylo, kdyby měl úředník na starosti deset klientů, mohl se jim věnovat naprosto intenzivně a vídat se s nimi třeba každý týden. To samozřejmě nejde, ale v rámci toho jak je práce nastavena, je dostačující, jak to je. U nás to není jak v některých jiných zemích, u nás se klienti počítají na desítky, ale někde bývá, že klientů je pouze deset, dvacet.

Kolik máte na starosti mladistvých?

Kolem stovky, ale ne s každým člověkem pracujeme intenzivně a někdy se s klientem vidíme jednou za měsíc. Pokud jsou uloženy třeba obecně prospěšné práce, ty mohou být uloženy i mladistvým, tak to s nimi projednáváme. Nejvíce práce je na začátku, pak už se trest nařídí a začne se vykonávat a s klientem se vidíme minimálně. Takže to není tak, že bychom měli pořád stovku lidí. Je to časově vyvážené.

Otázka č. 4

Považujete se za speciálního sociálního pracovníka, nebo spíše preferujete označení úředník PMS?

Úředník PMS by měl být sociální pracovník v trestní justici, v justičním systému, což do jisté míry je. Na druhou stranu je tam i hodně povinností, které jsou spíše směřovány ke kontrole. Máme pomáhat a zároveň i kontrolovat, takže to může někdy být takové kontraproduktivní a ne vždy nám bude člověk důvěřovat, když ho máme zároveň kontrolovat. Vždycky se počítá, že tu bude určitý odstup od klienta, narozdíl od sociálního pracovníka v jiné sféře, kde je poskytována převážně pomoc. Klient tam jde s tím, že pomoc potřebuje a že když sdělí určité informace tak jsou naprosto důvěrné. To samozřejmě u nás jsou také, ale ne všechny. Když se ale dozvíme, že páchá další trestnou činnost, tak o tom musíme dát vědět a pokud se svěří, že bere drogy, to se pak musí objevit ve zprávách, ale zase na druhou stranu mu můžeme s tím nějak pomoci. Je to asi od každého trochu.

II.

Otázka č. 5

Máte pocit, že vás mladistvý vnímá jako zprostředkovatele (např. mezi sebou a poškozeným, mezi sebou a povinnostmi plynoucími z trestního řízení)?

Určitě ano.

Otázka č. 6

Když dosahujete dohody, používáte spíše zprostředkování, nebo spíše opatrování mladistvého jako mediátor?

Při mediaci je to určitě zprostředkování. Už z definice mediace, je mediátor ten kdo zprostředkuje, stojí nestranně mezi dvěma stranami, takže tady bych to viděla na zprostředkovatele.

Otázka č. 7

Myslíte si, že mladistvý dokáže ocenit formu zprostředkování, kterou mu přinášíte?

To záleží na každém konkrétním případě, někdo asi ano, někdo víc, někdo míň a někomu je to jedno. Navíc jsou do toho zataženy rodiče, protože mladistvý, když se podepisuje nějaká dohoda, rodiče ji musí spolupodepisovat. Občas se stane, že to řeší rodiče, pokud se to řeší finanční náhradou. Rodiče poskytnou peníze a pak už je to mezi rodiči jak si domluví, že jim to bude mladistvý splácet, nebo jim to nějak nahradí.

III.

Otázka č. 8

Máte pocit, že vás mladistvý vnímá jako opatrovníka (např. při dohledu úředníka PMS, kdy dohlíží a vede)?

To záleží na případě. Když jsou uloženy obecně prospěšné práce tak tam asi ne, my jsme jen ti, kteří zprostředkují místo, kde se to bude vykonávat. U dohledu se to k opatrovnictví blíží, ale zase ne úplně ve smyslu, který dělá OSPOD. My nejsme jako OSPOD, který vlastně funguje tak, aby chránil zájem dítěte a má povinnosti se postarat, aby byli zájmy dítěte nebo mladistvého ošetřeny. Samozřejmě zájmy dítěte jsou i u nás na prvním místě. Opatrovnictví se projevuje tím, když navrhujeme nějaké výchovné opatření, tak zvažujeme, co pro něj bude výhodné a co bude v jeho prospěch. Někdy se to promítá i do probace v tom, že je uloženo nějaké opatření a pokud přijdeme na to, že by klientovi prospěla třeba návštěva psychologa, tak to s ním probíráme a navrhujeme mu to. V rámci probace neděláme jen dohled, kde si děláme pouze čárky chodil či nechodil, bereme to i komplexně. Určitým způsobem tam opatrovnictví je, ale zároveň bych řekla, že je tam to zprostředkování. U dohledů se snažíme být v kontaktu s poškozeným, máme na starosti kontrolu náhrady škody, takže se posouváme spíše do té úlohy zprostředkovatele a snažíme se zprostředkovat nějakou dohodu o splátkách té škody. Ono je to asi obojí a nedá se říct jedno nebo druhé, jako v přípravném řízení, kde je to opravdu skoro jen to zprostředkování.

Můžete mi nahradit slovo opatrování jiným výrazem, který vám do vaší funkce sedne lépe?

Na jednu stranu odsouzeného kontrolujeme, jestli plní všechny uložené povinnosti, které mu soud uložil a na druhou stranu mu nabízíme pomoc, pokud o nějakou požádá. Takže tady ty dvě slova.

Otázka č. 9

Setkáváte se s případy, kdy přílišné opatrování úředníka PMS vede k neschopnosti mladistvého a přílišné závislosti na úředníkovi PMS?

Určitě. Nevím, jestli přímo vznikne závislost na úředníkovi. Určitě není cílem, že probační úředník dělá všechno za klienta. My po klientech chceme, aby si hodně věcí vyřídili sami a my je vedli k zodpovědnosti za svoje záležitosti. Nejsme tady od toho, abychom je vzali za ruku a šli s nimi třeba na úřad práce nebo někam do poradny. Spíš je vedeme k tomu, aby sami se starali o sebe. Můžeme jim tady pomoci a poradit, můžou se tady vyplakat, když mají nějaký problém, to ano, ale to neznamená, že bychom za ně všechno dělali.

Otázka č. 10

K pojmu probace a mediace se dá vytvořit synonymum zprostředkovávající činnost. Myslíte si, že úředník PMS je zprostředkovatel nebo spíše opatrovník? Nebo obojí zároveň?

Jak jsem již říkala, obojí zároveň. Při mediaci spíše zprostředkovatel, opatrovník je tam minimální. Je to opravdu jenom s navrhováním opatření, co je nejlepší a co si myslíme, že nejlíp pomůže tomu člověku. U dohledů je to tak půl na půl. U některých dalších uložených trestů, jako třeba obecně prospěšné práce, tam je to spíše zprostředkovatel. Taky se tam může vyskytnout opatrovnictví, ale minimální.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Markéta Opravilová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	PhDr. Lenka Holá, Ph.D.
Rok obhajoby:	2010

Název práce:	Sociální pracovník v trestním řízení – opatrovník nebo zprostředkovatel?
Název v angličtině:	Social worker in a criminal trial proceeding - a guardian or a negotiator?
Anotace práce:	Diplomová práce je zaměřena na sociálního pracovníka v trestním řízení s mladistvými. Práce popisuje, pozici sociálního pracovníka, především úředníka PMS jako zprostředkovatele a opatrovníka . Cílem této práce bylo zjistit, zda je sociální pracovník spíše zprostředkovatel nebo spíše opatrovník v trestním řízení s mladistvými.
Klíčová slova:	Mladistvý, kriminalita, sociální pracovník, úředník PMS, zprostředkovatel, opatrovník, pomoc, kontrola, mediace, probace.
Anotace v angličtině:	Graduation theses is concentrated on a social worker in a criminal trial proceeding with youth. The theses describes a social worker, in particular a Probation and Mediation officer as a negotiator and a guardian. The purpose of the work was to establish if the social worker is a negotiator rather than a guardian in a criminal trial proceeding with youth.
Klíčová slova v angličtině:	Youth, criminality, social worker, probation and mediation officer, negotiator, guardian, support, verification, Mediation, Probation.
Přílohy vázané v práci:	Příloha 1.....Rozhovor pro úředníky PMS Příloha 2.....Rozhovor s úředníkem PMS Kroměříž Příloha 3.....Rozhovor s úředníkem PMS Kroměříž Příloha 4.....Rozhovor s úředníkem PMS Přerov Příloha 5.....Rozhovor s úředníkem PMS Přerov Příloha 6.....Rozhovor s úředníkem PMS Olomouc Příloha 7.....Rozhovor s úředníkem PMS Prostějov Příloha 8.....Rozhovor s úředníkem PMS Prostějov Příloha 9..... Rozhovor s úředníkem PMS Prostějov
Rozsah práce:	96
Jazyk práce:	Český

